

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

ΤΜΗΜΑ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ & ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ

**Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών στη Διοίκηση και τον
Χρηματοοικονομικό Σχεδιασμό για στελέχη του Δημοσίου και
Ιδιωτικού Τομέα**

Executive MBA in Financial Planning

Μεταπτυχιακή Διατριβή

**Κάτω από την ίδια στέγη: Η δομή και η σύνθεση των νοικοκυριών
στην Ελλάδα πριν και κατά την διάρκεια της οικονομικής κρίσης**

Αλεξία Λυμπέρη

Επιβλέπων Καθηγητής: ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΓΙΑΚΟΥΜΑΤΟΣ

Διατριβή υποβληθείσα στο Τμήμα Λογιστικής & Χρηματοοικονομικής του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου. Η παρούσα διατριβή αποτελεί μέρος των απαιτήσεων για την απόκτηση του Μεταπτυχιακού Διπλώματος στη Διοίκηση και τον Χρηματοοικονομικό Σχεδιασμό για στελέχη του Δημοσίου και Ιδιωτικού Τομέα

ΚΑΛΑΜΑΤΑ, ΑΠΡΙΛΙΟΣ 2023

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
ΤΜΗΜΑ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ & ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ

**Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών στη Διοίκηση και τον
Χρηματοοικονομικό Σχεδιασμό για στελέχη του Δημοσίου και
Ιδιωτικού Τομέα**

Executive MBA in Financial Planning

Τριμελής Εξεταστική Επιτροπή

**Γιακουμάτος Στέφανος, Καθηγητής, Τμήμα Λογιστικής και
Χρηματοοικονομικής, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου**

**Σπηλιόπουλος Οδυσσέας, Αναπληρωτής Καθηγητής, Τμήμα Λογιστικής
και Χρηματοοικονομικής, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου**

**Μπαμπαλός Βασίλειος, Επίκουρος Καθηγητής, Τμήμα Λογιστικής και
Χρηματοοικονομικής, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου**

UNIVERSITY OF PELOPONNESE
DEPARTMENT OF ACCOUNTING & FINANCE

**Postgraduate Master Program in Management and Financial
Planning for executives of the Public and Private Sector**

Executive MBA in Financial Planning

Master Thesis

**Under the same roof: The structure and the composition of
households in Greece before and during the economic crisis**

Alexia Lymperi

Supervising Professor: Stefanos Giakoumatos

Thesis submitted to the Department of Accounting & Finance of the University of Peloponnese. This dissertation is part of the requirements for obtaining the Master's Degree in Management and Financial Planning for executives of the Public and Private Sector

Kalamata, April 2023

UNIVERSITY OF PELOPONNESE
DEPARTMENT OF ACCOUNTING & FINANCE

**Postgraduate Master Program in Management and Financial
Planning for executives of the Public and Private Sector**

Executive MBA in Financial Planning

Thesis Committee

**Giakoumatos Stefanos, Professor, Department of Accounting &
Finance, University of Peloponnese**

**Spiliopoulos Odysseus, Associate Professor, Department of
Accounting & Finance, University of Peloponnese**

**Mpampalos Vasileios, Assistant Professor, Department of Accounting
& Finance, University of Peloponnese**

Η Αλεξία Λυμπέρη

δηλώνω υπεύθυνα ότι:

- 1)** Είμαι ο κάτοχος των πνευματικών δικαιωμάτων της πρωτότυπης αυτής εργασίας και από όσο γνωρίζω η εργασία μου δε συκοφαντεί πρόσωπα, ούτε προσβάλλει τα πνευματικά δικαιώματα τρίτων.

- 2)** Αποδέχομαι ότι το Τμήμα Λογιστικής & Χρηματοοικονομικής μπορεί, χωρίς να αλλάξει το περιεχόμενο της εργασίας μου, να τη διαθέσει σε ηλεκτρονική μορφή μέσα από τη ψηφιακή Βιβλιοθήκη του Ιδρύματος, να την αντιγράψει σε οποιοδήποτε μέσο ή/και σε οποιοδήποτε μορφότυπο καθώς και να κρατά περισσότερα από ένα αντίγραφα για λόγους συντήρησης και ασφάλειας.

Παρ' όλα όσα λένε οι παροιμίες, η φτώχεια κρατάει ενωμένες περισσότερες οικογένειες από όσες διαλύει.

Hector Hugh Munro (Saki), 1870-1916, Βρετανός διηγηματογράφος

Περιεχόμενα

Περίληψη.....	8
Abstract.....	9
Κατάλογος Διαγραμμάτων.....	10
Κατάλογος Πινάκων.....	11
Εισαγωγή.....	12
ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ	14
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΑ – ΜΟΡΦΕΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ	14
1.1. Έννοια του νοικοκυριού.....	14
1.2. Σύγχρονες μορφές οικογένειας	16
1.3. Εναλλακτικές μορφές γάμου και οικογένειας	19
1.3.1. Κοινότητες.....	19
1.3.2. Συγκατοίκηση.....	20
1.3.3. Οικογένειες ομοφυλοφίλικών γονέων	20
1.3.4. Άτομα εκτός γάμου.....	21
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΑ	22
2.1. Οι διαχρονικές αλλαγές στο μέγεθος και τα χαρακτηριστικά των νοικοκυριών στην Ελλάδα.....	22
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΔΙΑΓΕΝΕΑΚΩΝ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΩΝ 27	
3.1. Θεωρητικές προσεγγίσεις για τα διαγενεακά νοικοκυριά.....	27
3.1.1. Η θεωρία της ανταλλαγής.....	27
3.1.2. Αλτρουισμός, νόρμες και υποχρεώσεις.....	28
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΔΙΑΚΥΜΑΝΣΗ ΔΙΑΓΕΝΕΑΚΩΝ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΩΝ	32
4.1. Διακύμανση διαγενεακών νοικοκυριών.....	32
4.1.1. Ιστορική αναδρομή.....	32
4.1.2. Φυλετικές και εθνικές τάσεις.....	33
4.1.3. Οικονομικές τάσεις.....	35
4.1.4. Άλλοι παράγοντες που σχετίζονται με τα διαγενεακά νοικοκυριά.	37
4.1.5. Τάσεις συγκατοίκησης με τους παππούδες.....	38
ΕΜΠΕΙΡΙΚΟ ΜΕΡΟΣ	40
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ	40
5.1. Εισαγωγή.....	40
5.2. Τι είναι η ποσοτική έρευνα;.....	40

5.3. Πότε χρησιμοποιούμε ποσοτική έρευνα	41
5.4. Στάδια Ποσοτικής Έρευνας	41
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ	42
6.1. Στατιστικοί έλεγχοι και εξεταζόμενες μεταβλητές	42
6.2. Στατιστικοί έλεγχοι για τα διαγενεακά νοικοκυριά	43
6.2.1. Ερευνητικές υποθέσεις	43
6.3. Στατιστικοί έλεγχοι για τα διαγενεακά νοικοκυριά που βασίζονται στην σύνταξη ...	58
6.3.1. Ερευνητικές υποθέσεις	59
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ - ΣΥΖΗΤΗΣΗ	75
7.1. Συμπεράσματα	75
7.2. Προτάσεις για μελλοντική έρευνα	78
Βιβλιογραφία.....	79
Ελληνόγλωσση	79
Ξενόγλωσση	82

Περίληψη

Στην παρούσα διπλωματική εργασία αρχικά θα διενεργηθεί μια ιστορική αναδρομή στην έννοια του νοικοκυριού και τις μορφές της οικογένειας. Στη συνέχεια θα εξεταστούν οι διαχρονικές αλλαγές των Ελληνικών νοικοκυριών, οι θεωρητικές προσεγγίσεις των διαγενεακών νοικοκυριών και η διακύμανση αυτών. Μέσω του εμπειρικού μέρους θα μελετήσουμε τα νοικοκυριά στα οποία συνοικούν περισσότερες από μία γενιές και θα κατανοήσουμε τους λόγους που ενώ τα μέλη των νοικοκυριών αυτών ανήκουν στο εργατικό δυναμικό, το εισόδημα τους κατά κύριο λόγο στηρίζεται στην σύνταξη γήρατος ενός ή παραπάνω ατόμων.

Λέξεις κλειδιά: *διαγενεακά νοικοκυριά, σύνταξη γήρατος, ελληνικά νοικοκυριά, εισόδημα, οικονομική κρίση*

Abstract

In this diploma thesis, a historical review of the concept of the household and the forms of the family will be carried out. In addition, the changes over time of Greek households, the theoretical approaches of intergenerational households and their variation will be examined. In the second part, we will study the households in which more than one generation live together in the same house and we will try to understand the reasons why while the members of these households belong to the labor force, their income is mainly based on the old-age pension of one or more people.

Keywords: *intergenerational, old age pension, greek households, income, economic crisis*

Κατάλογος Διαγραμμάτων

Διάγραμμα 1.1. Ποσοστιαία μεταβολή συνολικού πληθυσμού, αριθμού και μέσου μεγέθους των ιδιωτικών νοικοκυριών στην μεταπολεμική Ελλάδα (Δείκτης 0 το 1951).....σελ. 23

Διάγραμμα 1.2. Ο πληθυσμός και οι απογραφές στην Ελλάδα ανά τα χρόνια.....σελ.26

Κατάλογος Πινάκων

Πίνακας 1.1. Η διαχρονική εξέλιξη του αριθμού των μονομελών νοικοκυριών την περίοδο 1951-2011 (επί 100).....σελ.24
Πίνακας 1.2. Μόνιμος πληθυσμός ιδιωτικών και συλλογικών νοικοκυριών στην Ελλάδα κατά την πρώτη δεκαετία του 21ου αιώνα.....σελ.25
Πίνακας 1.3. Ο πληθυσμός και οι απογραφές στην Ελλάδα ανά τα χρόνια.....σελ.26
Πίνακας 1.4. Στάδια διεξαγωγής ποσοτικής έρευνας.....σελ.40

Εισαγωγή

Οι γονείς και τα ενήλικα παιδιά ζουν μαζί επειδή το επιθυμούν οι ίδιοι ή από ανάγκη; Ποιοι είναι οι παράγοντες που παρακινούν την συμβίωση παππούδων και εγγονών κάτω από την ίδια στέγη; Οι περισσότερες έρευνες, που αφορούν τη συγκατοίκηση πολλών γενεών, υπογραμμίζουν, ότι κατά πλειοψηφία, οι γονείς και τα ενήλικα παιδιά (καθώς και τα εγγόνια) θα προτιμούσαν να ζουν χωριστά για λόγους αυτονομίας και ιδιωτικότητας (Bianchi et al., 2007). Οπότε πως θα μπορούσε να εξηγηθεί η ύπαρξη μεγάλου αριθμού διαγενεακών νοικοκυριών στην Ελλάδα; Προκειμένου να απαντηθεί το ανωτέρω ερώτημα, θα εξεταστούν κοινωνιολογικές προσεγγίσεις αναφορικά με την συγκατοίκηση των μελών της οικογένειας, καθώς και θεωρητικά και εμπειρικά στοιχεία για τη διαπίστωση της ύπαρξης διαγενεακών νοικοκυριών, καθώς και τους λόγους σχηματισμού τους.

Στόχος της παρούσας εργασίας είναι, αρχικά, να εντοπιστούν οι κοινωνικοί και οι οικονομικοί παράγοντες που συμβάλλουν στην οικογενειακή συνένωση πολλών γενεών κι έπειτα, να διαπιστωθεί πως ποικίλλουν οι μορφές οικογένειας ανάλογα με το κοινωνικό πλαίσιο, τη φυλή, την εθνικότητα και την κοινωνική τάξη, κατά την πάροδο του χρόνου. Το εν λόγω ερώτημα είναι σημαντικό να απαντηθεί, διότι η δομή της οικογένειας είναι θεμελιώδης για την κοινωνία και οι μεταβαλλόμενες συνθήκες διαβίωσης των μελών της επιφέρουν κοινωνικές, οικονομικές και οικογενειακές επιπτώσεις σε όλα τα εμπλεκόμενα μέρη. Με τη βελτίωση της κατανόησης του τρόπου σχηματισμού και διατήρησης των διαγενεακών νοικοκυριών, γίνεται εφικτή η εξήγηση των δυσκολιών που αντιμετωπίζουν τα εν λόγω νοικοκυριά και πως αυτές αλλάζουν μορφή ανάλογα από τις δημογραφικές, τις κοινωνικές και τις οικονομικές συνθήκες, κάθε εποχής. Ειδικά, την δεδομένη στιγμή, η εν λόγω μελέτη είναι κρίσιμη, λόγω της τρέχουσας οικονομικής κρίσης και της στεγαστικής αναταραχής (Carr, 2007).

Ήδη, από τη δεκαετία του 1970, μεγάλος όγκος κοινωνιολογικής και γενεαλογικής έρευνας επικεντρώθηκε στη συναναστροφή μεταξύ ενηλίκων παιδιών και γονέων (Keene et al., 2010). Οι μελέτες αυτές περιέγραψαν τα διαγενεακά νοικοκυριά και διερεύνησαν τις συνθήκες κάτω από τις οποίες συνυπάρχουν διαφορετικές γενεές, καθώς και τις παραλλαγές οικογενειών και νοικοκυριών. Ειδικά, οι μελέτες που αφορούν την συνοίκηση κάτω από την ίδια στέγη, έχουν την τάση να επικεντρώνονται,

είτε στη συγκατοίκηση του ενήλικου παιδιού με τους γονείς του, είτε στις μεταβαλλόμενες ανάγκες των ηλικιωμένων, είτε στις περιπτώσεις των ηλικιωμένων που αναλαμβάνουν τη φροντίδα ενήλικων παιδιών (Choi, 2003; Cohen and Casper, 2002; Goldscheider and Goldscheider, 1999; Mickus et al., 1997). Επίσης, ορισμένες μελέτες έχουν διερευνήσει τα αμφίδρομα πλεονεκτήματα της συγκατοίκησης που ωφελούν τόσο τα ενήλικα παιδιά, όσο και τους ηλικιωμένους γονείς (Logan and Spitze, 1996; Rossi and Rossi, 1990; Silverstein et al., 2002). Ενώ, πρόσφατα, οι ερευνητές μελέτησαν οικογένειες όπου ο επικεφαλής είναι ο παππούς ή η γιαγιά, εστιάζοντας στον σχηματισμό οικογενειών τριών γενεών, μελετώντας τα δυνατά και τα αδύνατα σημεία του σχηματισμού αυτού, καθώς και τις οικονομικές συνθήκες που διέπουν τα νοικοκυριά αυτά (FullerThomson et al., 1997).

Πιο συγκεκριμένα, στο πρώτο κεφάλαιο θα αναλυθούν η έννοια του νοικοκυριού, οι σύγχρονες μορφές της οικογένειας, καθώς και οι εναλλακτικές μορφές γάμου και οικογένειας. Στο δεύτερο κεφάλαιο θα αναφερθούν οι διαχρονικές αλλαγές στο μέγεθος και τα χαρακτηριστικά των νοικοκυριών στην Ελλάδα, ενώ στο τρίτο κεφάλαιο θα περιγραφούν οι θεωρητικές προσεγγίσεις των διαγενεακών νοικοκυριών. Το θεωρητικό μέρος της παρούσας ερευνητικής εργασίας ολοκληρώνεται στο τέταρτο κεφάλαιο όπου αναφέρεται η διακύμανση των διαγενεακών νοικοκυριών. Στη συνέχεια ακολουθεί το εμπειρικό μέρος, όπου στο πέμπτο κεφάλαιο αναφέρεται η μεθοδολογία της έρευνας, στο έκτο κεφάλαιο τα αποτελέσματα της έρευνας και στο έβδομο κεφάλαιο ακολουθούν τα συμπεράσματα, συζήτηση επί των αποτελεσμάτων, καθώς και προτάσεις για μελλοντική έρευνα. Τέλος, ακολουθεί η βιβλιογραφία που χρησιμοποιήθηκε στην παρούσα εργασία.

ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΑ – ΜΟΡΦΕΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ

1.1. Έννοια του νοικοκυριού

Σύμφωνα με τους Λιανό, Παπαβασιλείου και Χατζηανδρέου (2014), η έννοια του νοικοκυριού, συνήθως ταυτίζεται με την έννοια της οικογένειας. Με τη διαφορά ότι το νοικοκυριό μπορεί να αποτελείται από ένα άτομο, το οποίο ζει μόνο του ή από μια οικογένεια, μαζί με την οποία ζει και ένα άλλο ή περισσότερα άτομα. Όταν τα άτομα ενός νοικοκυριού προέρχονται από διαφορετικές γενεές, τότε γίνεται λόγος για διαγενεακά νοικοκυριά. Το κύριο χαρακτηριστικό ενός νοικοκυριού αποτελεί το γεγονός ότι αποτελείται από άτομα που αποφασίζουν από κοινού για οικονομικά θέματα.

Ο Γκίντενς (2009) ορίζει την οικογένεια ως μια ομάδα ατόμων, συνδεδεμένων άμεσα με σχέσεις συγγένειας, τα ενήλικα μέλη της οποίας αναλαμβάνουν την ευθύνη της ανατροφής των παιδιών. Οι σχέσεις συγγένειας είναι σχέσεις μεταξύ ατόμων που δημιουργούνται είτε μέσω του γάμου ή μέσω των γραμμών καταγωγής που συνδέουν τους συγγενείς εξ αίματος (μητέρες, πατέρες, τέκνα, παππούδες, γιαγιάδες κ.λ.π.). Επιπρόσθετα, ο γάμος μπορεί να ορισθεί ως μια κοινωνικά αναγνωρισμένη και αποδεκτή σεξουαλική ένωση μεταξύ δύο ενήλικων ατόμων. Δηλαδή, όταν δύο άτομα παντρεύονται, καθίστανται συγγενείς μεταξύ τους, ενώ ταυτόχρονα ο δεσμός του γάμου συνδέει κι έναν ευρύτερο κύκλο συγγενών (γονείς, αδέρφια και άλλοι συγγενείς εξ αίματος καθίστανται συγγενείς του συντρόφου μέσω γάμου).

Με βάση τα ανωτέρω ο Γκίντενς (2009) παρατηρεί ότι σε όλες τις κοινωνίες μπορούμε να επισημάνουμε, αυτό που οι κοινωνιολόγοι και οι ανθρωπολόγοι ονομάζουν πυρηνική οικογένεια, δηλαδή δύο ενήλικες που ζουν μαζί σε ένα σπιτικό με τα δικά τους ή τα υιοθετημένα παιδιά τους. Ενώ, όταν άλλο στενοί συγγενείς, εκτός από το παντρεμένο ζευγάρι και τα τέκνα του, ζουν είτε στο ίδιο σπίτι, είτε σε στενή και συνεχή σχέση με το ζευγάρι, τότε γίνεται λόγος για εκτεταμένη οικογένεια. Για παράδειγμα, μια εκτεταμένη οικογένεια μπορεί να περιλαμβάνει τους παππούδες, τις γιαγιάδες, τα αδέρφια και τις συζύγους τους, τις αδερφές και τους συζύγους τους, τους θείους, τις θείες και τα ανίμια.

Μεταβαίνοντας στην έννοια των νοικοκυριών, σύμφωνα με την Ελληνική Στατιστική Αρχή (2007), ως νοικοκυριό θεωρείται ένα άτομο το οποίο ζει μόνο του σε μια κατοικία ή μια ομάδα ατόμων συγγενικών ή μη, τα οποία διαμένουν στην ίδια κατοικία και εξασφαλίζουν τη διατροφή τους και άλλα είδη, απαραίτητα για τη διαβίωσή τους, από κοινό προϋπολογισμό. Τα μέλη ενός νοικοκυριού είτε συνεισφέρουν στις δαπάνες της κατοικίας, είτε επωφελούνται αυτών, λόγω μη ύπαρξης εισοδημάτων. Πιο συγκεκριμένα, τα νοικοκυριά διαχωρίζονται στις κάτωθι κατηγορίες:

Μονοπρόσωπο νοικοκυριό: είτε στην περίπτωση όπου ένα άτομο ζει σε μια κατοικία ή σε ένα δωμάτιο κατοικίας και προμηθεύεται μόνο του τα απαραίτητα είδη για τη συντήρησή του, είτε στην περίπτωση όπου δύο ή περισσότερα συγγενικά ή μη άτομα, διαμένουν σε μια κατοικία, αλλά δεν προμηθεύονται από κοινού τα απαραίτητα είδη για τη συντήρησή τους, αλλά το καθένα ξεχωριστά αναλαμβάνει την αποκλειστική χρήση ενός τουλάχιστον δωματίου και δε χρησιμοποιεί κάποιον κύριο κοινό χώρο (π.χ. καθιστικό, γραφείο – όχι όμως χωλ – κτλ).

Πολυπρόσωπο νοικοκυριό: είτε στην περίπτωση όπου ένα ζευγάρι ζει μόνο του ή οι γονείς ζουν μαζί με τα παιδιά τους ή ένας εκ των γονέων ζει με τα παιδιά του, είτε στην περίπτωση όπου ένα ζευγάρι, με ή χωρίς παιδιά, ζει με τους γονείς του ζευγαριού και την εσωτερική οικιακή βοηθό, αν υπάρχει και προτίθεται να παραμείνει μαζί τους για χρονικό διάστημα άνω των έξι μηνών, είτε στην περίπτωση όπου δύο ή περισσότερα άτομα, όχι απαραίτητα συγγενικά μεταξύ τους, διαμένουν σε μια κατοικία και προμηθεύονται από κοινού τα απαραίτητα για τη διαβίωσή τους είδη, είτε στην περίπτωση συγκατοίκησης μιας οικογένειας με έναν έως πέντε – το πολύ – οικότροφους.

Το νοικοκυριό, σε κάθε χρονική περίοδο, εισπράττει διάφορα εισοδήματα, τα οποία προέρχονται από την περιουσία του (π.χ. ενοίκια) ή την εργασία των μελών του (π.χ. σύνταξη των ηλικιωμένων και μισθός των εργαζομένων μελών). Οπότε, το νοικοκυριό φέρει ένα συγκεκριμένο εισόδημα και θα πρέπει να λάβει ορισμένες αποφάσεις για τη χρησιμοποίησή του (Λιανός et al., 2014). Οι εν λόγω αποφάσεις λαμβάνονται με κριτήρια, το μέρος του εισοδήματος που επιθυμεί να καταναλώσει το νοικοκυριό, δηλαδή θα δαπανήσει για αγορά διαφόρων αγαθών και το μέρος που θα αποταμιεύσει για μελλοντικές ανάγκες, σε ποια προϊόντα και σε ποιες αναλογίες αυτών θα δαπανηθεί το εισόδημα προς κατανάλωση και πότε και για ποιο σκοπό θα χρησιμοποιηθεί το εισόδημα που αποταμιεύτηκε.

Οι ανωτέρω αποφάσεις του νοικοκυριού επηρεάζονται από ποικίλους παράγοντες, όπως: το μέγεθος του εισοδήματος, το μέγεθος του νοικοκυριού, την ηλικία των μελών του, την γεωγραφική θέση όπου είναι εγκατεστημένο και το κοινωνικό περιβάλλον στο οποίο ζουν τα μέλη. Λογικά συνεπάγεται ότι όσο μεγαλύτερο αριθμητικά είναι το νοικοκυριό, τόσο μεγαλύτερο είναι και το μέγεθος κατανάλωσης. Επίσης, διαφορετικά προϊόντα αγοράζει μια οικογένεια με μικρά παιδιά απ' ότι μια οικογένεια που αποτελείται από ηλικιωμένα άτομα. (Λιανός et al., 2014).

Τέλος, βασική επιδίωξη του νοικοκυριού και ταυτόχρονα κριτήριο για τη λήψη των ανωτέρω αποφάσεων, αποτελεί η πληρέστερη ικανοποίηση των αναγκών του νοικοκυριού με βάση το δεδομένο εισόδημα που διαθέτει. Οι αποφάσεις του νοικοκυριού δεν λαμβάνονται χωριστά η καθεμία, αλλά σε συνδυασμό, π.χ. η απόφαση για το ποια μέλη της οικογένειας θα εργαστούν μπορεί να παρθεί σε συνδυασμό με τη απόφαση για την αγορά κατοικίας. Επίσης, μεταξύ των νοικοκυριών υπάρχουν βασικές διαφορές, όπως ότι ορισμένα νοικοκυριά αποτελούν και επιχείρηση (π.χ. ένα αγροτικό νοικοκυριό), οπότε πρέπει να λάβουν αποφάσεις και ως καταναλωτικές, αλλά ταυτόχρονα και ως επιχειρηματικές μονάδες. (Λιανός et al., 2014)

1.2. Σύγχρονες μορφές οικογένειας

Σύμφωνα με τον Δασκαλάκη (2009), η οικογένεια αποτελεί έναν καθολικό κοινωνικό θεσμό, ο οποίος συναντάται σε όλες τις γνωστές, σύγχρονες και ιστορικές κοινωνίες. Ο ίδιος, επισημαίνει ότι, σύμφωνα με τον Μαλινόφσκυ «η οικογένεια είναι ο θεσμός μέσω του οποίου μεταβιβάζεται ο πολιτισμός από την παλαιότερη στη νεότερη γενιά», ενώ σύμφωνα με τον Πάρσονς «οι οικογένειες ως κοινωνικές ομάδες που είναι, αποτελούν μονάδες παραγωγής ανθρώπινων προσωπικοτήτων». Οι εν λόγω λειτουργίες της οικογένειας πραγματοποιούνται μέσα από μιας μορφής κοινωνική οργάνωση. Αναλυτικότερα, η μορφή αυτή χαρακτηρίζεται από σχέσεις εξουσίας, έμφυλους διαχωρισμούς, ύπαρξη αξιών και κανόνων που πρέπει να τηρούνται και ανάληψη συγκεκριμένων ρόλων (π.χ. του πατέρα, του συζύγου, της μητέρας, της κόρης κ.λ.π.).

Παρόλο που η οικογένεια αποτελεί παγκόσμιο φαινόμενο, η μορφή και η δομή αυτής διαφοροποιείται ανάλογα με την εκάστοτε κοινωνία και την εκάστοτε χρονική και ιστορική περίοδο. Μέσα από τη συνεχή μελέτη των κοινωνιολόγων, ήρθαν στο φως αμέτρητα συστήματα συγγένειας, εντελώς διαφορετικά από τα έως τώρα γνωστά

συστήματα στις δυτικές κοινωνίες (Eriksen, 2007). Μέσω της συγγένειας οι άνθρωποι φροντίζουν για την ζωή των μελών της οικογένειας, της σταδιοδρομίας τους, τον γάμο τους, την ασφάλεια και την κοινωνική τους ταυτότητα. Επίσης, τα συγγενικά συστήματα οργανώνουν την κοινωνική ομάδα, στην οποία εντάσσονται τα άτομα κι ως εκ τούτου οι ανθρωπολόγοι αναφέρουν την συγγένεια ως ένα είδος πολιτισμικής ταξινόμησης των λαών (Eriksen, 2007).

Η Μουσούρου (2006) προσπάθησε να περιγράψει ορισμένα από τα νέα σχήματα οικογενειακής ζωής, ορίζοντας αυτά όχι απλώς ως παραλλαγές της συμβατικής ζωής, αλλά ως ιδιαίτερα σημαντικούς εναλλακτικούς τρόπους οργάνωσης. Τα εν λόγω σχήματα προσδιορίζονται βάσει τριών κριτηρίων, την άρνηση ή την ανυπαρξία συζυγικής/ γονεϊκής σχέσης, την ουσιαστική διαφοροποίηση του οικογενειακού σχήματος σε σχέση με το συμβατικό σχήμα και τα σχήματα ως υποκατάστατα της συμβατικής οικογένειας. Τα νέα σχήματα οικογενειακής ζωής παρουσιάζονται αναλυτικά στη συνέχεια.

Άρνηση ή ανυπαρξία της συζυγικής/ γονεϊκής σχέσης: περιλαμβάνεται η έννοια της μοναχικότητας. Πρόκειται για την κατάσταση κατά την οποία ένα άτομο παραμένει μόνο εκτός γάμου και δεν έχει αποκτήσει παιδιά, είτε από επιλογή άλλων, είτε συγκυριακά, είτε από δική του επιλογή. Επίσης, στην εν λόγω κατηγορία ανήκει και η μονογονεϊκή οικογένεια. Δηλαδή, η οικογένεια που αποτελείται από έναν μόνο γονέα, ο οποίος είτε αρνήθηκε να έχει σύντροφο εξ αρχής, είτε η συνθήκη αυτή προέκυψε έπειτα από διαζύγιο, είτε έπειτα από τον θάνατο του συντρόφου. Ο γονέας της μονογονεϊκής οικογένειας μπορεί να είναι άνδρας ή γυναίκα, με τις γυναίκες όμως να κυριαρχούν ποσοστιαία. Τέλος, στην κατηγορία αυτή ανήκουν και τα άτεκνα ζευγάρια, τα οποία από συνειδητή επιλογή κι όχι τόσο από ανικανότητα, δεν επιθυμούν να αποκτήσουν και να ανατρέψουν παιδιά.

Ουσιαστική διαφοροποίηση του οικογενειακού σχήματος σε σχέση με το συμβατικό σχήμα: περιλαμβάνεται η έννοια της δημιουργίας οικογένειας από δεύτερο γάμο του ενός ή και των δύο συντρόφων. Στην εν λόγω κατηγορία ανήκουν άτομα που προβαίνουν σε δεύτερη σύναψη γάμου μετά από προηγούμενο διαζύγιο ή χηρεία. Από αυτόν τον δεύτερο γάμο προκύπτει μια νέα οικογένεια με άπειρους συνδυασμούς, όπως για παράδειγμα η περίπτωση να έχουν και οι δύο σύντροφοι παιδιά από προηγούμενο γάμο και να μένουν όλοι μαζί, είτε να έχει μόνο ο ένας σύντροφος παιδιά από

προηγούμενο γάμο και να αποκτήσει, επίσης, παιδιά εντός του νέου αυτού γάμου, είτε οι σύντροφοι να έχουν παιδιά πριν τον δεύτερο γάμο, αλλά να μην έχουν την επιμέλεια και να τα διατρέφουν ή να συγκατοικούν όλοι μαζί ανά διαστήματα κ.ά.. Επίσης, στην κατηγορία αυτή ανήκουν και οι οικογένειες διπλής σταδιοδρομίας. Πρόκειται για ζευγάρια που αφοσιώνονται στην επαγγελματική τους σταδιοδρομία και δεν ακολουθούν τους συμβατικούς οικογενειακούς ρόλους. Μια πρόσφατη προσθήκη στη διεθνή βιβλιογραφία, αποτελούν οι επονομαζόμενες «χωλές οικογένειες». Ο όρος αναφέρεται σε συζυγικές οικογένειες, τα μέλη των οποίων ζουν χωριστά για μεγάλα χρονικά διαστήματα, είτε για μη οικογενειακούς λόγους, είτε για μη εκουσίους λόγους (π.χ. φυλάκιση, ασθένεια, στράτευση κ.λ.π.), είτε και εκουσίως (π.χ. επαγγελματικές υποχρεώσεις, μετανάστευση, κ.ά.).

Σχήματα υποκατάστατα της συμβατικής οικογένειας: στην κατηγορία αυτή ανήκει το λεγόμενο «κοινόβιο». Πρόκειται για μια οργάνωση ατόμων που αρνείται τη συμβατική δομή και τη λειτουργία της οικογένειας. Μπορεί να περιλαμβάνει πάνω από μία οικογένεια που συγκατοικούν, είτε ξεχωριστές μονάδες ατόμων που επιλέγουν το συλλογικό τρόπο ζωής. Ακόμη για μορφή οικογένειας που ανήκουν σε αυτήν την κατηγορία είναι τα σχήματα μη συμβατικής συζυγικής σχέσης. Στην πραγματικότητα, αυτός ο τρόπος οργάνωσης, ουσιαστικά, καταργεί την συμβατική αντίληψη περί αποκλειστικότητας των γενετησίων σχέσεων μεταξύ συζύγων. Μπορεί να λάβει τη μορφή ομαδικών γάμων, όπου οι σεξουαλικές σχέσεις δεν αφορούν το ένα ζευγάρι, αλλά μια συγκεκριμένη ομάδα. Επίσης, μπορεί να λάβει τη μορφή ανοικτών γάμων, όπου το ζευγάρι επιτρέπεται να έχει εξωσυζυγικές σχέσεις, αναγνωρίζοντας παράλληλα την πρωταρχική σημασία της μεταξύ τους σχέσης. Τέλος, αναφέρεται το σχήμα ανταλλαγής συντρόφων, όπου το ζευγάρι διαχωρίζει την σεξουαλική ευχαρίστηση από τη συζυγική σχέση και την αναπαραγωγή και αναζητά την από κοινού σεξουαλική ψυχαγωγία με άλλα άτομα, χωρίς καμία απολύτως συναισθηματική δέσμευση. Τέλος, στην εν λόγω κατηγορία εντάσσονται και τα ομοφυλόφιλα ζευγάρια, όπου πρόκειται για σύνναψη σχέσης μεταξύ ατόμων του ίδιου φύλου, είτε ανδρών, είτε γυναικών.

Παρά τις ποικίλες μορφές οικογενειακής οργάνωσης και τις παρατηρούμενες διαφορές στη δομή και στην οργάνωση των μελών της οικογένειας, διαφαίνονται να διατηρούνται κάποια κοινά χαρακτηριστικά, όπως η ύπαρξη ανάγκης για συναισθηματική αλληλεπίδραση μεταξύ των μελών της οικογένειας (Γιώτσα, 2004). Άλλα κοινά χαρακτηριστικά αποτελούν η επιθυμία των μελών για συμβίωση, η

οικονομική βοήθεια και η επιθυμία για απόκτηση και ανατροφή παιδιών. Ενώ, οι διαφορές που παρατηρούνται οφείλονται, κυρίως, σε διαφορετικές αντιλήψεις για την έννοια της οικογένειας και της συντροφικότητας μεταξύ των ατόμων. Τέλος, γίνεται φανερό ότι ενώ υπάρχει η παραδοσιακή αντίληψη για σχέσεις εξ αίματος και δεσμά γάμου μεταξύ των μελών ενός οικογενειακού συστήματος οργάνωσης, παρουσιάζονται νέες αντιλήψεις, βάσει των οποίων, η έννοια των οικογενειακών σχέσεων δεν είναι θέμα παράδοσης, αλλά καθαρά ατομικών επιλογών των ανθρώπων, μέσω των οποίων ο καθένας επιδιώκει την προσωπική του ευτυχία και ολοκλήρωση (Κογκίδου, 2007).

1.3. Εναλλακτικές μορφές γάμου και οικογένειας

Σύμφωνα με τον Γκίντες (2009) υπάρχουν οι εξής εναλλακτικές μορφές γάμου και οικογένειας, τις οποίες και θα αναλύσουμε στη συνέχεια: οι κοινότητες, η συγκατοίκηση, οι οικογένειες ομοφυλοφιλικών γονέων και τα άτομα εκτός γάμου.

1.3.1. Κοινότητες

Τον 19^ο αιώνα, πολλοί στοχαστές, πρότειναν ότι η οικογενειακή ζωή θα έπρεπε να αντικατασταθεί από κοινοτικές μορφές ζωής. Κάποιες από τις ιδέες αυτές εφαρμόστηκαν στην πράξη, με χαρακτηριστικό παράδειγμα την Κοινότητα Ονήντα στην Νέα Αγγλία των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής, η ίδρυση της οποίας βασίστηκε στις θρησκευτικές ιδέες του Τζων Χάμφρεη Νόγιες (Britannica, 2022). Στην εν λόγω κοινότητα, κάθε άντρας της κοινότητας ήταν παντρεμένος με όλες τις γυναίκες της και υποτίθεται πως ήταν όλοι γονείς των παιδιών της κοινότητας. Η εν λόγω ομάδα προσέλκυσε περί τα τρακόσια άτομα και η ύπαρξή της διήρκεσε γύρω στα τριάντα (30) χρόνια έως ότου διαλύθηκε. Τέλος, πολλές ακόμα κοινότητες ιδρύθηκαν από τότε, τόσο στην Βρετανία, όσο και σε άλλες δυτικές χώρες, ειδικά την δεκαετία 1960, οι οποίες συχνά περιλάμβαναν ελεύθερες σεξουαλικές σχέσεις στο πλαίσιο της ομάδας και συλλογική ευθύνη στην ανατροφή των παιδιών (Γκίντενς, 2009). Ένας μικρός αριθμός των εν λόγω κοινοτήτων εξακολουθεί να υπάρχει και σήμερα, με χαρακτηριστικό σύγχρονο παράδειγμα το Κιμπουτσίμ του Ισραήλ, όπου πρόκειται για μια κοινότητα οικογενειών και ατόμων που συνεργάζονται στην ανατροφή των παιδιών (Levi, 2018).

1.3.2. Συγκατοίκηση

Με τον όρο συγκατοίκηση, αναφερόμαστε σε ένα ζευγάρι, το οποίο ζει μαζί, έχοντας σεξουαλικές σχέσεις, χωρίς όμως να έχει παντρευτεί. Η εν λόγω μορφή οικογένειας είναι πολύ διαδεδομένη στις περισσότερες δυτικές χώρες, ενώ στην Βρετανία, μέχρι πρόσφατα, εθεωρείτο ως κάτι σκανδαλώδες (Γκίντενς, 2009). Όμως, στη διάρκεια της δεκαετίας του 1980, ο αριθμός των ανδρών και των γυναικών, οι οποίοι μοιράζονταν ένα νοικοκυριό, χωρίς να είναι παντρεμένοι, αυξήθηκε κατά πολύ.

Ειδικότερα οι φοιτητές και οι σπουδαστές υιοθέτησαν την συγκατοίκηση, με έρευνες στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής να δείχνουν ότι ένας στους τέσσερις φοιτητές ζουν με συντρόφους, με τους οποίους έχουν σεξουαλικές σχέσεις για ορισμένο διάστημα των σπουδών τους (Γκίντενς, 2009). Ενώ, στις μέρες μας ο όρος συγκατοίκηση τείνει να είναι, κατά το μεγαλύτερο μέρος της, ένα πειραματικό στάδιο πριν από το γάμο. Οι νέοι που συγκατοικούν προεξοφλούν, σχεδόν πάντα, ότι θα παντρευτούν σε κάποια στιγμή, χωρίς όμως να δεσμεύονται ότι αυτό θα γίνει αναγκαστικά με τους τωρινούς συντρόφους τους. Ενώ, μια μικρή μόνο μειοψηφία των ζευγαριών δημιουργούν κοινό ταμείο για να αντιμετωπίσουν το κόστος της ζωής τους (Γκίντενς, 2009).

1.3.3. Οικογένειες ομοφυλοφιλικών γονέων

Στις μέρες μας, πολλοί ομοφυλόφιλοι άνδρες και γυναίκες ζουν μαζί ως ζευγάρια και ορισμένα ομοφυλοφιλικά ζευγάρια έχουν και τυπικά «παντρευτεί», ακόμα κι αν οι σχετικές τελετές, σε ορισμένες περιπτώσεις, είναι τυπικά ανυπόστατες. Οι παλαιότερες αδιάλλακτες στάσεις κατά της ομοφυλοφιλίας έχουν πλέον χαλαρώσει και η χαλάρωση αυτή συνοδεύτηκε από μια αύξουσα τάση των δικαστικών αρχών να αναγνωρίσουν την επιμέλεια του τέκνου σε μητέρες που ζουν σε ομοφυλοφιλική σχέση (Γκίντενς, 2009). Πλέον, μέσω της τεχνικής της σπερματέγχυσης, οι ομοφυλοφιλικές γυναίκες μπορούν να αποκτήσουν παιδιά και να γίνουν οικογένειες ομοφυλοφιλικών γονέων, χωρίς να έχουν ετεροφυλοφιλικές σχέσεις. Σύμφωνα με τον Γκίντενς (2009), ενώ στην Μεγάλη Βρετανία όλες σχεδόν οι ομοφυλοφιλικές οικογένειες με παιδιά αποτελούνται από δύο γυναίκες, σε διάφορες Πολιτείες των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής, για μια περίοδο στα τέλη της δεκαετίας του 1960 και στις αρχές της δεκαετίας του 1970, οι υπηρεσίες κοινωνικής πρόνοιας τοποθέτησαν αστέγους ομοφυλοφιλικούς εφήβους σε ανδρικά

ομοφυλοφιλικά ζευγάρια. Η εν λόγω πρακτική διακόπηκε, κυρίως λόγω των αρνητικών αντιδράσεων του πληθυσμού.

1.3.4. Άτομα εκτός γάμου

Ο αριθμός των ατόμων που ζουν μόνοι τους στις σύγχρονες δυτικές κοινωνίες παρουσιάζει αυξητικό ρυθμό, λόγω της τάσης για γάμο σε μεγαλύτερη ηλικία, του αυξανόμενου αριθμού των διαζυγίων και του αυξανόμενου αριθμού των ηλικιωμένων ανθρώπων που έχουν χηρέψει. Ο Γκίντενς (2009) επισημαίνει ότι το να είναι κανείς μόνος σημαίνει διαφορετικά πράγματα σε διαφορετικές περιόδους του κύκλου της ζωής του, καθώς ένα όλο και μεγαλύτερο ποσοστό νέων ατόμων στα είκοσι τους χρόνια είναι άγαμοι, ενώ μια μικρή μειονότητα αποτελούν οι άνδρες και οι γυναίκες γύρω στα τριάντα πέντε τους χρόνια που δεν παντρεύτηκαν ποτέ. Τέλος, η πλειονότητα των μοναχικών ατόμων μεταξύ τριάντα και πενήντα ετών είναι διαζευγμένοι ή βρίσκονται «μεταξύ» δύο γάμων, ενώ τα άτομα άνω των πενήντα ετών είναι χήροι/ χήρες.

Ο Stein (1981) διενήργησε συνεντεύξεις σε άτομα ηλικίας είκοσι πέντε έως σαράντα πέντε ετών και βρέθηκε ότι οι περισσότεροι ένιωθαν μεικτά συναισθήματα για την κατάστασή τους. Τα ευρήματα έδειξαν ότι το να μην είναι παντρεμένοι τους βοήθησε συχνά στην επιδίωξη ευκαιριών στη σταδιοδρομία τους, καθώς μπορούσαν να συγκεντρωθούν ολόψυχα στη δουλειά τους, τους επέτρεπε μια μεγαλύτερη ποικιλία σεξουαλικών εμπειριών και τους έδινε μεγαλύτερη ελευθερία και αυτονομία. Από την άλλη πλευρά, βέβαια, αναγνώρισαν τη δυσκολία του να είναι κανείς μόνος του σε έναν κόσμο, όπου οι περισσότεροι άνθρωποι στην ηλικία τους είναι παντρεμένοι και υπέφεραν από την απομόνωση και την μοναξιά τους. Γενικότερα, όλοι όμως παραδέχθηκαν ότι οι πιέσεις για γάμο ήταν μεγαλύτερες από τα κίνητρα για να παραμείνουν άγαμοι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΑ

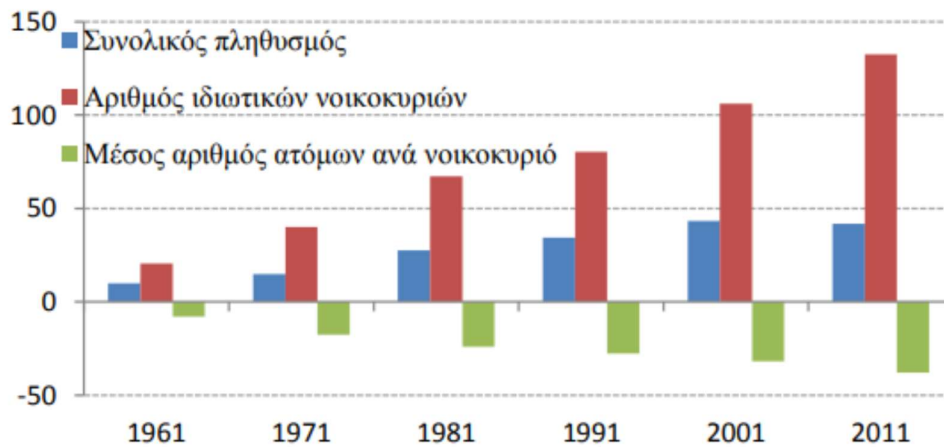
2.1. Οι διαχρονικές αλλαγές στο μέγεθος και τα χαρακτηριστικά των νοικοκυριών στην Ελλάδα

Σύμφωνα με τους Τραγάκη, Μπαγκαβό και Ντούνα (2015), οι δημογραφικές αλλαγές που συντελέστηκαν στη σύγχρονη Ελλάδα χαρακτηρίζονται από τη διαχρονική συρρίκνωση της γεννητικότητας και της θνησιμότητας, καθώς και από τη μετατροπή της χώρας μας, από χώρα αποστολής, σε χώρα υποδοχής μεταναστών. Συνεπώς, οι εν λόγω μεταβολές, ως συνέπεια των κοινωνικο-οικονομικών εξελίξεων, συνδυάστηκαν με αύξηση του πληθυσμού, με γήρανση της ηλικίας της δομής του, με αύξηση της έντασης αστικότητας του πληθυσμού, καθώς και με σημαντικές αλλαγές στη σύνθεση των οικογενειών και των νοικοκυριών.

Γίνεται φανερό ότι η διαχρονική αύξηση της μέσης διάρκειας ζωής των ανθρώπων, επιτρέπει τη διαβίωση διαδοχικών γενεών κάτω από την ίδια στέγη (Μπάκαβος, 2004). Λογικά, η μείωση της γονιμότητας οδηγεί προς την αντίθετη κατεύθυνση, δηλαδή στη συρρίκνωση του μέσου μεγέθους των οικογενειών και συνεπώς, του μέσου μεγέθους των οικογενειακών νοικοκυριών. Τέλος, αξιοσημειώτες είναι, επίσης, οι συνέπειες από τη γεωγραφική κινητικότητα, στο βαθμό που η μεταναστευτική εισροή συμβάλει στην αύξηση του πληθυσμού και κατ' επέκταση στην αύξηση των νοικοκυριών στη χώρα υποδοχής, ενώ η μεταναστευτική εκροή προκαλεί το αντίθετο αποτέλεσμα για τη χώρα αποστολής.

Σύμφωνα με τους Κακλαμάνη και Ντυκέν (2009), στην Ελλάδα υπήρξαν δύο επιπλέον χαρακτηριστικά, τα οποία επηρέασαν τις διαχρονικές μεταβολές που αφορούν το μέγεθος και τη δομή των νοικοκυριών: η έντονη εσωτερική μετανάστευση των πολιτών, με τη μορφή μετακίνησης από τις αγροτικές προς τις αστικές περιοχές και οι αλλαγές στο θεσμό του γάμου, που συνδυάστηκαν με μείωση της συχνότητας σύναψης γάμων, αλλά και της μέσης έγγαμης συμβίωσης. Αν και τα εν λόγω χαρακτηριστικά δεν είναι αποκλειστικά δημογραφικής φύσεως, αναμφίβολα κατείχαν μια ιδιαίτερη σημασία για τις αλλαγές που συντελέστηκαν. Στη συνέχεια παρουσιάζονται στοιχεία απογραφών που διεξήχθησαν από το 1951 έως και το 2011, όπου παρατηρείται ότι ο συνολικός

πληθυσμός, ο αριθμός των ιδιωτικών νοικοκυριών και το μέσο μέγεθος των ιδιωτικών νοικοκυριών, ακολούθησαν αρκετά διαφορετικές πορείες.

Διάγραμμα 1.1. Ποσοστιαία μεταβολή συνολικού πληθυσμού, αριθμού και μέσου μεγέθους των ιδιωτικών νοικοκυριών στην μεταπολεμική Ελλάδα (Δείκτης 0 το 1951).

Σημείωση: Μόνιμος πληθυσμός το 2001 και το 2011.

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Στατιστική Επετηρίδα (2009-2010, σελ. 64), ΕΛΣΤΑΤ (2015β) και ίδιοι υπολογισμοί. Διάγραμμα

Στο ανωτέρω διάγραμμα παρατηρούμε ότι ενώ ο αριθμός των νοικοκυριών υπερδιπλασιάστηκε το 2011, από 1,8 εκατομμύρια το 1951 σε 4,1 εκατομμύρια το 2011, ο συνολικός πληθυσμός αυξήθηκε περίπου κατά 40%. Επιπρόσθετα, ο μέσος αριθμός των ιδιωτικών νοικοκυριών συρρικνώνεται συνεχώς, από 4,1 άτομα το 1951 σε 2,6 άτομα το 2011.

Εν συνεχεία, μεταβλήθηκε έντονα ο αριθμός των ιδιωτικών νοικοκυριών που αποτελούνται από ένα και μόνο μέλος, δηλαδή τα επονομαζόμενα μονομελή νοικοκυριά ή νοικοκυριά ενός ατόμου. Από τον Πίνακα 1.1 προκύπτει ότι ενώ το έτος 1951 λιγότερα από ένα στα δέκα νοικοκυριά ήταν μονομελής, έξι δεκαετίες αργότερα, η εν λόγω μορφή νοικοκυριού αποτελούσε το ένα στα τέσσερα ιδιωτικά νοικοκυριά. Επιπρόσθετα, παρατηρείται ότι ενώ στην αρχή της πρώτης μεταπολεμικής δεκαετίας τα άτομα που ζούσαν σε μονομελή νοικοκυριά αποτελούσαν το 3,2% του πληθυσμού των ιδιωτικών

νοικοκυριών και το 2% του συνολικού πληθυσμού, το έτος 2011 τα αντίστοιχα ποσοστά ανήλθαν σε 11,1% και 9,8% αντίστοιχα, δηλαδή 3,4 και 4,8 φορές υψηλότερα ποσοστά.

	1951	1961	1971	1981	1991	2001	2011
A	8,7	10,1	11,3	14,6	16,2	19,7	25,7
B	3,2	3,0	3,9	5,4	6,2	7,8	11,1
Γ	2,0	2,6	3,2	4,5	5,1	6,6	9,8

Πίνακας 1.1. Η διαχρονική εξέλιξη του αριθμού των μονομελών νοικοκυριών την περίοδο 1951-2011 (επί 100).

Σημείωση: A = ως % του συνολικού αριθμού των ιδιωτικών νοικοκυριών, B = ως % του πληθυσμού των ιδιωτικών νοικοκυριών, Γ = ως % του συνολικού πληθυσμού. Μόνιμος πληθυσμός το 2001 και το 2011.

Πηγή: Σιάμπος (1997 σελ. 282, Πίνακας 6), ΕΛΣΤΑΤ (2015α και 2015β) και ίδιοι υπολογισμοί.

Ο παρακάτω Πίνακας 1.2 παρουσιάζει επίσης ενδιαφέρον, καθώς απεικονίζεται το εύρημα ότι στην Ελλάδα η συντριπτική πλειοψηφία του πληθυσμού ζει σε ιδιωτικά νοικοκυριά, ενώ περιορισμένος εμφανίζεται ο αριθμός και το ποσοστό όσων διαβιούν σε συλλογικά νοικοκυριά. Επίσης, στο σημείο αυτό κρίνεται σκόπιμο να αναφερθεί το γεγονός ότι στην απογραφή του έτους 2011 3.381 άτομα, δηλαδή το 0,03% του πληθυσμού δήλωσαν άστεγοι, γεγονός το οποίο πιθανότατα παραπέμπει στις συνέπειες της οικονομικής κρίσης που μάστιζε τη χώρα μας την εν λόγω περίοδο.

	2001		2011	
	Απόλυτα μεγέθη	Σχετικά μεγέθη (%)	Απόλυτα μεγέθη	Σχετικά μεγέθη (%)
Πληθυσμός που ζει σε νοικοκυριά	10.628.113	97,2	10.696.611	98,9
Σε ιδιωτικά νοικοκυριά	10.266.004	93,9	10.563.717	97,7
Σε συλλογικά νοικοκυριά	362.109	3,3	132.894	1,2
Δεν δήλωσαν	305.984	2,8	116.294	1,1
Άστεγοι			3.381	0,03
Συνολικός πληθυσμός (μόνιμος)	10.934.097	100,0	10.816.286	100,0
Πληθυσμός που ζει σε νοικοκυριά		100,0		100,0
Σε ιδιωτικά νοικοκυριά		96,6		98,8
Σε συλλογικά νοικοκυριά		3,4		1,2

Πίνακας 1.2. Μόνιμος πληθυσμός ιδιωτικών και συλλογικών νοικοκυριών στην Ελλάδα κατά την πρώτη δεκαετία του 21ου αιώνα

Πηγή: Eurostat (2015a και 2015b) και ίδιοι υπολογισμοί.

Τέλος, στο σημείο αυτό κρίνεται σκόπιμο να παρατεθεί ο Πίνακας 1.3 ο οποίος παρουσιάζει τον αριθμό των απογραφέντων ατόμων στην Ελλάδα ανά τα χρόνια, με σημαντικό εύρημα την μείωση του πληθυσμού της Ελλάδας κατά 3,68% το έτος απογραφής 2021 εν συγκρίσει με το έτος 2011. Δηλαδή, παρατηρείται μέσα σε μια δεκαετία μείωση του πληθυσμού της χώρας κατά 383.805 άτομα. Γεγονός το οποίο, λογικά οφείλεται και στην οικονομική κρίση που βιώνει ο Ελληνικός λαός, ο οποίος με τη σειρά του οδηγεί στη μείωση των γεννήσεων και κατά συνέπεια στην αλλαγή της σύνθεσης των νοικοκυριών.

Έτος απογραφής	Σύνολο πληθυσμού	Αύξηση/ Μείωση	Ποσοστό %
1821	983.765		
1828	753.400	-230.365	30,6
1838	752.077	-1.323	0,2
1861	1.096.810	344.733	-31,4
1870	1.457.894	361.084	-24,8
1879	1.679.470	221.576	-13,2
1889	2.187.208	507.738	-23,2
1896	2.433.808	246.600	-10,1
1907	2.631.952	198.144	-7,5
1920	5.531.474	2.899.522	-52,4
1928	6.204.684	673.210	-10,9
1940	7.344.860	1.140.176	-15,5
1951	7.632.801	287.941	-3,8
1961	8.388.553	755.752	-9,0
1971	8.768.641	380.088	-4,3
1981	9.740.417	971.776	-10,0
1991	10.259.900	519.483	-5,1
2001	10.964.020	704.120	-6,4
2011	10.816.286	-147.734	1,4
2021	10.432.481	-383.805	3,7

Πίνακας 1.3. Ο πληθυσμός και οι απογραφές στην Ελλάδα ανά τα χρόνια

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (2022) και ίδιοι υπολογισμοί.

Διάγραμμα 1.2. Ο πληθυσμός και οι απογραφές στην Ελλάδα ανά τα χρόνια

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΔΙΑΓΕΝΕΑΚΩΝ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΩΝ

3.1. Θεωρητικές προσεγγίσεις για τα διαγενεακά νοικοκυριά

Η έρευνα έχει επικαλεστεί διάφορες θεωρητικές προσεγγίσεις για την υποστήριξη της ύπαρξης διαγενεακών νοικοκυριών. Οι κύριες θεωρίες που θα παρουσιαστούν στη συνέχεια είναι: η θεωρία της ανταλλαγής, ο αλτρουισμός και οι κοινωνικοί κανόνες.

3.1.1. Η θεωρία της ανταλλαγής.

Η θεωρία της ανταλλαγής προτείνει τη θεώρηση ότι οι αλληλεπιδράσεις μεταξύ των μελών μιας οικογένειας είναι παρόμοιες με τις ανταλλακτικές συναλλαγές των αγαθών και των υπηρεσιών. Πρόκειται για μια οικονομική προσέγγιση που σκοπεύει στην κατανόηση των διαπραγματεύσεων και της βοήθειας, η οποία επικεντρώνεται στην «τιμή» των υπηρεσιών και στο «κόστος ευκαιρίας» του χρόνου (Becker, 1974). Με τη μεγιστοποίηση των συναλλαγών διαφορετικών αγαθών και υπηρεσιών, τα μέλη της οικογένειας βοηθούν το ένα το άλλο, προσπαθώντας παράλληλα να βελτιώσουν την ευημερία τους (Bianchi et al., 2007).

Κατά την επεξήγηση των προτύπων φροντίδας πολλαπλών γενεών, η θεωρία της ανταλλαγής υπονοεί ότι οι γονείς και τα παιδιά θα διαπραγματευτούν την ικανοποίηση των δικών τους αναγκών, μέσω της προσφοράς υπηρεσιών στο άλλο μέρος. Για παράδειγμα οι γονείς μπορεί να ανταλλάζουν οικονομικούς πόρους για την σωματική φροντίδα και την προστασία των παιδιών τους (Bernheim et al., 1985; Cox, 1987). Από την άλλη πλευρά τα παιδιά, αν πιστεύουν ότι το κόστος ευκαιρίας του χρόνου αξίζει τον κόπο, μπορεί να ανταποδώσουν την φροντίδα στους γονείς με την υπόσχεση μελλοντικών οικονομικών μεταβιβάσεων (κληρονομιά). Ομοίως, οι γονείς μπορεί να παρέχουν σε ενήλικα παιδιά υπηρεσίες, όπως βοήθεια στην φροντίδα των παιδιών ή το δανεισμό χρηματικών ποσών για να καλύψουν τις ανάγκες τους, με αντάλλαγμα την υπόσχεση για σωματική και συναισθηματική φροντίδα, που μπορεί να χρειαστούν στο μέλλον (Bernheim et al., 1985). Οι εν λόγω ανταλλαγές μπορεί να είναι σιωπηρές και όχι σαφείς, και να βασίζονται σε κοινωνικά συμβόλαια που έχουν ενσωματωθεί στις

πολιτιστικές μας προσδοκίες, αναφορικά με την ευθύνη των παιδιών και τις αμοιβαίες σχέσεις μεταξύ των μελών της οικογένειας και μεταξύ των γονέων και των παιδιών.

Στην ουσία, η θεωρία της ανταλλαγής υποστηρίζει ότι και τα δύο μέρη που συμμετέχουν στην ανταλλαγή ανταμείβονται, ανεξάρτητα από το ποσό των πόρων που διατίθενται, για την αγορά της φροντίδας. Ωστόσο, η θεωρία της ανταλλαγής δεν απαιτεί τα αγαθά και οι υπηρεσίες να είναι αυστηρά οικονομικά (Bernheim et al., 1985). Στο σημείο αυτό γίνεται σαφές ότι, ενώ τα ενήλικα παιδιά των οικογενειών υψηλού εισοδήματος μπορούν να ανταλλάζουν τη φροντίδα των ηλικιωμένων γονέων με την ελπίδα μιας μελλοντικής οικονομικής κληρονομιάς, τα ενήλικα παιδιά μιας οικογένειας χαμηλού εισοδήματος μπορούν να ανταλλάζουν την υπόσχεση μελλοντικής φροντίδας και στέγασης των ηλικιωμένων γονέων, σε αντάλλαγμα με την τρέχουσα βοήθεια των παιδιών για την φροντίδα των εγγονιών. Οπότε, η έννοια του να ανήκεις στο ίδιο νοικοκυριό, επεξηγεί έναν τρόπο μέσω του οποίου τα ενήλικα παιδιά και οι γονείς ανταλλάζουν υποστήριξη ο ένας στον άλλον, με αντάλλαγμα είτε την προηγούμενη υποστήριξη, είτε την υπόσχεση για μελλοντική υποστήριξη (Bianchi et al. 2007).

3.1.2. Αλτρουισμός, νόρμες και υποχρεώσεις.

Οι θεωρίες του αλτρουισμού δίνουν έμφαση στους ρόλους που παίζουν οι συναισθηματικοί δεσμοί και το ενδιαφέρον για την ευημερία του άλλου, στα κίνητρα και στις κοινωνικές αλληλεπιδράσεις των μελών της οικογένειας (Bianchi et al. 2007). Το να φροντίζει ο ένας τον άλλον προκαλεί συναισθήματα αλτρουισμού, όπου τα μέλη της οικογένειας φροντίζουν και υποστηρίζουν το ένα το άλλο, ακόμη κι αν δεν υπάρχει ρητή επιστροφή ή υπόσχεση αποπληρωμής. Στις διαγενεακές οικογένειες, αυτό μπορεί να σημαίνει ότι οι γονείς υποστηρίζουν οικονομικά τα ενήλικα παιδιά και τα εγγόνια τους, χωρίς ρητή προσδοκία αποπληρωμής ή ότι τα ενήλικα παιδιά μπορούν να αναλάβουν την φροντίδα των ηλικιωμένων γονέων, ακόμη κι αν δεν περιμένουν να λάβουν κληρονομιά. Επίσης, ο αλτρουισμός μπορεί να επεξηγήσει το λόγο που οι γονείς και τα ενήλικα παιδιά προσπαθούν να καλύψουν ο ένας τις ανάγκες του άλλου, σε διαφορετικές χρονικές στιγμές, κατά τη διάρκεια της ζωής τους. Η ανησυχία των γονέων για τα παιδιά τους και αντιστρόφως, η ανησυχία των ενηλίκων παιδιών για την ευημερία των γονιών τους, μπορεί να ενθαρρύνει την συγκατοίκηση ως απάντηση σε κρίσεις ή προβλήματα, όπως η απώλεια εργασίας, η ασθένεια, η φτώχεια, το διαζύγιο ή η χηρεία (Choi, 2003; Crimmins and Ingegneri, 1990; Goldscheider and Goldscheider, 1999).

Ενώ ορισμένες μελέτες υποστηρίζουν τη θεωρία του αλτρουισμού, άλλες έρευνες επικεντρώνονται σε κοινωνικούς κανόνες και κοινωνικές υποχρεώσεις ως εξήγηση για τις αμοιβαίες σχέσεις μεταξύ των μελών της οικογένειας. Οι Rossi και Rossi (1990) υποστήριξαν ότι, ως άγραφοι κανόνες σχετικά με τις κατάλληλες συμπεριφορές, οι νόρμες βοηθούν στον καθορισμό του τρόπου με τον οποίο τα μέλη μιας οικογένειας πρέπει να ενεργούν μεταξύ τους και ότι αυτές οι ενέργειες είναι εμποτισμένες με ένα σύνολο υποχρεώσεων, σχετικά με το είδος της βοήθειας και της υποστήριξης που οφείλουν τα μέλη της οικογένειας μεταξύ τους. Στην περίπτωση των οικογενειακών σχέσεων, οι κανόνες και οι συνακόλουθες υποχρεώσεις τους, βοηθούν στην εξήγηση του λόγου που οι οικογενειακές σχέσεις διαφέρουν από τις μη συγγενικές σχέσεις.

Πρόσφατα, οι Bengtson et al. (2000) πρότειναν ένα μοντέλο διαγενεακής υποστήριξης που δίνει έμφαση στους κανόνες, σχετικά με τις οικογενειακές υποχρεώσεις, τη συναισθηματική προσκόλληση και τη συχνότητα αλληλεπίδρασης μεταξύ των μελών της οικογένειας. Άλλοι ερευνητές επισήμαναν ότι οι πολιτισμικοί κανόνες επηρεάζουν το είδος της βοήθειας που παρέχουν τα μέλη της οικογένειας μεταξύ τους (Piercy, 1998). Ωστόσο, τα κανονιστικά μοντέλα κοινωνικής ανταλλαγής μεταξύ των γενεών έχουν επικριθεί διότι αγνοούν την αμφιθυμία σχετικά με τις σχέσεις μεταξύ των γενεών και την παρεχόμενη υποστήριξη (Luescher and Pillemer, 1998).

Αναλογικά με τους κανόνες και τις οικογενειακές υποχρεώσεις, υπάρχουν ορισμένες κλασσικές θεωρίες κοινωνικής υποστήριξης των ηλικιωμένων, οι οποίες προσφέρουν, επίσης, το πλαίσιο για την κατανόηση του λόγου που συγκεκριμένοι διαγενεακοί δεσμοί χαρακτηρίζονται από συγκεκριμένους τύπους μεταθέσεων (Keene et al., 2010). Για παράδειγμα, το «μοντέλο κομβίου» διαγενεακής υποστήριξης περιγράφει το γεγονός ότι τα άτομα φέρουν συνοδείες προσωπικών σχέσεων που τους παρέχουν υποστήριξη καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής τους, στις οποίες συμπεριλαμβάνονται τόσο η οικονομική, όσο και η συναισθηματική υποστήριξη (Antonucci et al. 2009). Το «ιεραρχικό αντισταθμιστικό μοντέλο» των κοινωνικών σχέσεων του Cantor (1979) προτείνει, επίσης, ότι οι κανόνες και οι προσδοκίες των μελών της οικογένειας επηρεάζουν τις απόψεις τους, σχετικά με τις κατάλληλες πηγές υποστήριξης των ηλικιωμένων μελών.

Ο Cantor υποστήριξε ότι τα άτομα παρέχουν υποστήριξη στους γηραιότερους, σύμφωνα με την υπεροχή της σχέσης μεταξύ του δότη και του πρεσβύτερου δέκτη. Σαφώς, οι συγγενείς θεωρούνται ως οι καταλληλότεροι άνθρωποι για να παρέχουν υποστήριξη στους ηλικιωμένους κι έπειτα ακολουθούν οι σημαντικοί άλλοι, όπως οι επίσημοι οργανισμοί (Cantor, 1979). Ορισμένες άλλες θεωρίες αναφορικά με τις αμοιβαίες συνδέσεις, υποστηρίζουν ότι οι κοινωνικοί κανόνες επηρεάζουν τόσο τις ειπωμένες υποχρεώσεις, όσο και τις μη ειπωμένες υποχρεώσεις για την φροντίδα και την υποστήριξη των μελών της οικογένειας, στις οποίες μπορεί να συμπεριλαμβάνεται και η συγκατοίκηση.

Επιπρόσθετα, οι κοινωνικοί κανόνες και οι προσδοκίες αναφορικά με τη συμβίωση μεταξύ ενηλίκων παιδιών και γονέων, συνδέονται επίσης με ατομικές στάσεις και εμπειρίες. Ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι ενώ ένας μεγάλος όγκος ερευνών περιγράφει τα χαρακτηριστικά των ενηλίκων παιδιών και των γονέων και την πιθανότητα συμβίωσης, λιγότερες έρευνες εξετάζουν τις ατομικές και κοινωνικές στάσεις, σχετικά με τις υποχρεώσεις και τη συμβίωση μεταξύ των γενεών. Μια μελέτη, η οποία προσπάθησε να αξιολογήσει τις κανονιστικές πεποιθήσεις, σχετικά με τις υποχρεώσεις των ενηλίκων παιδιών να μοιράζονται την κατοικία με τους γονείς τους, διαπίστωσε ότι οι στάσεις ήταν συναφείς και εξαρτώνται από τα χαρακτηριστικά του ενήλικου παιδιού και του γονέα (Coleman and Ganong 2008).

Άλλες μελέτες υπογραμμίζουν την εξέχουσα σημασία των προηγούμενων οικογενειακών εμπειριών (Goldscheider and Lawton 1998) και των οικογενειακών αλληλεπιδράσεων στη μέση ηλικία (Singh et al. 1998) για τη διαμόρφωση των πεποιθήσεων του ατόμου σχετικά με τη συγκατοίκηση. Διαπιστώθηκε ότι οι άνθρωποι έχουν πιο ευνοϊκή στάση σχετικά με τη συμβίωση με τους γονείς, εάν οι παππούδες ζούσαν μαζί τους όταν ήταν παιδιά, ιδιαίτερα όταν πρόκειται για μια οικογένεια τριών γενεών και οι γονείς τους ήταν, επίσης, παρόντες στο νοικοκυριό (Goldscheider and Lawton 1998). Γεγονός που υποδηλώνει ότι ενώ οι κανόνες μπορεί να επιμένουν για το σχηματισμό μιας κοινωνίας, η συμμόρφωση σε αυτούς ενδέχεται να είναι μεγαλύτερη για εκείνους που έχουν κοινωνικοποιηθεί σύμφωνα με αυτές τις νόρμες.

Τέλος, ενώ οι περισσότερες μελέτες έχουν αντιμετωπίσει ανεξάρτητα τη θεωρία της ανταλλαγής, του αλτρουισμού και τους κανόνες και τις υποχρεώσεις, άλλες μελέτες υποστηρίζουν ότι οι έννοιες αυτές δεν διαχωρίζονται εύκολα (Silverstein et al. 2002).

Καθ' ότι η δυσκολία διαχωρισμού έγκειται στο γεγονός ότι καθεμία από αυτές τις θεωρίες επικεντρώνεται σε ατομικά κίνητρα για κοινωνική υποστήριξη εντός των οικογενειών και δεν λαμβάνει πάντα υπόψιν το ευρύτερο δομικό πλαίσιο. Εξάλλου από τις περισσότερες συζητήσεις απουσιάζει μια ρητή αναγνώριση του τρόπου με τον οποίο οι ατομικές ανταλλαγές και οι κανόνες λειτουργούν μέσα σε συγκεκριμένα κοινωνικά, οικονομικά, ιστορικά και πολιτικά πλαίσια (Bianchi et al. 2007). Κάθε άποψη ενέχει τα δικά της πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα και καμία δεν εξηγεί πλήρως τη διακύμανση των διαγενεακών οικογενειών και νοικοκυριών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΔΙΑΚΥΜΑΝΣΗ ΔΙΑΓΕΝΕΑΚΩΝ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΩΝ

4.1. Διακύμανση διαγενεακών νοικοκυριών

4.1.1. Ιστορική αναδρομή.

Οι δημοφιλείς αφηγήσεις για οικογένειες περασμένων εποχών, συχνά προκαλούν νοσταλγία για την υποστήριξη που παρείχαν η μία γενεά στην άλλη, διαμέσω των διαγενεακών εκτεταμένων οικογενειών, που κυριαρχούσαν στο παρελθόν. Αν και τα εν λόγω συναισθήματα μπορεί να είναι υπερβολικά, είναι αλήθεια το γεγονός ότι με την μετάβαση από την προβιομηχανική κοινωνία σε μια οικονομία μισθωτής εργασίας, η συγκατοίκηση πολλών γενεών μειώθηκε δραματικά. Από το 1850 έως το 2000, το ποσοστό των ατόμων άνω των 65 ετών που διέμεναν με τα ενήλικα ανύπαντρα παιδιά τους μειώθηκε από σχεδόν 70% σε περίπου 15% (Ruggles, 2007), ενώ τα παντρεμένα ζευγάρια εμφάνισαν επίσης απότομη πτώση στη συναναστροφή με τους γονείς (Ruggles, 2003).

Η έρευνα αυτών των τάσεων επικεντρώνεται στο φαινόμενο των ηλικιωμένων γονέων που μετακομίζουν στην ίδια στέγη με τα ενήλικα παιδιά τους. Η υπόθεση της ευημερίας ήταν η κυρίαρχη εξήγηση για αυτές τις μακροπρόθεσμες συνενωτικές τάσεις πολλών γενεών, ενώ με την πάροδο του χρόνου η αύξηση των πόρων των ηλικιωμένων, τους επέτρεψε να ζουν ανεξάρτητα από τα παιδιά τους (McGarry and Schoeni, 2000; Hareven, 1994). Η υπόθεση της ευημερίας συνεπάγεται την υπόθεση ότι οι γονείς προτιμούν να ζουν ανεξάρτητα από τα ενήλικα παιδιά τους, ώστε να διατηρούν την αυτονομία και την ιδιωτική τους ζωή (Bianchi et al., 2007).

Από την άλλη πλευρά, η έρευνα του Ruggles (2007) αντί να δίνει έμφαση στην αυξανόμενη ευημερία των γονιών, έδειξε ότι την περίοδο από το 1850 έως το 1950, αυξάνονταν οι ευκαιρίες για τους νέους. Οι νέοι διευκολύνονταν από την επέκταση της μισθωτής εργασίας και της μαζικής εκπαίδευσης, καθώς και από τη μείωση του γονικού ελέγχου, εφόσον τα ενήλικα παιδιά είθισται να μετακομίζουν στα αστικά κέντρα για να βρουν δουλειά (Goldscheider and Lawton, 1998). Επιπλέον, τα αποτελέσματα υπογραμμίζουν τον αντίκτυπο της Κοινωνικής Ασφάλισης, ως εξήγησης για τη μείωση των ποσοστών συγκατοίκησης γονέων και ενήλικων παιδιών, καθώς και άλλων κοινωνικών μετασχηματισμών που αύξησαν τις ευκαιρίες εργασίας των ενήλικων

παιδιών, μείωσαν την πιθανότητα συγκατοίκησης με τους γονείς και κατέστησαν αναγκαία τη δημιουργία βοήθειας γήρατος μέσω της Κοινωνικής Ασφάλισης το 1935, εφόσον οι γονείς δεν μπορούσαν πλέον να βασίζονται στα παιδιά για τη φροντίδα τους όταν γεράσουν (Ruggles 2007).

Μια άλλη άποψη των ιστορικών τάσεων αναφορικά με την συγκατοίκηση, εξετάζει τις τάσεις των ενηλίκων παιδιών να συγκατοικούν με τους γονείς τους. Ορισμένοι ερευνητές, αναφέρονται σε αυτό το φαινόμενο με τον όρο «συνωστισμένη φωλιά», εκφράζοντας την ανησυχία τους για την αποτυχία των ενηλίκων παιδιών να αυτονομηθούν και την τάση τους να επιστρέφουν στα σπίτια των γονιών τους σε περιόδους κρίσης (Goldscheider and Goldscheider, 1999; White, 1994). Οι Messineo και Wojtkiewicz (2004) ερεύνησαν αν η τάση των νέων να ζουν με τους γονείς τους αυξήθηκε πραγματικά με την πάροδο του χρόνου και τα αποτελέσματα έδειξαν θεμιτές αυξήσεις στον αριθμό των ατόμων ηλικίας 19 - 30 ετών που ζουν με τους γονείς τους, επιβεβαιώνοντας προηγούμενα ευρήματα. Ωστόσο, η έρευνα υποστηρίζει ότι το γεγονός αυτό οφειλόταν σε αλλαγές στα πρότυπα γάμου, παρά απλώς στην αύξηση του ποσοστού των νέων ενηλίκων που επιστρέφουν στο πατρικό τους. Οπότε, αν οι νεαρές ομάδες ενηλίκων είχαν μιμηθεί τα συζυγικά πρότυπα προηγούμενων γενεών, η τάση να ζουν με τους γονείς τους θα είχε μειωθεί (Messineo and Wojtkiewicz 2004).

4.1.2. Φυλετικές και εθνικές τάσεις.

Οι έρευνες που εξετάζουν τις φυλετικές και τις εθνικές διαφορές στα διαγενεακά νοικοκυριά επικεντρώνονται στις δομικές και στις πολιτισμικές αιτίες των φυλετικών ανισοτήτων και στο πως αυτές επηρεάζουν τις συνθήκες διαβίωσης. Τα στοιχεία που προκύπτουν υποδεικνύουν ότι τα δομικά και τα πολιτισμικά αίτια δεν αλληλοαποκλείονται, αντιθέτως ταυτόχρονα μπορούν να επηρεάζουν τις φυλετικές και τις εθνικές διαφορές στα μοτίβα συγκατοίκησης. Από δομική άποψη, οι έρευνες δείχνουν ότι οι μειονότητες είναι πιθανότερο από τους λευκούς να συμβιώνουν σε διαγενεακά νοικοκυριά (Swartz, 2009; Choi, 2003; Kamo, 2000; Burr and Mutchler, 1999).

Στις κύριες δομικές αιτίες τέτοιων διαφορών περιλαμβάνονται οι διακυμάνσεις στην κοινωνικοοικονομική κατάσταση των ατόμων, η μετανάστευση των φυλών, τα πρότυπα γάμου, καθώς και οι υγειονομικές παροχές. Για παράδειγμα, ομάδες με

υψηλότερο κοινωνικοοικονομικό επίπεδο είναι πιο πιθανό τα μέλη τους να ανταλλάξουν οικονομική και συναισθηματική υποστήριξη, ενώ ομάδες με χαμηλότερο κοινωνικοοικονομικό επίπεδο είναι πιο πιθανό τα μέλη τους να ανταλλάξουν πρακτική βοήθεια, συμπεριλαμβανομένης της συγκατοίκησης (Swartz, 2009; Kamo, 2000). Ωστόσο, τα μοτίβα συγκατοίκησης συχνά λαμβάνουν διαφορετικές μορφές, ανάλογα με τις διαφορετικές φυλετικές και εθνικές ομάδες.

Για παράδειγμα, στη Νότια Ευρώπη, την περίοδο πριν την παγκόσμια οικονομική κρίση, ο «παραδοσιακός» άντρας, που φρόντιζε για τις ανάγκες της οικογένειας, επωφελούνταν από ποικίλες εργασιακές ευκαιρίες για απασχόληση και μετέπειτα με τη σύνταξη που λάμβανε, φρόντιζε τόσο την οικογένειά του, όσο και το συγγενικό δίκτυο γύρω από αυτήν (Naldini and Jurando, 2013). Μετά την οικονομική ύφεση, η επιδίωξη των νοικοκυριών ήταν πλέον η διατήρηση του τρέχοντος τρόπου ζωής, οπότε προσπαθούν να μειώσουν τα έξοδα, ενώ ταυτόχρονα επιδεικνύουν αλληλεγγύη στα εξαθλιωμένα συγγενικά νοικοκυριά, μέσω της συγχώνευσης σε μια κατοικία ή ακόμα δέχονται υποστήριξη από φιλανθρωπικούς οργανισμούς (Sabaté, 2016). Συμπερασματικά, γίνεται σαφές πως οι πυρηνικές, πατριαρχικές οικογένειες, μετατράπηκαν σε εκτεταμένες, διαγενεακές οικογένειες, λόγω οικονομικών δυσχερειών που αντιμετώπιζαν.

Ο Kamo (2000) προσδιορίζει τρεις βασικούς τύπους σχηματισμού εκτεταμένης οικογένειας που εξηγούνται βάσει των φυλετικών και εθνικών διαφορών:

- Το εκτεταμένο προς τα κάτω νοικοκυριό, το οποίο περιλαμβάνει ενήλικους γονείς και τα ενήλικα παιδιά τους, τα οποία επιστρέφουν στο σπίτι ή χρειάζονται οικονομική βοήθεια στέγασης από τους γονείς τους.
- Το εκτεταμένο προς τα άνω νοικοκυριό, το οποίο σχηματίζεται όταν τα ενήλικα παιδιά αναλαμβάνουν τη φροντίδα των ηλικιωμένων γονέων τους λόγω χηρείας, ασθενείας ή αδυναμίας αυτών.
- Το οριζόντιο εκτεταμένο νοικοκυριό, το οποίο σχηματίζεται όταν οι ενήλικες συγκατοικούν με τα αδέρφια.

Κι ενώ τα στοιχεία δείχνουν ότι κάθε φυλετική ή εθνική ομάδα χρησιμοποιεί και τους τρεις τύπους εκτεταμένων νοικοκυριών, αναδύονται διαφορές μεταξύ των διαφορετικών φυλών και των εθνών, διότι σε κάθε ομάδα διαφαίνεται να ευνοείται ο ένας τύπος έναντι των άλλων (Kamo, 2000). Για παράδειγμα, ιστορικά, οι Αφροαμερικανοί έχουν

αντιμετωπίσει δομικούς φραγμούς, οι οποίοι αυξάνουν την πιθανότητα συγκατοίκησης, ενώ παράλληλα τείνουν να διατηρούν ισχυρά εκτεταμένα οικογενειακά δίκτυα και ισχυρούς οικογενειακούς δεσμούς. Ορισμένους από τους εν λόγω φραγμούς, αποτελούν τα υψηλά ποσοστά ανύπαντρων Αφροαμερικανών μητέρων και τα χαμηλότερα εισοδήματα των Αφροαμερικανών ανδρών, δεδομένα τα οποία συνδέονται άμεσα με υψηλότερα ποσοστά διαγενεακής συμβίωσης σε σύγκριση με τους λευκούς (Kamo, 2000; Swartz, 2009).

Τέλος, αναφορικά με τις ομάδες μεταναστών γενικά, η διαγενεακή συμβίωση είναι συχνά υψηλότερη μεταξύ των νεοαφιχθέντων μεταναστών (Blank 1998; Glick et al. 1997), γεγονός το οποίο υποστηρίζει την υπόθεση ότι οι οικογένειες συγκεντρώνουν τους οικονομικούς τους πόρους σε περιόδους οικονομικής κρίσης (Bianchi et al. 2007). Για τους νεοαφιχθέντες μετανάστες, ο συνδυασμός οικονομικών δυσκολιών, χαμηλού επίπεδου εκπαίδευσης, υψηλότερης ανεργίας και έλλειψης της ιδιότητας του πολίτη, συχνά απαιτούν κοινή διαμονή κατά την άφιξή τους στη χώρα υποδοχής (Duleep and Dowhan 2002; Duleep and Regets 1997; Kamo 2000). Συνολικά, γίνεται κατανοητό ότι οι φυλετικές και οι εθνικές ανισότητες ως προς την ταυτότητα των ατόμων είναι κατασκευή τόσο δομικών, όσο και πολιτισμικών αιτιών, οι οποίες οδηγούν προς τη διαγενεακή συμβίωση, η οποία όμως φέρει διαφορετική μορφή για διαφορετικές ομάδες ατόμων.

4.1.3. Οικονομικές τάσεις.

Αρκετές από τις διαθέσιμες έρευνες εξετάζουν το ρόλο των οικονομικών πόρων στη διαμόρφωση των νοικοκυριών πολλών γενεών. Μια κοινή υπόθεση των ερευνών, αναφορικά με τη συγκατοίκηση, είναι ότι τα μέλη ενός νοικοκυριού συγκεντρώνουν πόρους για να ωφελήσουν την ομάδα (Bianchi et al. 2007). Αν κι όντως αυτό συμβαίνει μερικές φορές, συχνά στην πράξη δεν είναι τόσο απλό. Οι έρευνες επισημαίνουν δύο μοτίβα συμβίωσης που επικεντρώνονται στην αμοιβαία οικονομική βοήθεια, αν και με διαφορετικούς τρόπους: ηλικιωμένοι γονείς που διαμένουν στα σπίτια των ενήλικων παιδιών τους και ενήλικα παιδιά που κατοικούν στα σπίτια των γονιών τους. Άλλοι ερευνητές έχουν επισημάνει ότι η εξάλειψη της επίδρασης του εισοδήματος από τους άλλους παράγοντες που οδηγούν στην συγκατοίκηση είναι εξαιρετικά περίπλοκη, διότι οι οικονομικοί πόροι και οι ρυθμίσεις διαβίωσης των οικογενειών είναι βαθιά αλληλένδετες (Bianchi et al., 2007; McGarry and Schoeni, 2000).

Γενικότερα, οι έρευνες που σχετίζονται με τη μεταφορά οικονομικών πόρων μεταξύ των γενεών, έχουν αποδείξει διαχρονικά ότι, στις περισσότερες περιπτώσεις, οι πόροι ρέουν από τους γονείς στα παιδιά έως ότου εκείνα να ενηλικιωθούν, ενώ τα ενήλικα παιδιά δεν τείνουν να μεταφέρουν πόρους στους γονείς τους, έως ότου οι γονείς μεγαλώσουν πολύ (Cooney and Uhlenberg, 1992; Logan and Spitze, 1996) ή όταν αρχίζουν να αντιμετωπίζουν προβλήματα υγείας λόγω γήρανσης (Eggebeen and Hogan, B 1990). Ως κύριοι λόγοι μετακόμισης των ηλικιωμένων γονέων στα σπίτια των ενήλικων παιδιών τους αναφέρθηκαν: οι οικονομικές δυσκολίες ανεξάρτητης διαβίωσης, η χηρεία και η κακή υγεία (Crimmins and Ingegneri, 1990; Mickus et al., 1997; Roan and Kelly Raley, 1996; Szinovacz, 1997).

Ο Choi (2003) υποστηρίζει ότι το 30% της συγκατοίκησης που περιλαμβάνει γονείς και ενήλικα παιδιά, οφείλεται στην κάλυψη των αναγκών των γονέων. Στα νοικοκυριά αυτά, οι γονείς μπορεί να αντιμετωπίζουν δυσκολίες με τις καθημερινές δραστηριότητες διαβίωσης και να χρειάζονται την κοινωνική υποστήριξη των παιδιών τους, η οποία επιτυγχάνεται με τη συγκατοίκηση, παρά με τους οικονομικούς πόρους (Bianchi et al., 2007). Ωστόσο, η μεταβίβαση οικονομικών περιουσιακών στοιχείων μπορεί να πραγματοποιηθεί κατά τη διαδικασία ανταλλαγής παροχών μεταξύ των μελών που συγκατοικούν.

Εν συνεχεία, ενώ οι πρώτες μελέτες, αναφορικά με την κοινή οικογενειακή κατοικία, επικεντρώθηκαν σε μεγάλο βαθμό σε ηλικιωμένους γονείς που συγκατοικούν με τα ενήλικα παιδιά τους, οι μετέπειτα μελέτες επικεντρώθηκαν στα ενήλικα παιδιά που χρειάζονται βοήθεια από τους γονείς. Τα ενήλικα παιδιά, ειδικότερα εκείνα τα οποία βρίσκονται στα πρώτα στάδια της ενήλικης ζωής, επωφελούνται από το διαμοιρασμό ενός νοικοκυριού με τους γονείς τους (Aquilino 1996). Οι μελέτες υποδεικνύουν ότι τα ενήλικα παιδιά ωφελούνται κυρίως οικονομικά και αυτή είναι η ισχυρότερη κινητήρια δύναμη που τα οδηγεί στην συγκατοίκηση και όχι η φροντίδα των ηλικιωμένων γονέων (Aquilino, 1990; Choi, 2003; Ward et al., 1992). Τα ενήλικα παιδιά αξιοποιούν την προθυμία και την αίσθηση υποχρέωσης των γονιών τους σε δύσκολες περιόδους της ζωής τους, όπως οικονομικές δυσκολίες, απώλεια εργασίας, διαζύγιο κ.ά., μέσω της επιστροφής τους στο πατρικό σπίτι (Aquilino, 1996; Ward and Spitze, 2007).

Για παράδειγμα, στη Νότια Ευρώπη, κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης, εντάθηκαν φαινόμενα, όπως: τα ενήλικα παιδιά επιστρέφουν στο πατρικό τους σπίτι,

οικογένειες με παιδιά εγκαθίστανται στην κατοικία των παππούδων, μετανάστες μετοικούν στη χώρα καταγωγής τους ή σε άλλες πιο εύρωστες οικονομικά χώρες (Sabaté, 2016). Πλέον, η πρακτική της διαγενεακής συγκατοίκησης γίνεται φανερή κι έγκειται στο γεγονός ότι τα νοτιοευρωπαϊκά νοικοκυριά είναι από τα πιο πυκνοκατοικημένα και εξαθλιωμένα στην Ευρώπη (Δαγκούλη-Κυριάκογλου, 2017). Πιο συγκεκριμένα, η Ελλάδα, η Ιταλία και η Πορτογαλία είναι οι πιο χαρακτηριστικές περιπτώσεις χωρών εμφάνισης διαγενεακής συμβίωσης, με αντίστοιχα ποσοστά 26,5%, 26,2% και 10,1% (Pinto and Guerra, 2013).

Σύμφωνα με τον Choi (2003), τα παιδιά που έχουν εγκαταλείψει τη φωλιά των γονέων τους και επέστρεψαν στο πατρικό τους σπίτι έχουν μεγαλύτερη οικονομική ανάγκη από τα παιδιά που δεν εγκατέλειψαν ποτέ τη φωλιά και συγκατοικούν με τους γονείς τους. Όταν τα ενήλικα παιδιά αναγκάζονται να επιστρέψουν για να ζήσουν στο πατρικό τους σπίτι, φαίνεται να υποκινούνται σχεδόν αποκλειστικά από οικονομικές δυσκολίες. Ενώ, οι περισσότεροι άνθρωποι θα προτιμούσαν να ζουν ανεξάρτητα, οι οικονομικές συνθήκες συχνά ωθούν ενήλικα παιδιά, είτε γονείς να συγκατοικούν μαζί, προκειμένου να καταφέρουν να επιβιώσουν. Ειδικά, η αύξηση των διαγενεακών νοικοκυριών παρατηρείται συχνά σε περιόδους οικονομικής κρίσης.

Ενώ, σύμφωνα με τους Cohen and Casper (2002), σημαντικό γεγονός ορόσημο στη μετάβαση των παιδιών προς την ενηλικίωση είναι η ικανότητά τους να δημιουργήσουν και να διατηρήσουν μια ανεξάρτητη από τους γονείς τους κατοικία, είτε μόνοι τους είτε με σύζυγο, είτε με συγκάτοικο. Στις μέρες μας, οι νέοι ξεκινούν την εργασιακή τους σταδιοδρομία με χαμηλότερους μισθούς, πράγμα το οποίο μπορεί να τους οδηγήσει σε αδυναμία να ζήσουν μόνοι τους αμέσως μετά την ενηλικίωσή τους, αλλά καθώς μεγαλώνουν, συνήθως, αποκτούν περισσότερη εκπαίδευση, περισσότερες δεξιότητες και εμπειρία, τα οποία τους προσφέρουν την οικονομική δυνατότητα να δημιουργούν ανεξάρτητα νοικοκυριά. Οπότε, η ικανότητα διατήρησης μιας ανεξάρτητης κατοικίας είναι πιθανότερη στη μέση ηλικία, παρά στα πρώτα χρόνια της ζωής του ανθρώπου.

4.1.4. Άλλοι παράγοντες που σχετίζονται με τα διαγενεακά νοικοκυριά.

Ο μεγάλος όγκος ερευνών που σχετίζεται με τα διαγενεακά νοικοκυριά εντόπισε κι άλλους παράγοντες που επηρεάζουν τις τάσεις και τις παραλλαγές των εν λόγω

μοτίβων νοικοκυριών, όπως είναι η οικογενειακή κατάσταση των ενηλίκων παιδιών και των γονέων, το στάδιο της ζωής τους, καθώς και η κατάσταση της υγείας τους. Ειδικά, η οικογενειακή κατάσταση των μελών αποτελεί έναν ισχυρό προγνωστικό δείκτη των τάσεων για συγκατοίκηση. Το να είναι παντρεμένοι, τόσο τα ενήλικα παιδιά, όσο και οι γονείς τους, μειώνει την πιθανότητα συγκατοίκησης πολλών γενεών (Boaz et al., 1999; Cohen and Casper, 2002). Πράγματι, όταν τα παιδιά συγκατοικούν με τους γονείς τους, είναι πιο συνηθισμένο να είναι ανύπαντρα και όταν οι γονείς συγκατοικούν με τα ενήλικα παιδιά τους, είναι πιο συνηθισμένο να είναι άγαμοι. Επίσης, τα ενήλικα παιδιά που είναι μόνοι γονείς είναι πιο πιθανό να διαμένουν με τους γονείς τους από εκείνα που βρίσκονται ακόμα σε γάμο (Cohen and Casper, 2002). Ομοίως, οι Boaz et al. (1999) έδειξαν ότι οι γονείς προτιμούν να ζουν ανεξάρτητα και να μετακομίζουν στο σπίτι των ενηλίκων παιδιών τους μόνο αφού πεθάνει ο σύζυγος (καθόσον οι σύζυγοι τείνουν να φροντίζουν ο ένας τον άλλον). Συμπερασματικά, οι έρευνες υποστηρίζουν την υπόθεση ότι οι γονείς και τα ενήλικα παιδιά προτιμούν να διατηρούν τα δικά τους νοικοκυριά και συγκατοικούν μόνο όταν δεν είναι (ή δεν είναι πλέον) παντρεμένοι.

Οπότε, ενώ νωρίτερα στη ζωή τους, τα ενήλικα παιδιά (και τα δικά τους παιδιά) μπορεί να συγκατοικούν με τους γονείς τους, αργότερα στη ζωή τους, καθώς οι γονείς πλησιάζουν στην τρίτη ηλικία, είναι πιο πιθανό να συγκατοικούν με τα παιδιά τους. Οι αποφάσεις, αναφορικά με την συγκατοίκηση, συχνά λαμβάνονται λόγω της κατάστασης υγείας και των κοινωνικοοικονομικών πόρων των ηλικιωμένων γονέων και πρόκειται για αποφάσεις που λαμβάνονται υπό δύσκολες συνθήκες (Hays, 2002). Σταθερά, οι ερευνητές τονίζουν την εξέχουσα θέση της σωματικής υγείας των γονέων ως καταλύτη που διευκολύνει τη συγκατοίκηση των γονέων με τα ενήλικα παιδιά τους (Choi, 2003; Mickus et al., 1997).

4.1.5. Τάσεις συγκατοίκησης με τους παππούδες.

Οι τάσεις και τα ζητήματα που αφορούν την συγκατοίκηση μεταξύ των παππούδων και των εγγονών βρίσκονται στο κέντρο των ερευνών της οικογενειακής φροντίδας, τις ανταλλαγές μεταξύ των γενεών, καθώς και τις οικογένειες πολλών γενεών. Ως εκ τούτου, η επίσημη και η άτυπη επιμέλεια των παιδιών από τον παπού και τη γιαγιά, έχει αναδειχθεί ως σημαντικό ζήτημα στην κοινωνική επιστήμη (Smith et al. 2000). Φαινόμενο που οφείλεται, εν μέρη, στην αύξηση των νοικοκυριών με

επικεφαλής τον παππού και την γιαγιά τις τελευταίες δεκαετίες (Saluter 1992; Thomas et al. 2000).

Άλλοι παράγοντες έξαρσης της ανωτέρω μορφής συγκατοίκησης, αποτελούν τα διάφορα κοινωνικά προβλήματα που επηρεάζουν τις οικογένειες με παιδιά, πολλά εκ των οποίων συνδέονται με τον ρατσισμό και τη φτώχεια, οδήγησαν τα παιδιά στη συγκατοίκηση με τον παππού ή την γιαγιά, όπως: χρήση ναρκωτικών, AIDS, εγκυμοσύνη σε εφηβική ηλικία, διαζύγιο, μονογονεϊκά νοικοκυριά, κακοποίηση και παραμέληση παιδιών, φυλάκιση γονέα (Casper and Bryson, 1998; Minkler, 1999; Smith et al., 2000). Οι οικογένειες με τους παππούδες αποτελούνται από παππούδες και από εγγόνια, ενώ ο γονέας (ο οποίος αναφέρεται ως μεσαία γενιά) μπορεί να είναι παρών ή όχι. Όταν ο γονέας είναι απών συχνά αναφέρονται ως οικογένειες «παραλειπούμενης γενιάς», ενώ όταν είναι παρόν αναφέρονται ως οικογένειες πολλών γενεών (Casper and Bryson, 1998; Mutchler and Baker, 2004).

Ωστόσο, αν και τόσο οι παππούδες, όσο και τα εγγόνια μπορεί να επωφελούνται από τη συγκατοίκηση, πολλές μελέτες έδειξαν ότι η φροντίδα ενός εγγονιού μπορεί να επηρεάσει αρνητικά την υγεία και την ευημερία των παππούδων, καθώς και τις κοινωνικούς τους σχέσεις (Bachman and Lindsay Chase-Lansdale 2005; Mills et al. 2005; Minkler and Fuller-Thompson 2005). Ο αριθμός των οικογενειών με επικεφαλής παππούδες αυξάνεται σταθερά τις τελευταίες δεκαετίες στις ΗΠΑ (Saluter 1992; Thomas et al. 2000) και όσο διάστημα η χώρα αντιμετωπίζει σοβαρές οικονομικές και στεγαστικές κρίσεις, αναμένεται ότι τα νοικοκυριά με αυτή τη μορφή θα αυξάνονται. Το ίδιο αναμένεται και για την Ελλάδα κατά την περίοδο της οικονομικής κρίσης και της αύξησης των τιμών των ενοικίων και των αντικειμενικών αξιών των κατοικιών.

ΕΜΠΕΙΡΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

5.1. Εισαγωγή

Στην παρούσα ερευνητική εργασία θα χρησιμοποιηθεί ποσοτική έρευνα με χρήση δευτερογενών δεδομένων και πιο συγκεκριμένα των δεδομένων της Έρευνας Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης των Νοικοκυριών (EU-SILC) των ετών 2009 και 2013. Η εν λόγω έρευνα αποτελεί μέρος ενός ευρωπαϊκού στατιστικού προγράμματος, στο οποίο συμμετέχουν όλα τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης και η οποία αντικατέστησε, από το 2003, το Ευρωπαϊκό πάνελ νοικοκυριών (European Household Panel, ECHP), προκειμένου να επιτευχθεί η ποιοτική βελτίωση των στατιστικών, που αφορούν την φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό.

Ένας από τους βασικότερους στόχους της έρευνας είναι η μελέτη, τόσο σε Ευρωπαϊκό, όσο και σε εθνικό επίπεδο, των συνθηκών διαβίωσης των νοικοκυριών σε σχέση, κυρίως, με το εισόδημά τους. Ενώ, παράλληλα, λειτουργεί ως βασική πηγή αναφοράς των συγκριτικών στατιστικών για την κατανομή του εισοδήματος και τον κοινωνικό αποκλεισμό σε Ευρωπαϊκό επίπεδο. Επίσης, στο σημείο αυτό αξίζει να σημειωθεί ότι η έρευνα διενεργείται σε όλα τα κράτη μέλη, με τη χρήση κοινών μεταβλητών και κοινών ορισμών, με αποτέλεσμα να εξασφαλίζεται η συγκρισιμότητα των στοιχείων (Ελληνική Στατιστική Αρχή, 2007).

5.2. Τι είναι η ποσοτική έρευνα;

Σύμφωνα με τους Creswell και Creswell (2018), η ποσοτική έρευνα είναι μια προσέγγιση για τον έλεγχο αντικειμενικών θεωριών μέσω της εξέτασης της σχέσης μεταβλητών. Με τη σειρά τους, οι μεταβλητές αυτές μπορούν να μετρηθούν, έτσι ώστε τα αριθμητικά δεδομένα να μπορούν να αναλυθούν μέσω στατιστικών διαδικασιών. Οι ερευνητές που ακολουθούν αυτό το είδος έρευνας έχουν υποθέσεις για τον έλεγχο των θεωριών, την οικοδόμηση προασπίσεων έναντι προκαταλήψεων, τον έλεγχο εναλλακτικών εξηγήσεων, καθώς και τη δυνατότητα γενίκευσης και αναπαραγωγής των ευρημάτων.

5.3. Πότε χρησιμοποιούμε ποσοτική έρευνα

Ο σχεδιασμός μιας ποσοτικής έρευνας παρέχει μια ποσοτική ή αριθμητική περιγραφή των τάσεων, των στάσεων ή των απόψεων ενός πληθυσμού, μέσω της μελέτης ενός δείγματος του πληθυσμού αυτού. Από τα αποτελέσματα του δείγματος, ο ερευνητής γενικεύει ή αντλεί συμπεράσματα για τον πληθυσμό (Creswell, 2014). Στην παρούσα ερευνητική εργασία μέσω της στατιστικής μελέτης δευτερογενών δεδομένων και πιο συγκεκριμένα, μέσω της σύγκρισης δύο πληθυσμών – των διαγενεακών νοικοκυριών και των διαγενεακών νοικοκυριών που βασίζονται στην σύνταξη – σε δύο χρονικά διαστήματα, το έτος 2009 και το έτος 2013, θα αντλήσουμε συμπεράσματα για τον εξεταζόμενο πληθυσμό κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα.

5.4. Στάδια Ποσοτικής Έρευνας

Σύμφωνα με τον Creswell (2014) τα στάδια που ακολουθούνται κατά τη διεξαγωγή ποσοτικής έρευνας είναι τα εξής:

Αναγνώριση Ερευνητικού Προβλήματος.
Ανασκόπηση της Βιβλιογραφίας.
Προσδιορισμός Σκοπού και Ερευνητικών Ερωτημάτων ή Υποθέσεων.
Συγκέντρωση Ποσοτικών Δεδομένων.
Ανάλυση και Ερμηνεία Ποσοτικών Δεδομένων.
Αναφορά και Αξιολόγηση Έρευνας.

Πίνακας 1.4. Στάδια διεξαγωγής ποσοτικής έρευνας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

6.1. Στατιστικοί έλεγχοι και εξεταζόμενες μεταβλητές

Στην παρούσα ερευνητική εργασία πραγματοποιείται έλεγχος t-Test για την σύγκριση των δειγμάτων για τα έτη 2009 και 2013, δηλαδή για τις περιόδους πριν και μετά την οικονομική κρίση στην Ελλάδα. Το κριτήριο t είναι το στατιστικό τεστ που χρησιμοποιούμε όταν θέλουμε να μελετήσουμε φαινόμενα που περιλαμβάνουν συγκρίσεις μεταξύ δύο ομάδων, με σκοπό να εντοπίσουμε ποια ομάδα έχει την καλύτερη απόδοση. Όταν τα δείγματα είναι ανεξάρτητα, όπως στην περίπτωση μας, καθώς το δείγμα των διαγενεακών νοικοκυριών του 2009 δεν εξαρτάται από το δείγμα των διαγενεακών νοικοκυριών του 2013, χρησιμοποιείται το στατιστικό στοιχείο t (independent samples t-test). Το στοιχείο αυτό εξετάζει κατά πόσο δύο ανεξάρτητοι μεταξύ τους πληθυσμοί διαφέρουν σημαντικά ως προς μια ποσοτική μεταβλητή (Field, 2009).

Επίσης, γίνεται χρήση της επιλογής «bootstrap» του SPSS. Σύμφωνα με τον Τσαγρή (2014), ο εν λόγω αλγόριθμος επιλέγει 1.000 τυχαία δεδομένα από το δείγμα και υπολογίζει τον μέσο όρο τους, επαναλαμβάνοντας τη διαδικασία αυτή πολλές φορές, έστω 1.000. Άρα, στο τέλος θα έχουν υπολογιστεί 1.000 μέσοι όροι. Με τον τρόπο αυτό θα έχει κατασκευαστεί η κατανομή του δειγματικού μέσου, η οποία θα μιμείται την πραγματική κατανομή του μέσου.

Έχοντας λοιπόν την (ψευδό-) κατανομή του μέσου μπορούμε να εκτιμήσουμε το τυπικό σφάλμα του (υπολογίζοντας την τυπική απόκλιση των 1.000 αυτών τιμών bootstrap) και να φτιάξουμε διαστήματα εμπιστοσύνης για την πραγματική τιμή του μέσου. Αφού με τον τρόπο αυτό διατίθενται 1.000 τιμές για το μέσο μπορούν να διαταχθούν από τη μικρότερη στη μεγαλύτερη και να ληφθεί το 95% των κεντρικών τιμών. Επίσης, δίνεται η δυνατότητα της εκτίμησης της μεροληψίας του δειγματικού μέσου, της απόστασης δηλαδή του εκτιμώμενου μέσου από τον πραγματικό μέσο. Ο μέσος του δείγματος θα παίζει το ρόλο του πραγματικού μέσου και ο μέσος που θα προκύψει από το bootstrap θα παίζει το ρόλο του εκτιμώμενου μέσου. Η διαφορά τους είναι μία εκτίμηση της πραγματικής μεροληψίας. Το bootstrap μόνο όταν χρειάζονται

διαστήματα εμπιστοσύνης, διότι ο έλεγχος υποθέσεων προϋποθέτει μία τροποποίηση των δεδομένων πριν τη διεξαγωγή του αλγορίθμου.

Οι εξεταζόμενες μεταβλητές είναι:

- PERCENT OF PENSIONS TO INCOME, η οποία απεικονίζει το ποσοστό των συντάξεων στο εισόδημα των νοικοκυριών
- HH_S, η οποία απεικονίζει το μέγεθος των νοικοκυριών
- KIDS_sum, η οποία απεικονίζει τον μέσο αριθμό των παιδιών ενός νοικοκυριού
- WORKFORCE_sum, η οποία απεικονίζει τον μέσο αριθμό ατόμων που βρίσκονται σε ηλικία εργασίας ενός νοικοκυριού
- TDIPrec, η οποία απεικονίζει το μέσο ατομικό διαθέσιμο εισόδημα ενός νοικοκυριού
- TDIPENSIONprec, η οποία απεικονίζει το μέσο ατομικό διαθέσιμο εισόδημα από συντάξεις ενός νοικοκυριού
- SUM_EARNERS, η οποία απεικονίζει το μέσο αριθμό εργαζομένων σε ένα νοικοκυριό

6.2. Στατιστικοί έλεγχοι για τα διαγενεακά νοικοκυριά

Αρχικά, από τα δεδομένα επιλέξαμε μόνο εκείνα που απευθύνονται στα διαγενεακά νοικοκυριά, μέσω της εντολής «select cases» του στατιστικού πακέτου SPSS και στην συνέχεια πραγματοποιήσαμε έλεγχο t-Test για να συγκρίνουμε τα δείγματα για τα έτη 2009 και 2013, δηλαδή για τις περιόδους πριν και μετά την οικονομική κρίση στην Ελλάδα.

6.2.1. Ερευνητικές υποθέσεις

1η ερευνητική υπόθεση: το ποσοστό των συντάξεων στο διαθέσιμο εισόδημα των διαγενεακών νοικοκυριών για τα έτη 2009 και 2013 έχει μεταβληθεί.

Μηδενική υπόθεση H_0 : το ποσοστό των συντάξεων στο διαθέσιμο εισόδημα των διαγενεακών νοικοκυριών για τα έτη 2009 και 2013 είναι ίσο.

Εναλλακτική υπόθεση H_1 : το ποσοστό των συντάξεων στο διαθέσιμο εισόδημα των διαγενεακών νοικοκυριών για τα έτη 2009 και 2013 διαφέρει σημαντικά.

Group Statistics							
YEAR		Statistic	Bootstrap ^a				
			Bias	Std. Error	95% Confidence		
					Lower	Upper	
PERCENT OF PENSIONS TO INCOME	2009	N	1140				
		Mean	0,5708	0,0002	0,0093	0,5526	0,5900
		Std. Deviation	0,30648	0,00006	0,00401	0,29885	0,31480
		Std. Error Mean	0,00908				
	2013	N	1128				
		Mean	0,7189	0,0004	0,0087	0,7023	0,7357
		Std. Deviation	0,28862	-0,00026	0,00475	0,27903	0,29741
		Std. Error Mean	0,00859				

Από τον παραπάνω πίνακα προκύπτει ότι στα διαγενεακά νοικοκυριά για το έτος 2009, σε ένα 95% διάστημα εμπιστοσύνης από 55,26% έως 59%, το 57,08% του εισοδήματος του νοικοκυριού προέρχεται από συντάξεις, ενώ για το έτος 2013 σε ένα 95% διάστημα εμπιστοσύνης από 70,23% έως 73,57%, το ποσοστό αυτό έχει αυξηθεί σε 71,89% . Οπότε, απορρίπτεται η μηδενική υπόθεση H_0 και γίνεται δεκτή η εναλλακτική υπόθεση H_1 ότι το ποσοστό των συντάξεων στο διαθέσιμο εισόδημα των διαγενεακών νοικοκυριών για τα έτη 2009 και 2013 σε επίπεδο σημαντικότητας 0,05 διαφέρει σημαντικά. Άρα, σύμφωνα με τον στατιστικό έλεγχο που διενεργήσαμε, παρατηρείται ότι υφίσταται στατιστικά σημαντική διαφοροποίηση στο ποσοστό των συντάξεων στο διαθέσιμο εισόδημα των διαγενεακών νοικοκυριών και πιο συγκεκριμένα, μια αύξηση του ποσοστού κατά 14,81%.

Independent Samples Test											
		Levene's Test for		t-test for Equality of Means							
		F	Sig.	t	df	Significance		Mean Difference	Error Difference	95% Confidence	
						One-Sided p	Two-Sided p			Lower	Upper
PERCENT OF PENSIONS TO INCOME	Equal variances assumed	3,075	0,080	-11,845	2266	0,000	0,000	-0,14810	0,01250	-0,17262	-0,12358
	Equal variances not assumed			-11,848	2260,480	0,000	0,000	-0,14810	0,01250	-0,17261	-0,12359

Στον παραπάνω πίνακα υλοποιείται ο έλεγχος ότι δεν διαφέρει το ποσοστό των συντάξεων στο διαθέσιμο εισόδημα των διαγενεακών νοικοκυριών για τα έτη 2009 και 2013. Η στατιστική συνάρτηση ελέγχου καθορίζεται από την απόρριψη ή όχι της υπόθεσης της ισότητας των πληθυσμιακών διακυμάνσεων. Η υπόθεση των πληθυσμιακών διακυμάνσεων δεν απορρίπτεται (τεστ του Levene, τιμή του F στατιστικού τεστ = 3,075, p-τιμή = 0,08 > 0,05). Οπότε, το μέσο ποσοστό των συντάξεων στο διαθέσιμο εισόδημα των διαγενεακών νοικοκυριών για τα έτη 2009 και 2013 δεν διαφέρει στατιστικά σημαντικά (t στατιστικό, τιμή = -11,845, βαθμοί ελευθερίας = 2266). Επιπρόσθετα, ένα 95% διάστημα εμπιστοσύνης για τη μέση διαφορά του ποσοστού των συντάξεων στο διαθέσιμο εισόδημα των διαγενεακών νοικοκυριών για τα προαναφερθέντα έτη είναι το (-17,262%, -12,358%).

Bootstrap for Independent Samples Test							
		Mean Difference	Bootstrap ^a				
			Bias	Std. Error	Sig. (2-tailed)	95% Confidence	
						Lower	Upper
PERCENT OF PENSIONS TO INCOME	Equal variances assumed	-0,14810	-0,00017	0,01313	0,001	-0,17357	-0,12228
	Equal variances not assumed	-0,14810	-0,00017	0,01313	0,001	-0,17357	-0,12228

Τέλος, από τον παραπάνω πίνακα προκύπτει ότι η διαφορά των μέσων των δύο δειγμάτων ισούται με -0,14810 (Mean Difference), όπου το αρνητικό πρόσημο υποδηλώνει ότι ο μέσος του δεύτερου δείγματος, δηλαδή του ποσοστού των συντάξεων στο διαθέσιμο εισόδημα των διαγενεακών νοικοκυριών για το έτος 2013, είναι μεγαλύτερος από εκείνον για το έτος 2009. Η στήλη Bias παρουσιάζει τις διαφορές μεταξύ των τιμών που υπολογίστηκαν από το δείγμα και των τιμών που υπολογίστηκαν από το bootstrap (τιμές bootstrap – πραγματικές τιμές = -0,00017), μικρές διαφορές υποδηλώνουν ότι το δείγμα που λήφθηκε είναι μεγάλο. Οπότε, το διορθωμένο 95% διάστημα εμπιστοσύνης για τη μέση διαφορά του ποσοστού των συντάξεων στο διαθέσιμο εισόδημα των διαγενεακών νοικοκυριών για τα έτη 2009 και 2013 είναι το (-17,357%, -12,228%).

2η ερευνητική υπόθεση: το μέσο μέγεθος των διαγενεακών νοικοκυριών για τα έτη 2009 και 2013 έχει μεταβληθεί.

Μηδενική υπόθεση H_0 : το μέσο μέγεθος των διαγενεακών νοικοκυριών για τα έτη 2009 και 2013 είναι ίσο.

Εναλλακτική υπόθεση H_1 : το μέσο μέγεθος των διαγενεακών νοικοκυριών για τα έτη 2009 και 2013 διαφέρει σημαντικά.

Group Statistics							
YEAR		Statistic	Bootstrap ^a				
			Bias	Std. Error	95% Confidence		
Household size	2009	N	1140				
		Mean	3,01	0,00	0,04	2,94	3,07
		Std. Deviation	1,225	0,000	0,034	1,159	1,289
		Std. Error Mean	0,036				
	2013	N	1128				
		Mean	2,89	0,00	0,04	2,83	2,96
		Std. Deviation	1,210	0,000	0,041	1,131	1,294
		Std. Error Mean	0,036				

Από τον παραπάνω πίνακα προκύπτει ότι στα διαγενεακά νοικοκυριά για το έτος 2009, σε ένα 95% διάστημα εμπιστοσύνης από 2,94 έως 23,07, το μέσο μέγεθος των διαγενεακών νοικοκυριών είναι 3,01 άτομα, ενώ για το έτος 2013 σε ένα 95% διάστημα εμπιστοσύνης από 2,83 έως 2,96, το μέσο μέγεθος των διαγενεακών νοικοκυριών μειώνεται σε 2,89 άτομα. Οπότε, απορρίπτεται η μηδενική υπόθεση H_0 και γίνεται δεκτή η εναλλακτική υπόθεση H_1 ότι το μέσο μέγεθος των διαγενεακών νοικοκυριών για τα έτη 2009 και 2013 σε επίπεδο σημαντικότητας 0,05 διαφέρει σημαντικά. Άρα, σύμφωνα με τον στατιστικό έλεγχο που διενεργήσαμε, παρατηρείται ότι υφίσταται στατιστικά σημαντική διαφοροποίηση στο μέσο μέγεθος των διαγενεακών νοικοκυριών και πιο συγκεκριμένα μια μείωση το έτος 2013 σε σύγκριση με το έτος 2009.

Independent Samples Test											
		Levene's Test for		t-test for Equality of Means							
		F	Sig.	t	df	Significance		Mean Difference	Error Difference	95% Confidence	
						One-Sided p	Two-Sided p			Lower	Upper
Household size	Equal variances assumed	0,127	0,722	2,270	2266	0,012	0,023	0,116	0,051	0,016	0,216
	Equal variances not assumed			2,270	2265,995	0,012	0,023	0,116	0,051	0,016	0,216

Στον παραπάνω πίνακα υλοποιείται ο έλεγχος ότι δεν διαφέρει το μέσο μέγεθος των διαγενεακών νοικοκυριών για τα έτη 2009 και 2013. Η στατιστική συνάρτηση ελέγχου καθορίζεται από την απόρριψη ή όχι της υπόθεσης της ισότητας των πληθυσμιακών διακυμάνσεων. Η υπόθεση των πληθυσμιακών διακυμάνσεων δεν απορρίπτεται (τεστ του Levene, τιμή του F στατιστικού τεστ = 0,127, p-τιμή= 0,722 > 0,05). Οπότε, το μέσο μέγεθος των διαγενεακών νοικοκυριών για τα έτη 2009 και 2013 δεν διαφέρει στατιστικά σημαντικά (t στατιστικό, τιμή= 2,270, βαθμοί ελευθερίας= 2266). Επιπρόσθετα, ένα 95% διάστημα εμπιστοσύνης για τη μέση διαφορά του μεγέθους των διαγενεακών νοικοκυριών για τα προαναφερθέντα έτη είναι το (0,016, 0,216).

Bootstrap for Independent Samples Test							
		Mean Difference	Bootstrap ^a				
			Bias	Std. Error	Sig. (2-tailed)	95% Confidence Interval	
						Lower	Upper
Household size	Equal variances assumed	0,116	0,000	0,051	0,023	0,013	0,211
	Equal variances not assumed	0,116	0,000	0,051	0,023	0,013	0,211

Τέλος, από τον παραπάνω πίνακα προκύπτει ότι η διαφορά των μέσων των δύο δειγμάτων ισούται με 0,116 (Mean Difference), όπου το θετικό πρόσημο υποδηλώνει ότι ο μέσος του πρώτου δείγματος, δηλαδή του μέσου μεγέθους των διαγενεακών νοικοκυριών για το έτος 2009, είναι μεγαλύτερος από εκείνον για το έτος 2013. Η στήλη Bias παρουσιάζει τις διαφορές μεταξύ των τιμών που υπολογίστηκαν από το δείγμα και των τιμών που υπολογίστηκαν από το bootstrap (τιμές bootstrap – πραγματικές τιμές= 0), μηδενικές διαφορές υποδηλώνουν ότι το δείγμα που λήφθηκε είναι μεγάλο. Οπότε, το διορθωμένο 95% διάστημα εμπιστοσύνης για το μέσο μέγεθος των διαγενεακών νοικοκυριών για τα έτη 2009 και 2013 είναι το (0,013, 0,211).

3η ερευνητική υπόθεση: ο μέσος αριθμός παιδιών των διαγενεακών νοικοκυριών για τα έτη 2009 και 2013 έχει μεταβληθεί.

Μηδενική υπόθεση H_0 : ο μέσος αριθμός παιδιών των διαγενεακών νοικοκυριών για τα έτη 2009 και 2013 είναι ίσο.

Εναλλακτική υπόθεση H_1 : ο μέσος αριθμός παιδιών των διαγενεακών νοικοκυριών για τα έτη 2009 και 2013 διαφέρει σημαντικά.

Group Statistics							
YEAR		Statistic	Bootstrap ^a				
			Bias	Std. Error	95% Confidence		
KIDS sum	2009	N	1140				
		Mean	0,1658	-0,0004	0,0154	0,1366	0,1966
		Std. Deviation	0,51121	-0,00149	0,02714	0,45597	0,56408
		Std. Error Mean	0,01514				
	2013	N	1128				
		Mean	0,1285	0,0002	0,0142	0,1020	0,1583
		Std. Deviation	0,45211	-0,00094	0,03368	0,38441	0,51890
		Std. Error Mean	0,01346				

Από τον παραπάνω πίνακα προκύπτει ότι στα διαγενεακά νοικοκυριά για το έτος 2009, σε ένα 95% διάστημα εμπιστοσύνης από 0,1366 έως 0,1966, ο μέσος αριθμός παιδιών των διαγενεακών νοικοκυριών είναι 0,1658, ενώ για το έτος 2013 σε ένα 95% διάστημα εμπιστοσύνης από 0,1020 έως 0,1583, ο μέσος αριθμός παιδιών των διαγενεακών νοικοκυριών μειώνεται σε 0,1285. Οπότε, απορρίπτεται η μηδενική υπόθεση H_0 και γίνεται δεκτή η εναλλακτική υπόθεση H_1 ότι ο μέσος αριθμός παιδιών των διαγενεακών νοικοκυριών για τα έτη 2009 και 2013 σε επίπεδο σημαντικότητας 0,05 διαφέρει σημαντικά. Άρα, σύμφωνα με τον στατιστικό έλεγχο που διενεργήσαμε, παρατηρείται ότι υφίσταται στατιστικά σημαντική διαφοροποίηση στο μέσο αριθμό παιδιών των διαγενεακών νοικοκυριών και πιο συγκεκριμένα μια μείωση το έτος 2013 σε σύγκριση με το έτος 2009.

Independent Samples Test											
		Levene's Test for		t-test for Equality of Means							
		F	Sig.	t	df	Significance		Mean Difference	Error Difference	95% Confidence	
						One-Sided p	Two-Sided p			Lower	Upper
KIDS_sum	Equal variances assumed	13,019	0,000	1,837	2266	0,033	0,066	0,03724	0,02027	-0,00251	0,07700
	Equal variances not assumed			1,838	2238,055	0,033	0,066	0,03724	0,02026	-0,00249	0,07697

Στον παραπάνω πίνακα υλοποιείται ο έλεγχος ότι δεν διαφέρει ο μέσος αριθμός παιδιών των διαγενεακών νοικοκυριών για τα έτη 2009 και 2013. Η στατιστική συνάρτηση ελέγχου καθορίζεται από την απόρριψη ή όχι της υπόθεσης της ισότητας των πληθυσμιακών διακυμάνσεων. Η υπόθεση των πληθυσμιακών διακυμάνσεων απορρίπτεται (τεστ του Levene, τιμή του F στατιστικού τεστ = 13,019, p-τιμή= 0,000 < 0,05). Οπότε, ο μέσος αριθμός παιδιών των διαγενεακών νοικοκυριών για τα έτη 2009 και 2013 διαφέρει στατιστικά σημαντικά (t στατιστικό, τιμή= 1,838, βαθμοί ελευθερίας= 2238,055). Επιπρόσθετα, ένα 95% διάστημα εμπιστοσύνης για τη μέση διαφορά του αριθμού παιδιών των διαγενεακών νοικοκυριών για τα προαναφερθέντα έτη είναι το (-0,00249, 0,07697).

Bootstrap for Independent Samples Test							
		Mean Difference	Bootstrap ^a				
			Bias	Std. Error	Sig. (2-tailed)	95% Confidence	
						Lower	Upper
KIDS_sum	Equal variances assumed	0,03724	-0,00065	0,02081	0,085	-0,00584	0,07794
	Equal variances not assumed	0,03724	-0,00065	0,02081	0,085	-0,00584	0,07794

Τέλος, από τον παραπάνω πίνακα προκύπτει ότι η διαφορά των μέσων των δύο δειγμάτων ισούται με 0,03724 (Mean Difference), όπου το θετικό πρόσημο υποδηλώνει ότι ο μέσος του πρώτου δείγματος, δηλαδή του μέσου αριθμού παιδιών των διαγενεακών νοικοκυριών για το έτος 2009, είναι μεγαλύτερος από εκείνον για το έτος 2013. Η στήλη Bias παρουσιάζει τις διαφορές μεταξύ των τιμών που υπολογίστηκαν από το δείγμα και των τιμών που υπολογίστηκαν από το bootstrap (τιμές bootstrap – πραγματικές τιμές= -

0,00065), μικρές διαφορές υποδηλώνουν ότι το δείγμα που λήφθηκε είναι μεγάλο. Οπότε, το διορθωμένο 95% διάστημα εμπιστοσύνης για το μέσο αριθμό παιδιών των διαγενεακών νοικοκυριών για τα έτη 2009 και 2013 είναι το (-0,00584, 0,07794).

4η ερευνητική υπόθεση: ο μέσος αριθμός ατόμων που είναι σε ηλικία εργασίας των διαγενεακών νοικοκυριών για τα έτη 2009 και 2013 έχει μεταβληθεί.

Μηδενική υπόθεση H_0 : ο μέσος αριθμός ατόμων που είναι σε ηλικία εργασίας των διαγενεακών νοικοκυριών για τα έτη 2009 και 2013 είναι ίσο.

Εναλλακτική υπόθεση H_1 : ο μέσος αριθμός ατόμων που είναι σε ηλικία εργασίας των διαγενεακών νοικοκυριών για τα έτη 2009 και 2013 διαφέρει σημαντικά.

Group Statistics							
YEAR		Statistic	Bootstrap ^a				
			Bias	Std. Error	95% Confidence		
					Lower	Upper	
WORKFORCE_sum	2009	N	1140				
		Mean	1,6544	0,0008	0,0262	1,6026	1,7073
		Std. Deviation	0,91798	-0,00014	0,02479	0,86802	0,96737
		Std. Error Mean	0,02719				
	2013	N	1128				
		Mean	1,5691	0,0002	0,0274	1,5170	1,6252
		Std. Deviation	0,92515	-0,00065	0,03062	0,86748	0,98775
		Std. Error Mean	0,02755				

Από τον παραπάνω πίνακα προκύπτει ότι στα διαγενεακά νοικοκυριά για το έτος 2009, σε ένα 95% διάστημα εμπιστοσύνης από 1,6026 έως 1,7073, ο μέσος αριθμός των ατόμων που είναι σε ηλικία εργασίας των διαγενεακών νοικοκυριών είναι 1,6544, ενώ για το έτος 2013 σε ένα 95% διάστημα εμπιστοσύνης από 1,5170 έως 1,6252, ο μέσος αριθμός των ατόμων που είναι σε ηλικία εργασίας των διαγενεακών νοικοκυριών μειώνεται σε 1,5691. Οπότε, απορρίπτεται η μηδενική υπόθεση H_0 και γίνεται δεκτή η εναλλακτική υπόθεση H_1 ότι ο μέσος αριθμός των ατόμων που είναι σε ηλικία εργασίας των διαγενεακών νοικοκυριών για τα έτη 2009 και 2013 σε επίπεδο σημαντικότητας 0,05 διαφέρει σημαντικά. Άρα, σύμφωνα με τον στατιστικό έλεγχο που διενεργήσαμε,

παρατηρείται ότι υφίσταται στατιστικά σημαντική διαφοροποίηση στο μέσο αριθμό των ατόμων που είναι σε ηλικία εργασίας των διαγενεακών νοικοκυριών και πιο συγκεκριμένα μια μείωση το έτος 2013 σε σύγκριση με το έτος 2009.

Independent Samples Test											
		Levene's Test for		t-test for Equality of Means							
		F	Sig.	t	df	Significance		Mean Difference	Error Difference	95% Confidence	
						One-Sided p	Two-Sided p			Lower	Upper
WORKFORCE_sum	Equal variances assumed	1,285	0,257	2,202	2266	0,014	0,028	0,08524	0,03870	0,00934	0,16113
	Equal variances not assumed			2,202	2265,236	0,014	0,028	0,08524	0,03870	0,00934	0,16114

Στον παραπάνω πίνακα υλοποιείται ο έλεγχος ότι δεν διαφέρει ο μέσος αριθμός των ατόμων που είναι σε ηλικία εργασίας των διαγενεακών νοικοκυριών για τα έτη 2009 και 2013. Η στατιστική συνάρτηση ελέγχου καθορίζεται από την απόρριψη ή όχι της υπόθεσης της ισότητας των πληθυσμιακών διακυμάνσεων. Η υπόθεση των πληθυσμιακών διακυμάνσεων δεν απορρίπτεται (τεστ του Levene, τιμή του F στατιστικού τεστ = 1,285, p-τιμή= 0,257 > 0,05). Οπότε, ο μέσος αριθμός ατόμων που είναι σε ηλικία εργασίας των διαγενεακών νοικοκυριών για τα έτη 2009 και 2013 δεν διαφέρει στατιστικά σημαντικά (t στατιστικό, τιμή= 2,202, βαθμοί ελευθερίας= 2266). Επιπρόσθετα, ένα 95% διάστημα εμπιστοσύνης για τη μέση διαφορά του αριθμού των ατόμων που είναι σε ηλικία εργασίας των διαγενεακών νοικοκυριών για τα προαναφερθέντα έτη είναι το (0,00934, 0,16113).

Bootstrap for Independent Samples Test							
		Mean Difference	Bootstrap ^a				
			Bias	Std. Error	Sig. (2-tailed)	95% Confidence	
						Lower	Upper
WORKFORCE_sum	Equal variances assumed	0,08524	0,00059	0,03822	0,022	0,01278	0,15850
	Equal variances not assumed	0,08524	0,00059	0,03822	0,022	0,01278	0,15850

Τέλος, από τον παραπάνω πίνακα προκύπτει ότι η διαφορά των μέσων των δύο δειγμάτων ισούται με 0,08524 (Mean Difference), όπου το θετικό πρόσημο υποδηλώνει

ότι ο μέσος του πρώτου δείγματος, δηλαδή του μέσου αριθμού παιδιών των διαγενεακών νοικοκυριών για το έτος 2009, είναι μεγαλύτερος από εκείνον για το έτος 2013. Η στήλη Bias παρουσιάζει τις διαφορές μεταξύ των τιμών που υπολογίστηκαν από το δείγμα και των τιμών που υπολογίστηκαν από το bootstrap (τιμές bootstrap – πραγματικές τιμές= 0,00059), μικρές διαφορές υποδηλώνουν ότι το δείγμα που λήφθηκε είναι μεγάλο. Οπότε, το διορθωμένο 95% διάστημα εμπιστοσύνης για το μέσο αριθμό ατόμων που είναι σε ηλικία εργασίας των διαγενεακών νοικοκυριών για τα έτη 2009 και 2013 είναι το (0,01278, 0,15850).

5η ερευνητική υπόθεση: το μέσο ατομικό διαθέσιμο εισόδημα των διαγενεακών νοικοκυριών για τα έτη 2009 και 2013 έχει μεταβληθεί.

Μηδενική υπόθεση H_0 : το μέσο ατομικό διαθέσιμο εισόδημα των διαγενεακών νοικοκυριών για τα έτη 2009 και 2013 είναι ίσο.

Εναλλακτική υπόθεση H_1 : το μέσο ατομικό διαθέσιμο εισόδημα των διαγενεακών νοικοκυριών για τα έτη 2009 και 2013 διαφέρει σημαντικά.

Group Statistics							
YEAR		Statistic	Bootstrap ^a				
			Bias	Std. Error	95% Confidence Interval		
					Lower	Upper	
Individual disposable income	2009	N	1140				
		Mean	12508,9462	6,9095	241,7430	12064,6939	13003,1744
		Std. Deviation	7947,85155	-30,99566	782,75702	6492,78017	9470,19343
		Std. Error Mean	235,39505				
	2013	N	1128				
		Mean	9366,1470	-3,2136	194,6443	8996,9742	9764,7876
		Std. Deviation	6494,28430	-41,05119	645,78390	5256,47062	7817,09683
		Std. Error Mean	193,36450				

Από τον παραπάνω πίνακα προκύπτει ότι στα διαγενεακά νοικοκυριά για το έτος 2009, σε ένα 95% διάστημα εμπιστοσύνης από 12.064,6939 έως 13.003,1744, το μέσο ατομικό διαθέσιμο εισόδημα των διαγενεακών νοικοκυριών είναι 12.508,9462 €, ενώ για το έτος 2013 σε ένα 95% διάστημα εμπιστοσύνης από 8.996,9742 έως 9.764,7876, το μέσο ατομικό διαθέσιμο εισόδημα των διαγενεακών νοικοκυριών μειώνεται σε

9.366,1470 €. Οπότε, απορρίπτεται η μηδενική υπόθεση H_0 και γίνεται δεκτή η εναλλακτική υπόθεση H_1 ότι το μέσο διαθέσιμο ατομικό εισόδημα των διαγενεακών νοικοκυριών για τα έτη 2009 και 2013 σε επίπεδο σημαντικότητας 0,05 διαφέρει σημαντικά. Άρα, σύμφωνα με τον στατιστικό έλεγχο που διενεργήσαμε, παρατηρείται ότι υφίσταται στατιστικά σημαντική διαφοροποίηση στο μέσο ατομικό διαθέσιμο εισόδημα των διαγενεακών νοικοκυριών και πιο συγκεκριμένα μια μείωση το έτος 2013 σε σύγκριση με το έτος 2009 κατά 3.142,7992 € ή 33,5%.

Independent Samples Test											
		Levene's Test for		t-test for Equality of Means							
		F	Sig.	t	df	Significance		Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of	
						One-Sided p	Two-Sided p			Lower	Upper
Individual disposable income	Equal variances assumed	27,593	0,000	10,306	2266	0,000	0,000	3142,79924	304,95351	2544,78191	3740,81656
	Equal variances not assumed			10,317	2187,930	0,000	0,000	3142,79924	304,63201	2545,40100	3740,19748

Στον παραπάνω πίνακα υλοποιείται ο έλεγχος ότι δεν διαφέρει το μέσο ατομικό διαθέσιμο εισόδημα των διαγενεακών νοικοκυριών για τα έτη 2009 και 2013. Η στατιστική συνάρτηση ελέγχου καθορίζεται από την απόρριψη ή όχι της υπόθεσης της ισότητας των πληθυσμιακών διακυμάνσεων. Η υπόθεση των πληθυσμιακών διακυμάνσεων απορρίπτεται (τεστ του Levene, τιμή του F στατιστικού τεστ = 27,593, p-τιμή= 0,000 < 0,05). Οπότε, το μέσο ατομικό διαθέσιμο εισόδημα των διαγενεακών νοικοκυριών για τα έτη 2009 και 2013 διαφέρει στατιστικά σημαντικά (t στατιστικό, τιμή= 10,317, βαθμοί ελευθερίας= 2.187,930). Επιπρόσθετα, ένα 95% διάστημα εμπιστοσύνης για τη μέση διαφορά του μέσου ατομικού διαθέσιμου εισοδήματος των διαγενεακών νοικοκυριών για τα προαναφερθέντα έτη είναι το (2.545,40100, 3.740,19748).

Bootstrap for Independent Samples Test							
		Mean Difference	Bootstrap ^a				
			Bias	Std. Error	Sig. (2-tailed)	95% Confidence Interval	
						Lower	Upper
Individual disposable income	Equal variances assumed	3142,79924	10,12310	312,75786	0,001	2547,87641	3752,90379
	Equal variances not assumed	3142,79924	10,12310	312,75786	0,001	2547,87641	3752,90379

Τέλος, από τον παραπάνω πίνακα προκύπτει ότι η διαφορά των μέσων των δύο δειγμάτων ισούται με 3.142,79924 (Mean Difference), όπου το θετικό πρόσημο υποδηλώνει ότι ο μέσος του πρώτου δείγματος, δηλαδή του μέσου ατομικού διαθέσιμου εισοδήματος των διαγενεακών νοικοκυριών για το έτος 2009, είναι μεγαλύτερος από εκείνον για το έτος 2013. Η στήλη Bias παρουσιάζει τις διαφορές μεταξύ των τιμών που υπολογίστηκαν από το δείγμα και των τιμών που υπολογίστηκαν από το bootstrap (τιμές bootstrap – πραγματικές τιμές= 10,12310), μικρές διαφορές υποδηλώνουν ότι το δείγμα που λήφθηκε είναι μεγάλο. Οπότε, το διορθωμένο 95% διάστημα εμπιστοσύνης για το μέσο ατομικό διαθέσιμο εισόδημα των διαγενεακών νοικοκυριών για τα έτη 2009 και 2013 είναι το (2.547,87641, 3.752,90379).

δη ερευνητική υπόθεση: το μέσο ατομικό διαθέσιμο εισόδημα από συντάξεις των διαγενεακών νοικοκυριών για τα έτη 2009 και 2013 έχει μεταβληθεί.

Μηδενική υπόθεση H₀: το μέσο ατομικό διαθέσιμο εισόδημα από συντάξεις των διαγενεακών νοικοκυριών για τα έτη 2009 και 2013 είναι ίσο.

Εναλλακτική υπόθεση H₁: το μέσο ατομικό διαθέσιμο εισόδημα από συντάξεις των διαγενεακών νοικοκυριών για τα έτη 2009 και 2013 διαφέρει σημαντικά.

Group Statistics							
YEAR			Statistic	Bootstrap ^a			
				Bias	Std. Error	95% Confidence Interval	
					Lower	Upper	
Individual disposable income from pension	2009	N	1140				
		Mean	6555,5951	6,6826	151,1060	6269,9694	6862,8264
		Std. Deviation	4936,15493	5,61639	177,10681	4599,94975	5299,54849
		Std. Error Mean	146,19629				
	2013	N	1128				
		Mean	6284,7608	1,4747	138,4582	6025,9391	6564,5881
		Std. Deviation	4763,02834	-63,68962	676,43909	3746,71535	6108,87684
		Std. Error Mean	141,81711				

Από τον παραπάνω πίνακα προκύπτει ότι στα διαγενεακά νοικοκυριά για το έτος 2009, σε ένα 95% διάστημα εμπιστοσύνης από 6.269,9694 έως 6.862,8264, το μέσο ατομικό διαθέσιμο εισόδημα από συντάξεις των διαγενεακών νοικοκυριών είναι

6.555,5951 €, ενώ για το έτος 2013 σε ένα 95% διάστημα εμπιστοσύνης από 6.025,9391 έως 6.564,5881, το μέσο ατομικό διαθέσιμο εισόδημα από συντάξεις των διαγενεακών νοικοκυριών μειώνεται σε 6.284,7608 €. Οπότε, απορρίπτεται η μηδενική υπόθεση H_0 και γίνεται δεκτή η εναλλακτική υπόθεση H_1 ότι το μέσο διαθέσιμο ατομικό εισόδημα από συντάξεις των διαγενεακών νοικοκυριών για τα έτη 2009 και 2013 σε επίπεδο σημαντικότητας 0,05 διαφέρει σημαντικά. Άρα, σύμφωνα με τον στατιστικό έλεγχο που διενεργήσαμε, παρατηρείται ότι υφίσταται στατιστικά σημαντική διαφοροποίηση στο μέσο ατομικό διαθέσιμο εισόδημα από συντάξεις των διαγενεακών νοικοκυριών και πιο συγκεκριμένα μια μείωση το έτος 2013 σε σύγκριση με το έτος 2009 κατά 270,8343 € ή 4,31%.

Independent Samples Test											
		Levene's Test for		t-test for Equality of Means							
		F	Sig.	t	df	Significance		Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of	
						One-Sided p	Two-Sided p			Lower	Upper
Individual disposable income from pension	Equal variances assumed	20,143	0,000	1,329	2266	0,092	0,184	270,83433	203,71825	-128,65948	670,32814
	Equal variances not assumed			1,330	2264,572	0,092	0,184	270,83433	203,67977	-128,58415	670,25281

Στον παραπάνω πίνακα υλοποιείται ο έλεγχος ότι δεν διαφέρει το μέσο ατομικό διαθέσιμο εισόδημα από συντάξεις των διαγενεακών νοικοκυριών για τα έτη 2009 και 2013. Η στατιστική συνάρτηση ελέγχου καθορίζεται από την απόρριψη ή όχι της υπόθεσης της ισότητας των πληθυσμιακών διακυμάνσεων. Η υπόθεση των πληθυσμιακών διακυμάνσεων απορρίπτεται (τεστ του Levene, τιμή του F στατιστικού τεστ = 20,143, p-τιμή= 0,000 < 0,05). Οπότε, το μέσο ατομικό διαθέσιμο εισόδημα από συντάξεις των διαγενεακών νοικοκυριών για τα έτη 2009 και 2013 διαφέρει στατιστικά σημαντικά (t στατιστικό, τιμή= 1,330, βαθμοί ελευθερίας= 2.264,572). Επιπρόσθετα, ένα 95% διάστημα εμπιστοσύνης για τη μέση διαφορά του μέσου ατομικού διαθέσιμου εισοδήματος από συντάξεις των διαγενεακών νοικοκυριών για τα προαναφερθέντα έτη είναι το (-128,58415, 670,25281).

Bootstrap for Independent Samples Test							
		Mean Difference	Bootstrap ^a				
			Bias	Std. Error	Sig. (2-tailed)	95% Confidence Interval	
						Lower	Upper
Individual disposable income from pension	Equal variances assumed	270,83433	5,20797	209,21971	0,211	-136,42301	663,63540
	Equal variances not assumed	270,83433	5,20797	209,21971	0,209	-136,42301	663,63540

Τέλος, από τον παραπάνω πίνακα προκύπτει ότι η διαφορά των μέσων των δύο δειγμάτων ισούται με 270,83433 (Mean Difference), όπου το θετικό πρόσημο υποδηλώνει ότι ο μέσος του πρώτου δείγματος, δηλαδή του μέσου ατομικού διαθέσιμου εισοδήματος από συντάξεις των διαγενεακών νοικοκυριών για το έτος 2009, είναι μεγαλύτερος από εκείνον για το έτος 2013. Η στήλη Bias παρουσιάζει τις διαφορές μεταξύ των τιμών που υπολογίστηκαν από το δείγμα και των τιμών που υπολογίστηκαν από το bootstrap (τιμές bootstrap – πραγματικές τιμές= 5,20797), μικρές διαφορές υποδηλώνουν ότι το δείγμα που λήφθηκε είναι μεγάλο. Οπότε, το διορθωμένο 95% διάστημα εμπιστοσύνης για το μέσο ατομικό διαθέσιμο εισόδημα από συντάξεις των διαγενεακών νοικοκυριών για τα έτη 2009 και 2013 είναι το (-136,42301, 663,63540).

7η ερευνητική υπόθεση: ο μέσος αριθμός εργαζομένων των διαγενεακών νοικοκυριών για τα έτη 2009 και 2013 έχει μεταβληθεί.

Μηδενική υπόθεση H₀: ο μέσος αριθμός εργαζομένων των διαγενεακών νοικοκυριών για τα έτη 2009 και 2013 είναι ίσο.

Εναλλακτική υπόθεση H₁: ο μέσος αριθμός εργαζομένων των διαγενεακών νοικοκυριών για τα έτη 2009 και 2013 διαφέρει σημαντικά.

Group Statistics							
YEAR		Statistic	Bootstrap ^a				
			Bias	Std. Error	95% Confidence Interval		
					Lower	Upper	
Number of employees	2009	N	1140				
		Mean	0,8640	-0,0007	0,0259	0,8115	0,9133
		Std. Deviation	0,88293	-0,00036	0,02254	0,83922	0,92651
		Std. Error Mean	0,02615				
	2013	N	1128				
		Mean	0,5691	-0,0007	0,0215	0,5281	0,6117
		Std. Deviation	0,73486	-0,00046	0,02082	0,69428	0,77634
		Std. Error Mean	0,02188				

Από τον παραπάνω πίνακα προκύπτει ότι στα διαγενεακά νοικοκυριά για το έτος 2009, σε ένα 95% διάστημα εμπιστοσύνης από 0,8115 έως 0,9133, ο μέσος αριθμός εργαζομένων των διαγενεακών νοικοκυριών είναι 0,8640, ενώ για το έτος 2013 σε ένα 95% διάστημα εμπιστοσύνης από 0,5281 έως 0,6117, ο μέσος αριθμός εργαζομένων των διαγενεακών νοικοκυριών μειώνεται σε 0,5691. Οπότε, απορρίπτεται η μηδενική υπόθεση H_0 και γίνεται δεκτή η εναλλακτική υπόθεση H_1 ο μέσος αριθμός εργαζομένων των διαγενεακών νοικοκυριών για τα έτη 2009 και 2013 σε επίπεδο σημαντικότητας 0,05 διαφέρει σημαντικά. Άρα, σύμφωνα με τον στατιστικό έλεγχο που διενεργήσαμε, παρατηρείται ότι υφίσταται στατιστικά σημαντική διαφοροποίηση στο μέσο αριθμό εργαζομένων των διαγενεακών νοικοκυριών και πιο συγκεκριμένα μια μείωση το έτος 2013 σε σύγκριση με το έτος 2009.

Independent Samples Test											
		Levene's Test for		t-test for Equality of Means							
		F	Sig.	t	df	Significance		Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of	
						One-Sided p	Two-Sided p			Lower	Upper
Number of employees	Equal variances assumed	6,870	0,009	8,640	2266	0,000	0,000	0,29489	0,03413	0,22796	0,36181
	Equal variances not assumed			8,649	2201,540	0,000	0,000	0,29489	0,03410	0,22802	0,36175

Στον παραπάνω πίνακα υλοποιείται ο έλεγχος ότι δεν διαφέρει ο μέσος αριθμός εργαζομένων των διαγενεακών νοικοκυριών για τα έτη 2009 και 2013. Η στατιστική

συνάρτηση ελέγχου καθορίζεται από την απόρριψη ή όχι της υπόθεσης της ισότητας των πληθυσμιακών διακυμάνσεων. Η υπόθεση των πληθυσμιακών διακυμάνσεων απορρίπτεται (τεστ του Levene, τιμή του F στατιστικού τεστ = 6,870, p-τιμή= 0,009 < 0,05). Οπότε, ο μέσος αριθμός εργαζομένων των διαγενεακών νοικοκυριών για τα έτη 2009 και 2013 διαφέρει στατιστικά σημαντικά (t στατιστικό, τιμή= 8,649, βαθμοί ελευθερίας= 2.201,540). Επιπρόσθετα, ένα 95% διάστημα εμπιστοσύνης για τη μέση διαφορά του μέσου αριθμού εργαζομένων των διαγενεακών νοικοκυριών για τα προαναφερθέντα έτη είναι το (0,22802, 0,36175).

Bootstrap for Independent Samples Test							
		Mean Difference	Bootstrap ^a				
			Bias	Std. Error	Sig. (2-tailed)	95% Confidence Interval	
						Lower	Upper
Number of employees	Equal variances assumed	0,29489	0,00002	0,03434	0,001	0,22627	0,36010
	Equal variances not assumed	0,29489	0,00002	0,03434	0,001	0,22627	0,36010

Τέλος, από τον παραπάνω πίνακα προκύπτει ότι η διαφορά των μέσων των δύο δειγμάτων ισούται με 0,29489 (Mean Difference), όπου το θετικό πρόσημο υποδηλώνει ότι ο μέσος του πρώτου δείγματος, δηλαδή του μέσου αριθμού εργαζομένων των διαγενεακών νοικοκυριών για το έτος 2009, είναι μεγαλύτερος από εκείνον για το έτος 2013. Η στήλη Bias παρουσιάζει τις διαφορές μεταξύ των τιμών που υπολογίστηκαν από το δείγμα και των τιμών που υπολογίστηκαν από το bootstrap (τιμές bootstrap – πραγματικές τιμές= 0,00002), μικρές διαφορές υποδηλώνουν ότι το δείγμα που λήφθηκε είναι μεγάλο. Οπότε, το διορθωμένο 95% διάστημα εμπιστοσύνης για το μέσο αριθμό εργαζομένων των διαγενεακών νοικοκυριών για τα έτη 2009 και 2013 είναι το (0,22627, 0,36010).

6.3. Στατιστικοί έλεγχοι για τα διαγενεακά νοικοκυριά που βασίζονται στην σύνταξη

Αρχικά, από τα δεδομένα επιλέξαμε μόνο εκείνα που απευθύνονται στα διαγενεακά νοικοκυριά που βασίζονται στην σύνταξη, δηλαδή σε εκείνα στα οποία υπάρχει ένα άτομο ηλικίας άνω των 65 ετών, ένα άτομο που ανήκει στο εργατικό

δυναμικό ή ένα παιδί και το εισόδημά τους βασίζεται κατά κύριο λόγο στην σύνταξη, μέσω της εντολής «select cases» του στατιστικού πακέτου SPSS και στην συνέχεια πραγματοποιήσαμε έλεγχο t-Test για να συγκρίνουμε τα δείγματα για τα έτη 2009 και 2013, δηλαδή για τις περιόδους πριν και μετά την οικονομική κρίση στην Ελλάδα.

6.3.1. Ερευνητικές υποθέσεις

1η ερευνητική υπόθεση: το ποσοστό των συντάξεων στο διαθέσιμο εισόδημα των διαγενεακών νοικοκυριών που βασίζονται στην σύνταξη για τα έτη 2009 και 2013 έχει μεταβληθεί.

Μηδενική υπόθεση H_0 : το ποσοστό των συντάξεων στο διαθέσιμο εισόδημα των διαγενεακών νοικοκυριών που βασίζονται στην σύνταξη για τα έτη 2009 και 2013 είναι ίσο.

Εναλλακτική υπόθεση H_1 : το ποσοστό των συντάξεων στο διαθέσιμο εισόδημα των διαγενεακών νοικοκυριών που βασίζονται στην σύνταξη για τα έτη 2009 και 2013 διαφέρει σημαντικά.

Group Statistics							
YEAR		Statistic	Bootstrap ^a				
			Bias	Std. Error	95% Confidence Interval		
					Lower	Upper	
PERCENT OF PENSIONS TO INCOME	2009	N	622				
		Mean	0,8088	0,0000	0,0074	0,7942	0,8236
		Std. Deviation	0,17984	-0,00032	0,00264	0,17451	0,18480
		Std. Error Mean	0,00721				
	2013	N	829				
		Mean	0,8607	0,0001	0,0061	0,8483	0,8733
		Std. Deviation	0,17458	-0,00015	0,00303	0,16842	0,18039
		Std. Error Mean	0,00606				

Από τον παραπάνω πίνακα προκύπτει ότι στα διαγενεακά νοικοκυριά που βασίζονται στην σύνταξη για το έτος 2009, σε ένα 95% διάστημα εμπιστοσύνης από 79,42% έως 82,36%, το μέσο ποσοστό των συντάξεων στο διαθέσιμο εισόδημα των διαγενεακών νοικοκυριών που βασίζονται στην σύνταξη είναι 80,88%, ενώ για το έτος 2013 σε ένα 95% διάστημα εμπιστοσύνης από 84,83% έως 87,33%, το μέσο ποσοστό των συντάξεων στο διαθέσιμο εισόδημα των διαγενεακών νοικοκυριών που βασίζονται

στην σύνταξη αυξάνεται σε 86,07%. Οπότε, απορρίπτεται η μηδενική υπόθεση H_0 και γίνεται δεκτή η εναλλακτική υπόθεση H_1 το μέσο ποσοστό των συντάξεων στο διαθέσιμο εισόδημα των διαγενεακών νοικοκυριών που βασίζονται στην σύνταξη για τα έτη 2009 και 2013 σε επίπεδο σημαντικότητας 0,05 διαφέρει σημαντικά. Άρα, σύμφωνα με τον στατιστικό έλεγχο που διενεργήσαμε, παρατηρείται ότι υφίσταται στατιστικά σημαντική διαφοροποίηση στο μέσο ποσοστό των συντάξεων στο διαθέσιμο εισόδημα των διαγενεακών νοικοκυριών που βασίζονται στην σύνταξη και πιο συγκεκριμένα μια αύξηση το έτος 2013 σε σύγκριση με το έτος 2009 κατά 5,18%.

		Independent Samples Test									
		Levene's Test for		t-test for Equality of Means							
		F	Sig.	t	df	Significance		Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of	
						One-Sided p	Two-Sided p			Lower	Upper
PERCENT OF PENSIONS TO INCOME	Equal variances assumed	2,944	0,086	-5,525	1449	0,000	0,000	-0,05183	0,00938	-0,07023	-0,03343
	Equal variances not assumed			-5,501	1316,160	0,000	0,000	-0,05183	0,00942	-0,07031	-0,03335

Στον παραπάνω πίνακα υλοποιείται ο έλεγχος ότι δεν διαφέρει το μέσο ποσοστό των συντάξεων στο διαθέσιμο εισόδημα των διαγενεακών νοικοκυριών που βασίζονται στην σύνταξη για τα έτη 2009 και 2013. Η στατιστική συνάρτηση ελέγχου καθορίζεται από την απόρριψη ή όχι της υπόθεσης της ισότητας των πληθυσμιακών διακυμάνσεων. Η υπόθεση των πληθυσμιακών διακυμάνσεων δεν απορρίπτεται (τεστ του Levene, τιμή του F στατιστικού τεστ = 2,944, p-τιμή= 0,086 > 0,05). Οπότε, το μέσο ποσοστό των συντάξεων στο διαθέσιμο εισόδημα των διαγενεακών νοικοκυριών που βασίζονται στην σύνταξη για τα έτη 2009 και 2013 δεν διαφέρει στατιστικά σημαντικά (t στατιστικό, τιμή= -5,525, βαθμοί ελευθερίας= 1.449). Επιπρόσθετα, ένα 95% διάστημα εμπιστοσύνης για τη μέση διαφορά του ποσοστού των συντάξεων στο διαθέσιμο εισόδημα των διαγενεακών νοικοκυριών που βασίζονται στην σύνταξη για τα προαναφερθέντα έτη είναι το (7,023%, 3,343%).

Bootstrap for Independent Samples Test							
		Mean Difference	Bootstrap ^a				
			Bias	Std. Error	Sig. (2-tailed)	95% Confidence Interval	
						Lower	Upper
PERCENT OF PENSIONS TO INCOME	Equal variances assumed	-0,05183	-0,00006	0,00960	0,001	-0,07083	-0,03226
	Equal variances not assumed	-0,05183	-0,00006	0,00960	0,001	-0,07083	-0,03226

Τέλος, από τον παραπάνω πίνακα προκύπτει ότι η διαφορά των μέσων των δύο δειγμάτων ισούται με -0,05183 (Mean Difference), όπου το αρνητικό πρόσημο υποδηλώνει ότι ο μέσος του πρώτου δείγματος, δηλαδή του μέσου αριθμού εργαζομένων των διαγενεακών νοικοκυριών για το έτος 2009, είναι μικρότερος από εκείνον για το έτος 2013. Η στήλη Bias παρουσιάζει τις διαφορές μεταξύ των τιμών που υπολογίστηκαν από το δείγμα και των τιμών που υπολογίστηκαν από το bootstrap (τιμές bootstrap – πραγματικές τιμές= -0,00006), μικρές διαφορές υποδηλώνουν ότι το δείγμα που λήφθηκε είναι μεγάλο. Οπότε, το διορθωμένο 95% διάστημα εμπιστοσύνης για το ποσοστό των συντάξεων στο διαθέσιμο εισόδημα των διαγενεακών νοικοκυριών που βασίζονται στην σύνταξη για τα έτη 2009 και 2013 είναι το (-7,083%, -3,226%).

2η ερευνητική υπόθεση: το μέσο μέγεθος των διαγενεακών νοικοκυριών που βασίζονται στην σύνταξη για τα έτη 2009 και 2013 έχει μεταβληθεί.

Μηδενική υπόθεση H₀: το μέσο μέγεθος των διαγενεακών νοικοκυριών που βασίζονται στην σύνταξη για τα έτη 2009 και 2013 είναι ίσο.

Εναλλακτική υπόθεση H₁: το μέσο μέγεθος των διαγενεακών νοικοκυριών που βασίζονται στην σύνταξη για τα έτη 2009 και 2013 διαφέρει σημαντικά.

Group Statistics							
YEAR		Statistic	Bootstrap ^a				
			Bias	Std. Error	95% Confidence Interval		
Household size	2009	N	622				
		Mean	2,59	0,00	0,04	2,52	2,66
		Std. Deviation	0,871	-0,001	0,047	0,779	0,968
		Std. Error Mean	0,035				
	2013	N	829				
		Mean	2,69	0,00	0,04	2,62	2,76
		Std. Deviation	1,060	-0,004	0,055	0,947	1,170
		Std. Error Mean	0,037				

Από τον παραπάνω πίνακα προκύπτει ότι στα διαγενεακά νοικοκυριά που βασίζονται στην σύνταξη για το έτος 2009, σε ένα 95% διάστημα εμπιστοσύνης από 2,52 έως 2,66, το μέσο μέγεθος των διαγενεακών νοικοκυριών που βασίζονται στην σύνταξη είναι 2,59 άτομα, ενώ για το έτος 2013 σε ένα 95% διάστημα εμπιστοσύνης από 2,62 έως 2,76, το μέσο μέγεθος των διαγενεακών νοικοκυριών που βασίζεται στην σύνταξη αυξάνεται σε 2,69 άτομα. Οπότε, απορρίπτεται η μηδενική υπόθεση H_0 και γίνεται δεκτή η εναλλακτική υπόθεση H_1 ότι το μέσο μέγεθος των διαγενεακών νοικοκυριών που βασίζονται στην σύνταξη για τα έτη 2009 και 2013 σε επίπεδο σημαντικότητας 0,05 διαφέρει σημαντικά. Άρα, σύμφωνα με τον στατιστικό έλεγχο που διενεργήσαμε, παρατηρείται ότι υφίσταται στατιστικά σημαντική διαφοροποίηση στο μέσο μέγεθος των διαγενεακών νοικοκυριών που βασίζονται στην σύνταξη και πιο συγκεκριμένα μια αύξηση το έτος 2013 σε σύγκριση με το έτος 2009.

Independent Samples Test											
		Levene's Test for		t-test for Equality of Means							
		F	Sig.	t	df	Significance		Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of	
Household size	Equal variances assumed	9,575	0,002	-2,017	1449	One-Sided p	Two-Sided p				
	Equal variances not assumed			-2,073	1437,184	0,019	0,038	-0,105	0,051	-0,205	-0,006

Στον παραπάνω πίνακα υλοποιείται ο έλεγχος ότι δεν διαφέρει το μέσο μέγεθος των διαγενεακών νοικοκυριών που βασίζονται στην σύνταξη για τα έτη 2009 και 2013. Η στατιστική συνάρτηση ελέγχου καθορίζεται από την απόρριψη ή όχι της υπόθεσης της ισότητας των πληθυσμιακών διακυμάνσεων. Η υπόθεση των πληθυσμιακών

διακυμάνσεων απορρίπτεται (τεστ του Levene, τιμή του F στατιστικού τεστ = 9,575, p-τιμή= 0,002 < 0,05). Οπότε, το μέσο μέγεθος των διαγενεακών νοικοκυριών που βασίζονται στην σύνταξη για τα έτη 2009 και 2013 διαφέρει στατιστικά σημαντικά (t στατιστικό, τιμή= -2,073, βαθμοί ελευθερίας= 1.437,184. Επιπρόσθετα, ένα 95% διάστημα εμπιστοσύνης για τη μέση διαφορά του μεγέθους των διαγενεακών νοικοκυριών που βασίζονται στην σύνταξη για τα προαναφερθέντα έτη είναι το (-0,205, -0,006).

Bootstrap for Independent Samples Test							
		Mean Difference	Bootstrap ^a				
			Bias	Std. Error	Sig. (2-tailed)	95% Confidence Interval	
						Lower	Upper
Household size	Equal variances assumed	-0,105	0,003	0,051	0,045	-0,200	0,004
	Equal variances not assumed	-0,105	0,003	0,051	0,045	-0,200	0,004

Τέλος, από τον παραπάνω πίνακα προκύπτει ότι η διαφορά των μέσων των δύο δειγμάτων ισούται με -0,105 (Mean Difference), όπου το αρνητικό πρόσημο υποδηλώνει ότι ο μέσος του πρώτου δείγματος, δηλαδή του μέσου μεγέθους των διαγενεακών νοικοκυριών που βασίζονται στην σύνταξη για το έτος 2009, είναι μικρότερος από εκείνον για το έτος 2013. Η στήλη Bias παρουσιάζει τις διαφορές μεταξύ των τιμών που υπολογίστηκαν από το δείγμα και των τιμών που υπολογίστηκαν από το bootstrap (τιμές bootstrap – πραγματικές τιμές= 0,003), μικρές διαφορές υποδηλώνουν ότι το δείγμα που λήφθηκε είναι μεγάλο. Οπότε, το διορθωμένο 95% διάστημα εμπιστοσύνης για το μέσο μέγεθος των διαγενεακών νοικοκυριών που βασίζονται στην σύνταξη για τα έτη 2009 και 2013 είναι το (-0,200, 0,004).

3η ερευνητική υπόθεση: ο μέσος αριθμός παιδιών των διαγενεακών νοικοκυριών που βασίζονται στην σύνταξη για τα έτη 2009 και 2013 έχει μεταβληθεί.

Μηδενική υπόθεση H₀: ο μέσος αριθμός παιδιών των διαγενεακών νοικοκυριών που βασίζονται στην σύνταξη για τα έτη 2009 και 2013 είναι ίσο.

Εναλλακτική υπόθεση H₁: ο μέσος αριθμός παιδιών των διαγενεακών νοικοκυριών που βασίζονται στην σύνταξη για τα έτη 2009 και 2013 διαφέρει σημαντικά.

Group Statistics							
YEAR		Statistic	Bootstrap ^a				
			Bias	Std. Error	95% Confidence Interval		
KIDS_sum	2009	N	622				
		Mean	0,0627	-0,0003	0,0118	0,0405	0,0860
		Std. Deviation	0,30178	-0,00271	0,03192	0,23507	0,35951
		Std. Error Mean	0,01210				
	2013	N	829				
		Mean	0,0953	-0,0009	0,0146	0,0674	0,1241
		Std. Deviation	0,41042	-0,00451	0,04343	0,31864	0,48711
		Std. Error Mean	0,01425				

Από τον παραπάνω πίνακα προκύπτει ότι στα διαγενεακά νοικοκυριά που βασίζονται στην σύνταξη για το έτος 2009, σε ένα 95% διάστημα εμπιστοσύνης από 0,0405 έως 0,0860, ο μέσος αριθμός παιδιών των διαγενεακών νοικοκυριών που βασίζονται στην σύνταξη είναι 0,0627, ενώ για το έτος 2013 σε ένα 95% διάστημα εμπιστοσύνης από 0,0674 έως 0,1241, ο μέσος αριθμός παιδιών των διαγενεακών νοικοκυριών αυξάνεται σε 0,0953. Οπότε, απορρίπτεται η μηδενική υπόθεση H_0 και γίνεται δεκτή η εναλλακτική υπόθεση H_1 ότι ο μέσος αριθμός παιδιών των διαγενεακών νοικοκυριών που βασίζονται στην σύνταξη για τα έτη 2009 και 2013 σε επίπεδο σημαντικότητας 0,05 διαφέρει σημαντικά. Άρα, σύμφωνα με τον στατιστικό έλεγχο που διενεργήσαμε, παρατηρείται ότι υφίσταται στατιστικά σημαντική διαφοροποίηση στο μέσο αριθμό παιδιών των διαγενεακών νοικοκυριών που βασίζονται στην σύνταξη και πιο συγκεκριμένα μια αύξηση το έτος 2013 σε σύγκριση με το έτος 2009.

Independent Samples Test											
		Levene's Test for		t-test for Equality of Means							
		F	Sig.	t	df	Significance		Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of	
KIDS_sum	Equal variances assumed	11,003	0,001	-1,671	1449	One-Sided p	Two-Sided p	-0,03259	0,01951	Lower	Upper
	Equal variances not assumed			-1,743	1448,436	0,041	0,082	-0,03259	0,01870	-0,06927	0,00408

Στον παραπάνω πίνακα υλοποιείται ο έλεγχος ότι δεν διαφέρει ο μέσος αριθμός παιδιών των διαγενεακών νοικοκυριών που βασίζονται στην σύνταξη για τα έτη 2009 και 2013. Η στατιστική συνάρτηση ελέγχου καθορίζεται από την απόρριψη ή όχι της

υπόθεσης της ισότητας των πληθυσμιακών διακυμάνσεων. Η υπόθεση των πληθυσμιακών διακυμάνσεων απορρίπτεται (τεστ του Levene, τιμή του F στατιστικού τεστ = 11,003, p-τιμή= 0,001 < 0,05). Οπότε, ο μέσος αριθμός παιδιών των διαγενεακών νοικοκυριών που βασίζονται στην σύνταξη για τα έτη 2009 και 2013 διαφέρει στατιστικά σημαντικά (t στατιστικό, τιμή= -1,743, βαθμοί ελευθερίας= 1.448,436). Επιπρόσθετα, ένα 95% διάστημα εμπιστοσύνης για τη μέση διαφορά του αριθμού παιδιών των διαγενεακών νοικοκυριών που βασίζονται στην σύνταξη για τα προαναφερθέντα έτη είναι το (-0,06927, 0,00408).

Bootstrap for Independent Samples Test							
		Mean Difference	Bootstrap ^a				
			Bias	Std. Error	Sig. (2-tailed)	95% Confidence Interval	
						Lower	Upper
KIDS_sum	Equal variances assumed	-0,03259	0,00065	0,01885	0,094	-0,06957	0,00193
	Equal variances not assumed	-0,03259	0,00065	0,01885	0,091	-0,06957	0,00193

Τέλος, από τον παραπάνω πίνακα προκύπτει ότι η διαφορά των μέσων των δύο δειγμάτων ισούται με -0,03259 (Mean Difference), όπου το αρνητικό πρόσημο υποδηλώνει ότι ο μέσος του πρώτου δείγματος, δηλαδή του μέσου αριθμού παιδιών των διαγενεακών νοικοκυριών που βασίζονται στην σύνταξη για το έτος 2009, είναι μικρότερος από εκείνον για το έτος 2013. Η στήλη Bias παρουσιάζει τις διαφορές μεταξύ των τιμών που υπολογίστηκαν από το δείγμα και των τιμών που υπολογίστηκαν από το bootstrap (τιμές bootstrap – πραγματικές τιμές= 0,00065), μικρές διαφορές υποδηλώνουν ότι το δείγμα που λήφθηκε είναι μεγάλο. Οπότε, το διορθωμένο 95% διάστημα εμπιστοσύνης για το μέσο αριθμό παιδιών των διαγενεακών νοικοκυριών που βασίζονται στην σύνταξη για τα έτη 2009 και 2013 είναι το (-0,06957, 0,00193).

4η ερευνητική υπόθεση: ο μέσος αριθμός ατόμων που είναι σε ηλικία εργασίας των διαγενεακών νοικοκυριών που βασίζονται στην σύνταξη για τα έτη 2009 και 2013 έχει μεταβληθεί.

Μηδενική υπόθεση H₀: ο μέσος αριθμός ατόμων που είναι σε ηλικία εργασίας των διαγενεακών νοικοκυριών που βασίζονται στην σύνταξη για τα έτη 2009 και 2013 είναι ίσο.

Εναλλακτική υπόθεση H₁: ο μέσος αριθμός ατόμων που είναι σε ηλικία εργασίας των διαγενεακών νοικοκυριών που βασίζονται στην σύνταξη για τα έτη 2009 και 2013 διαφέρει σημαντικά.

Group Statistics							
YEAR		Statistic	Bootstrap ^a				
			Bias	Std. Error	95% Confidence Interval		
					Lower	Upper	
WORKFORCE_sum	2009	N	622				
		Mean	1,3312	0,0007	0,0260	1,2852	1,3875
		Std. Deviation	0,64428	-0,00022	0,03503	0,58073	0,71459
		Std. Error Mean	0,02583				
	2013	N	829				
		Mean	1,3957	-0,0011	0,0269	1,3411	1,4471
		Std. Deviation	0,75038	-0,00227	0,03608	0,67782	0,82155
		Std. Error Mean	0,02606				

Από τον παραπάνω πίνακα προκύπτει ότι στα διαγενεακά νοικοκυριά που βασίζονται στην σύνταξη για το έτος 2009, σε ένα 95% διάστημα εμπιστοσύνης από 1,2852 έως 1,3875, ο μέσος αριθμός των ατόμων που είναι σε ηλικία εργασίας των διαγενεακών νοικοκυριών που βασίζονται στην σύνταξη είναι 1,3312, ενώ για το έτος 2013 σε ένα 95% διάστημα εμπιστοσύνης από 1,3411 έως 1,4471, ο μέσος αριθμός των ατόμων που είναι σε ηλικία εργασίας των διαγενεακών νοικοκυριών αυξάνεται σε 0,0645. Οπότε, απορρίπτεται η μηδενική υπόθεση H₀ και γίνεται δεκτή η εναλλακτική υπόθεση H₁ ότι ο μέσος αριθμός των ατόμων που είναι σε ηλικία εργασίας των διαγενεακών νοικοκυριών που βασίζονται στην σύνταξη για τα έτη 2009 και 2013 σε επίπεδο σημαντικότητας 0,05 διαφέρει σημαντικά. Άρα, σύμφωνα με τον στατιστικό έλεγχο που διενεργήσαμε, παρατηρείται ότι υφίσταται στατιστικά σημαντική διαφοροποίηση στο μέσο αριθμό των ατόμων που είναι σε ηλικία εργασίας των διαγενεακών νοικοκυριών που βασίζονται στην σύνταξη και πιο συγκεκριμένα μια αύξηση το έτος 2013 σε σύγκριση με το έτος 2009.

Independent Samples Test											
		Levene's Test for		t-test for Equality of Means							
		F	Sig.	t	df	Significance		Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of	
						One-Sided p	Two-Sided p			Lower	Upper
WORKFORCE_sum	Equal variances assumed	9,282	0,002	-1,719	1449	0,043	0,086	-0,06447	0,03750	-0,13802	0,00909
	Equal variances not assumed			-1,757	1422,899	0,040	0,079	-0,06447	0,03670	-0,13645	0,00752

Στον παραπάνω πίνακα υλοποιείται ο έλεγχος ότι δεν διαφέρει ο μέσος αριθμός των ατόμων που είναι σε ηλικία εργασίας των διαγενεακών νοικοκυριών που βασίζονται στην σύνταξη για τα έτη 2009 και 2013. Η στατιστική συνάρτηση ελέγχου καθορίζεται από την απόρριψη ή όχι της υπόθεσης της ισότητας των πληθυσμιακών διακυμάνσεων. Η υπόθεση των πληθυσμιακών διακυμάνσεων απορρίπτεται (τεστ του Levene, τιμή του F στατιστικού τεστ = 9,282, p-τιμή= 0,002 < 0,05). Οπότε, ο μέσος αριθμός ατόμων που είναι σε ηλικία εργασίας των διαγενεακών νοικοκυριών που βασίζονται στην σύνταξη για τα έτη 2009 και 2013 διαφέρει στατιστικά σημαντικά (t στατιστικό, τιμή= -1,757, βαθμοί ελευθερίας= 1.422,899). Επιπρόσθετα, ένα 95% διάστημα εμπιστοσύνης για τη μέση διαφορά του αριθμού των ατόμων που είναι σε ηλικία εργασίας των διαγενεακών νοικοκυριών που βασίζονται στην σύνταξη για τα προαναφερθέντα έτη είναι το (-0,13645, 0,00752).

Bootstrap for Independent Samples Test							
		Mean Difference	Bootstrap ^a				
			Bias	Std. Error	Sig. (2-tailed)	95% Confidence Interval	
						Lower	Upper
WORKFORCE_sum	Equal variances assumed	-0,06447	0,00180	0,03630	0,067	-0,13272	0,00430
	Equal variances not assumed	-0,06447	0,00180	0,03630	0,066	-0,13272	0,00430

Τέλος, από τον παραπάνω πίνακα προκύπτει ότι η διαφορά των μέσων των δύο δειγμάτων ισούται με -0,06447 (Mean Difference), όπου το αρνητικό πρόσημο υποδηλώνει ότι ο μέσος του πρώτου δείγματος, δηλαδή του μέσου αριθμού παιδιών των διαγενεακών νοικοκυριών που βασίζονται στην σύνταξη για το έτος 2009, είναι μικρότερος από εκείνον για το έτος 2013. Η στήλη Bias παρουσιάζει τις διαφορές μεταξύ των τιμών που υπολογίστηκαν από το δείγμα και των τιμών που υπολογίστηκαν από το bootstrap (τιμές bootstrap – πραγματικές τιμές= 0,00180), μικρές διαφορές

υποδηλώνουν ότι το δείγμα που λήφθηκε είναι μεγάλο. Οπότε, το διορθωμένο 95% διάστημα εμπιστοσύνης για το μέσο αριθμό ατόμων που είναι σε ηλικία εργασίας των διαγενεακών νοικοκυριών που βασίζονται στην σύνταξη για τα έτη 2009 και 2013 είναι το (-0,13272, 0,00430).

5η ερευνητική υπόθεση: το μέσο ατομικό διαθέσιμο εισόδημα των διαγενεακών νοικοκυριών που βασίζονται στην σύνταξη για τα έτη 2009 και 2013 έχει μεταβληθεί.

Μηδενική υπόθεση H_0 : το μέσο ατομικό διαθέσιμο εισόδημα των διαγενεακών νοικοκυριών που βασίζονται στην σύνταξη για τα έτη 2009 και 2013 είναι ίσο.

Εναλλακτική υπόθεση H_1 : το μέσο ατομικό διαθέσιμο εισόδημα των διαγενεακών νοικοκυριών που βασίζονται στην σύνταξη για τα έτη 2009 και 2013 διαφέρει σημαντικά.

Group Statistics							
YEAR		Statistic	Bootstrap ^a				
			Bias	Std. Error	95% Confidence Interval		
					Lower	Upper	
Individual disposable income	2009	N	622				
		Mean	11056,1497	-5,2455	234,6840	10577,8083	11534,0394
		Std. Deviation	5973,00123	-13,83478	212,32750	5551,96329	6354,33446
		Std. Error Mean	239,49553				
	2013	N	829				
		Mean	8573,5917	-1,4175	187,4773	8203,6237	8938,7667
		Std. Deviation	5419,99832	-46,42328	778,14408	4266,21804	6969,40655
		Std. Error Mean	188,24432				

Από τον παραπάνω πίνακα προκύπτει ότι στα διαγενεακά νοικοκυριά που βασίζονται στην σύνταξη για το έτος 2009, σε ένα 95% διάστημα εμπιστοσύνης από 10.577,8083 έως 11.534,0394, το μέσο ατομικό διαθέσιμο εισόδημα των διαγενεακών νοικοκυριών είναι 11.056,1497 €, ενώ για το έτος 2013 σε ένα 95% διάστημα εμπιστοσύνης από 8.203,6237 έως 8.938,7667, το μέσο ατομικό διαθέσιμο εισόδημα των διαγενεακών νοικοκυριών που βασίζονται στην σύνταξη μειώνεται σε 8.573,5917 €. Οπότε, απορρίπτεται η μηδενική υπόθεση H_0 και γίνεται δεκτή η εναλλακτική υπόθεση H_1 ότι το μέσο διαθέσιμο ατομικό εισόδημα των διαγενεακών νοικοκυριών που βασίζονται στην σύνταξη για τα έτη 2009 και 2013 σε επίπεδο σημαντικότητας 0,05 διαφέρει σημαντικά. Άρα, σύμφωνα με τον στατιστικό έλεγχο που διενεργήσαμε,

παρατηρείται ότι υφίσταται στατιστικά σημαντική διαφοροποίηση στο μέσο ατομικό διαθέσιμο εισόδημα των διαγενεακών νοικοκυριών που βασίζονται στην σύνταξη και πιο συγκεκριμένα μια μείωση το έτος 2013 σε σύγκριση με το έτος 2009 κατά 2.220,9780 € ή 28,95%.

Independent Samples Test											
		Levene's Test for		t-test for Equality of Means							
		F	Sig.	t	df	Significance		Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of	
						One-Sided p	Two-Sided p			Lower	Upper
Individual disposable income	Equal variances assumed	29,785	0,000	8,263	1449	0,000	0,000	2482,55792	300,43809	1893,21782	3071,89802
	Equal variances not assumed			8,150	1263,612	0,000	0,000	2482,55792	304,62113	1884,93905	3080,17679

Στον παραπάνω πίνακα υλοποιείται ο έλεγχος ότι δεν διαφέρει το μέσο ατομικό διαθέσιμο εισόδημα των διαγενεακών νοικοκυριών που βασίζονται στην σύνταξη για τα έτη 2009 και 2013. Η στατιστική συνάρτηση ελέγχου καθορίζεται από την απόρριψη ή όχι της υπόθεσης της ισότητας των πληθυσμιακών διακυμάνσεων. Η υπόθεση των πληθυσμιακών διακυμάνσεων απορρίπτεται (τεστ του Levene, τιμή του F στατιστικού τεστ = 29,785, p-τιμή= 0,000 < 0,05). Οπότε, το μέσο ατομικό διαθέσιμο εισόδημα των διαγενεακών νοικοκυριών που βασίζονται στην σύνταξη για τα έτη 2009 και 2013 διαφέρει στατιστικά σημαντικά (t στατιστικό, τιμή= 8,150, βαθμοί ελευθερίας= 1.263,612). Επιπρόσθετα, ένα 95% διάστημα εμπιστοσύνης για τη μέση διαφορά του μέσου ατομικού διαθέσιμου εισοδήματος των διαγενεακών νοικοκυριών που βασίζονται στο εισόδημα για τα προαναφερθέντα έτη είναι το (1.884,93905, 3.080,17679).

Bootstrap for Independent Samples Test							
		Mean Difference	Bootstrap ^a				
			Bias	Std. Error	Sig. (2-tailed)	95% Confidence Interval	
						Lower	Upper
Individual disposable income	Equal variances assumed	2482,55792	-3,82808	307,29184	0,001	1883,41695	3102,38586
	Equal variances not assumed	2482,55792	-3,82808	307,29184	0,001	1883,41695	3102,38586

Τέλος, από τον παραπάνω πίνακα προκύπτει ότι η διαφορά των μέσων των δύο δειγμάτων ισούται με 2.482,55792 (Mean Difference), όπου το θετικό πρόσημο υποδηλώνει ότι ο μέσος του πρώτου δείγματος, δηλαδή του μέσου ατομικού διαθέσιμου

εισοδήματος των διαγενεακών νοικοκυριών που βασίζονται στην σύνταξη για το έτος 2009, είναι μεγαλύτερος από εκείνον για το έτος 2013. Η στήλη Bias παρουσιάζει τις διαφορές μεταξύ των τιμών που υπολογίστηκαν από το δείγμα και των τιμών που υπολογίστηκαν από το bootstrap (τιμές bootstrap – πραγματικές τιμές= -3,82808), μικρές διαφορές υποδηλώνουν ότι το δείγμα που λήφθηκε είναι μεγάλο. Οπότε, το διορθωμένο 95% διάστημα εμπιστοσύνης για το μέσο ατομικό διαθέσιμο εισόδημα των διαγενεακών νοικοκυριών που βασίζονται στην σύνταξη για τα έτη 2009 και 2013 είναι το (1.883,41695, 3.102,38586).

6η ερευνητική υπόθεση: το μέσο ατομικό διαθέσιμο εισόδημα από συντάξεις των διαγενεακών νοικοκυριών που βασίζονται στην σύνταξη για τα έτη 2009 και 2013 έχει μεταβληθεί.

Μηδενική υπόθεση H₀: το μέσο ατομικό διαθέσιμο εισόδημα από συντάξεις των διαγενεακών νοικοκυριών που βασίζονται στην σύνταξη για τα έτη 2009 και 2013 είναι ίσο.

Εναλλακτική υπόθεση H₁: το μέσο ατομικό διαθέσιμο εισόδημα από συντάξεις των διαγενεακών νοικοκυριών που βασίζονται στην σύνταξη για τα έτη 2009 και 2013 διαφέρει σημαντικά.

Group Statistics							
YEAR		Statistic	Bootstrap ^a				
			Bias	Std. Error	95% Confidence Interval		
					Lower	Upper	
Individual disposable income from pension	2009	N	622				
		Mean	8835,1717	-4,1042	208,3379	8441,5932	9253,8960
		Std. Deviation	5245,35263	-11,65671	220,31549	4807,89249	5659,73649
		Std. Error Mean	210,31948				
	2013	N	829				
		Mean	7256,6737	0,4504	170,0309	6931,0311	7599,8295
		Std. Deviation	5001,52393	-59,51564	865,28219	3718,47106	6654,33058
		Std. Error Mean	173,71011				

Από τον παραπάνω πίνακα προκύπτει ότι στα διαγενεακά νοικοκυριά που βασίζονται στην σύνταξη για το έτος 2009, σε ένα 95% διάστημα εμπιστοσύνης από 8.441,5932 έως 9.253,8960, το μέσο ατομικό διαθέσιμο εισόδημα από συντάξεις των

διαγενεακών νοικοκυριών που βασίζονται στην σύνταξη είναι 8.835,1717 €, ενώ για το έτος 2013 σε ένα 95% διάστημα εμπιστοσύνης από 6.931,0311 έως 7.599,8295, το μέσο ατομικό διαθέσιμο εισόδημα από συντάξεις των διαγενεακών νοικοκυριών που βασίζονται στην σύνταξη μειώνεται σε 7.256,6737 €. Οπότε, απορρίπτεται η μηδενική υπόθεση H_0 και γίνεται δεκτή η εναλλακτική υπόθεση H_1 ότι το μέσο διαθέσιμο ατομικό εισόδημα από συντάξεις των διαγενεακών νοικοκυριών που βασίζονται στην σύνταξη για τα έτη 2009 και 2013 σε επίπεδο σημαντικότητας 0,05 διαφέρει σημαντικά. Άρα, σύμφωνα με τον στατιστικό έλεγχο που διενεργήσαμε, παρατηρείται ότι υφίσταται στατιστικά σημαντική διαφοροποίηση στο μέσο ατομικό διαθέσιμο εισόδημα από συντάξεις των διαγενεακών νοικοκυριών που βασίζονται στην σύνταξη και πιο συγκεκριμένα μια μείωση το έτος 2013 σε σύγκριση με το έτος 2009 κατά 1.578,4979 € ή 21,75%.

Independent Samples Test											
		Levene's Test for		t-test for Equality of Means							
		F	Sig.	t	df	Significance		Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of	
						One-Sided p	Two-Sided p			Lower	Upper
Individual disposable income from pension	Equal variances assumed	22,328	0,000	5,826	1449	0,000	0,000	1578,49795	270,93503	1047,03112	2109,96478
	Equal variances not assumed			5,787	1302,607	0,000	0,000	1578,49795	272,78102	1043,35974	2113,63616

Στον παραπάνω πίνακα υλοποιείται ο έλεγχος ότι δεν διαφέρει το μέσο ατομικό διαθέσιμο εισόδημα από συντάξεις των διαγενεακών νοικοκυριών που βασίζονται στην σύνταξη για τα έτη 2009 και 2013. Η στατιστική συνάρτηση ελέγχου καθορίζεται από την απόρριψη ή όχι της υπόθεσης της ισότητας των πληθυσμιακών διακυμάνσεων. Η υπόθεση των πληθυσμιακών διακυμάνσεων απορρίπτεται (τεστ του Levene, τιμή του F στατιστικού τεστ = 22,328, p-τιμή= 0,000 < 0,05). Οπότε, το μέσο ατομικό διαθέσιμο εισόδημα από συντάξεις των διαγενεακών νοικοκυριών που βασίζονται στην σύνταξη για τα έτη 2009 και 2013 διαφέρει στατιστικά σημαντικά (t στατιστικό, τιμή= 5,787, βαθμοί ελευθερίας= 1.302,607). Επιπρόσθετα, ένα 95% διάστημα εμπιστοσύνης για τη μέση διαφορά του μέσου ατομικού διαθέσιμου εισοδήματος από συντάξεις των διαγενεακών νοικοκυριών που βασίζονται στην σύνταξη για τα προαναφερθέντα έτη είναι το (1.043,35974, 2.113,63616).

Bootstrap for Independent Samples Test							
		Mean Difference	Bootstrap ^a				
			Bias	Std. Error	Sig. (2-tailed)	95% Confidence Interval	
						Lower	Upper
Individual disposable income from pension	Equal variances assumed	1578,49795	-4,55460	274,89366	0,001	1049,94318	2118,45056
	Equal variances not assumed	1578,49795	-4,55460	274,89366	0,001	1049,94318	2118,45056

Τέλος, από τον παραπάνω πίνακα προκύπτει ότι η διαφορά των μέσων των δύο δειγμάτων ισούται με 1.578,49795 (Mean Difference), όπου το θετικό πρόσημο υποδηλώνει ότι ο μέσος του πρώτου δείγματος, δηλαδή του μέσου ατομικού διαθέσιμου εισοδήματος από συντάξεις των διαγενεακών νοικοκυριών που βασίζονται στην σύνταξη για το έτος 2009, είναι μεγαλύτερος από εκείνον για το έτος 2013. Η στήλη Bias παρουσιάζει τις διαφορές μεταξύ των τιμών που υπολογίστηκαν από το δείγμα και των τιμών που υπολογίστηκαν από το bootstrap (τιμές bootstrap – πραγματικές τιμές= -4,55460), μικρές διαφορές υποδηλώνουν ότι το δείγμα που λήφθηκε είναι μεγάλο. Οπότε, το διορθωμένο 95% διάστημα εμπιστοσύνης για το μέσο ατομικό διαθέσιμο εισόδημα από συντάξεις των διαγενεακών νοικοκυριών που βασίζονται στην σύνταξη για τα έτη 2009 και 2013 είναι το (1.049,94318, 2.118,45056).

7η ερευνητική υπόθεση: ο μέσος αριθμός εργαζομένων των διαγενεακών νοικοκυριών που βασίζονται στην σύνταξη για τα έτη 2009 και 2013 έχει μεταβληθεί.

Μηδενική υπόθεση H₀: ο μέσος αριθμός εργαζομένων των διαγενεακών νοικοκυριών που βασίζονται στην σύνταξη για τα έτη 2009 και 2013 είναι ίσο.

Εναλλακτική υπόθεση H₁: ο μέσος αριθμός εργαζομένων των διαγενεακών νοικοκυριών που βασίζονται στην σύνταξη για τα έτη 2009 και 2013 διαφέρει σημαντικά.

Group Statistics							
YEAR		Statistic	Bootstrap ^a				
			Bias	Std. Error	95% Confidence Interval		
					Lower	Upper	
Number of employees	2009	N	622				
		Mean	0,4212	0,0011	0,0258	0,3723	0,4730
		Std. Deviation	0,61075	0,00138	0,02641	0,56153	0,66655
		Std. Error Mean	0,02449				
	2013	N	829				
		Mean	0,3293	0,0002	0,0199	0,2888	0,3670
		Std. Deviation	0,55288	-0,00007	0,02014	0,51419	0,59321
		Std. Error Mean	0,01920				

Από τον παραπάνω πίνακα προκύπτει ότι στα διαγενεακά νοικοκυριά που βασίζονται στην σύνταξη για το έτος 2009, σε ένα 95% διάστημα εμπιστοσύνης από 0,3723 έως 0,4730, ο μέσος αριθμός εργαζομένων των διαγενεακών νοικοκυριών που βασίζονται στην σύνταξη είναι 0,4212, ενώ για το έτος 2013 σε ένα 95% διάστημα εμπιστοσύνης από 0,2888 έως 0,3670, ο μέσος αριθμός εργαζομένων των διαγενεακών νοικοκυριών που βασίζονται στην σύνταξη μειώνεται σε 0,3293. Οπότε, απορρίπτεται η μηδενική υπόθεση H_0 και γίνεται δεκτή η εναλλακτική υπόθεση H_1 ο μέσος αριθμός εργαζομένων των διαγενεακών νοικοκυριών που βασίζονται στην σύνταξη για τα έτη 2009 και 2013 σε επίπεδο σημαντικότητας 0,05 διαφέρει σημαντικά. Άρα, σύμφωνα με τον στατιστικό έλεγχο που διενεργήσαμε, παρατηρείται ότι υφίσταται στατιστικά σημαντική διαφοροποίηση στο μέσο αριθμό εργαζομένων των διαγενεακών νοικοκυριών που βασίζονται στην σύνταξη και πιο συγκεκριμένα μια μείωση το έτος 2013 σε σύγκριση με το έτος 2009.

Independent Samples Test											
		Levene's Test for		t-test for Equality of Means							
		F	Sig.	t	df	Significance		Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of	
						One-Sided p	Two-Sided p			Lower	Upper
Number of employees	Equal variances assumed	18,489	0,000	2,996	1449	0,001	0,003	0,09191	0,03068	0,03172	0,15209
	Equal variances not assumed			2,953	1261,684	0,002	0,003	0,09191	0,03112	0,03086	0,15296

Στον παραπάνω πίνακα υλοποιείται ο έλεγχος ότι δεν διαφέρει ο μέσος αριθμός εργαζομένων των διαγενεακών νοικοκυριών που βασίζονται στην σύνταξη για τα έτη

2009 και 2013. Η στατιστική συνάρτηση ελέγχου καθορίζεται από την απόρριψη ή όχι της υπόθεσης της ισότητας των πληθυσμιακών διακυμάνσεων. Η υπόθεση των πληθυσμιακών διακυμάνσεων απορρίπτεται (τεστ του Levene, τιμή του F στατιστικού τεστ = 18,489, p-τιμή= 0,000 < 0,05). Οπότε, ο μέσος αριθμός εργαζομένων των διαγενεακών νοικοκυριών που βασίζονται στην σύνταξη για τα έτη 2009 και 2013 διαφέρει στατιστικά σημαντικά (t στατιστικό, τιμή= 2,953, βαθμοί ελευθερίας= 1.261,684). Επιπρόσθετα, ένα 95% διάστημα εμπιστοσύνης για τη μέση διαφορά του μέσου αριθμού εργαζομένων των διαγενεακών νοικοκυριών που βασίζονται στην σύνταξη για τα προαναφερθέντα έτη είναι το (0,03086, 0,15296).

Bootstrap for Independent Samples Test							
		Mean Difference	Bootstrap ^a				
			Bias	Std. Error	Sig. (2-tailed)	95% Confidence Interval	
						Lower	Upper
Number of employees	Equal variances assumed	0,09191	0,00089	0,03304	0,012	0,02966	0,15529
	Equal variances not assumed	0,09191	0,00089	0,03304	0,012	0,02966	0,15529

Τέλος, από τον παραπάνω πίνακα προκύπτει ότι η διαφορά των μέσων των δύο δειγμάτων ισούται με 0,09191 (Mean Difference), όπου το θετικό πρόσημο υποδηλώνει ότι ο μέσος του πρώτου δείγματος, δηλαδή του μέσου αριθμού εργαζομένων των διαγενεακών νοικοκυριών που βασίζονται στην σύνταξη για το έτος 2009, είναι μεγαλύτερος από εκείνον για το έτος 2013. Η στήλη Bias παρουσιάζει τις διαφορές μεταξύ των τιμών που υπολογίστηκαν από το δείγμα και των τιμών που υπολογίστηκαν από το bootstrap (τιμές bootstrap – πραγματικές τιμές= 0,00089), μικρές διαφορές υποδηλώνουν ότι το δείγμα που λήφθηκε είναι μεγάλο. Οπότε, το διορθωμένο 95% διάστημα εμπιστοσύνης για το μέσο αριθμό εργαζομένων των διαγενεακών νοικοκυριών που βασίζονται στην σύνταξη για τα έτη 2009 και 2013 είναι το (0,02966, 0,15529).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ - ΣΥΖΗΤΗΣΗ

7.1. Συμπεράσματα

Με βάση τους στατιστικούς ελέγχους του προηγούμενου κεφαλαίου, μπορούμε να εξάγουμε συμπεράσματα αναφορικά με τη μορφή των διαγενεακών νοικοκυριών, το μέγεθος τους, το διαθέσιμο εισόδημά τους κ.ά., τόσο πριν, όσο και μετά την οικονομική κρίση. Επίσης, τα συμπεράσματα θα εξαχθούν συγκριτικά ανάμεσα στα αποτελέσματα των διαγενεακών νοικοκυριών και των διαγενεακών νοικοκυριών που βασίζονται στην σύνταξη, τα οποία εξετάστηκαν ως προς τις ίδιες παραμέτρους. Η εν λόγω σύγκριση εξυπηρετεί την πληρέστερη απεικόνιση των επιπτώσεων της οικονομικής κρίσης που έπληξε τα νοικοκυριά και το βιοτικό επίπεδο αυτών στη χώρα μας.

Πιο συγκεκριμένα, όσον αφορά το μέγεθος των διαγενεακών νοικοκυριών που βασίζονται στην σύνταξη παρατηρείται μια αύξηση κατά 3,86% από το έτος 2009 στο έτος 2013, ενώ αντίθετα παρατηρείται μια μείωση κατά 3,99% από το έτος 2009 στο έτος 2013 των διαγενεακών νοικοκυριών γενικά. Οπότε, παρουσιάζεται το φαινόμενο της αύξησης της συγκατοίκησης δύο γενεών, με τους ηλικιωμένους – συνταξιούχους να μένουν πλέον με τα παιδιά τους και τα εγγόνια τους, προκειμένου να μειωθούν τα έξοδα των δύο ξεχωριστών νοικοκυριών και να τους στηρίξουν οικονομικά. Όπως, άλλωστε, επισημαίνει και ο Νικολαΐδης (2018) κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης οι συνταξιούχοι είναι εκείνοι που έχασαν το μικρότερο μέρος του εισοδήματός τους, ενώ αντιθέτως χαμένοι υπήρξαν εκείνοι με την καλύτερη εκπαίδευση, καθώς η ανάλυση των ερευνητών δείχνει ότι το μέγεθος της απώλειας εισοδήματος αυξάνεται όσο ανεβαίνουν οι εκπαιδευτικές βαθμίδες.

Το παραπάνω εύρημα τεκμηριώνεται επίσης από την αύξηση του ποσοστού των συντάξεων στο διαθέσιμο εισόδημα, πριν και μετά την οικονομική κρίση, τόσο των διαγενεακών νοικοκυριών, όσο και των διαγενεακών νοικοκυριών που βασίζονται στην σύνταξη. Οπότε και διαφαίνεται καλύτερα η συντήρηση των νοικοκυριών από τις συντάξεις των ηλικιωμένων, μέσω της δημιουργίας ενός διαγενεακού νοικοκυριού. Άλλωστε, όπως αναφέρει και ο Νικολαΐδης (2018) πριν ξεσπάσει η οικονομική κρίση στην Ελλάδα, την περίοδο 2003-2009, το μέσο διαθέσιμο εισόδημα των ελληνικών νοικοκυριών αυξήθηκε κατά 14%. Όμως, με την εκδήλωση της κρίσης, το ισοδύναμο

εισόδημα μειώθηκε πολύ περισσότερο από όσο αυξήθηκε το προηγούμενο διάστημα και πιο συγκεκριμένα κατά ποσοστό 42%. Στη μείωση αυτή συνέβαλε το παραγόμενο προϊόν της χώρας, δηλαδή το ΑΕΠ που μειώθηκε κατά 26%, καθώς και η αύξηση της φορολογίας που συνέβη την ίδια περίοδο. Κυρίως για αυτούς τους δύο λόγους το βιοτικό επίπεδο των νοικοκυριών στην Ελλάδα υποχώρησε ραγδαία.

Εν συνεχεία, ενδιαφέρον παρουσιάζει το εύρημα της μείωσης του μέσου ατομικού διαθέσιμου εισοδήματος και του μέσου ατομικού διαθέσιμου εισοδήματος από συντάξεις από το έτος 2009 στο έτος 2013, τόσο των διαγενεακών νοικοκυριών, όσο και των διαγενεακών νοικοκυριών που βασίζονται στην σύνταξη. Εύρημα το οποίο συνάδει με την μείωση των μισθών στην αγορά εργασίας, αλλά και την μείωση των συντάξεων που παρουσιάζονται κατά τα χρόνια της οικονομικής κρίσης. Από έρευνα που πραγματοποιήθηκε αναφορικά με την μεταβολή των εισοδημάτων ανά ηλικία, διαφαίνεται ότι οι νέοι ήταν οι μεγαλύτεροι χαμένοι της κρίσης, ενώ μικρότερο μέρος του εισοδήματός τους έχασαν οι πολίτες ηλικίας 45 έως 64 ετών και ακόμα μικρότερο μέρος οι ηλικιωμένοι άνω των 65 ετών (Νικολαΐδης, 2018). Άρα, οι ηλικιωμένοι άνω των 65 ετών, οι οποίοι είχαν τις λιγότερες οικονομικές απώλειες, κλήθηκαν να βοηθήσουν και να στηρίξουν οικονομικά τις επόμενες γενεές να επιβιώσουν κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης στην χώρα μας.

Όσον αφορά τον αριθμό των παιδιών των διαγενεακών νοικοκυριών, ενώ παρατηρείται μια μείωση το έτος 2013 σε σύγκριση με το έτος 2009, παρατηρείται μια αύξηση κατά τα ίδια έτη, του αριθμού των παιδιών των διαγενεακών νοικοκυριών που βασίζονται στην σύνταξη. Εύρημα το οποίο μπορεί να αποδοθεί στο γεγονός ότι οικογένειες με παιδιά, κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης, προκειμένου να επιβιώσουν, συγκατοίκησαν με τους συνταξιούχους – ηλικιωμένους, ώστε να τις στηρίξουν οικονομικά και πρακτικά με τις ανάγκες των παιδιών. Όπως άλλωστε αναφέρει η Σωτήρχου (2015), ενώ η Ελλάδα στηριζόταν σε ιδιωτικούς και οικογενειακούς δεσμούς ως οικογενειοκεντρική κοινωνία, η κρίση ήρθε να πολλαπλασιάσει τον ρόλο της οικογένειας. Όμως, εξαιτίας της αδυναμίας του κράτους να στηρίξει τον Έλληνα πολίτη, η οικογένεια έφτασε στα όρια της, καθώς ο ηλικιωμένος που λαμβάνει μια πενιχρή σύνταξη, έφτασε στο σημείο να στηρίζει τρεις γενιές και να πρέπει με αυτήν να ζήσουν 5 – 7 άτομα.

Επιπρόσθετα, όσον αφορά τον αριθμό των ατόμων που είναι σε ηλικία εργασίας των διαγενεακών νοικοκυριών, ενώ παρατηρείται μια μείωση από το έτος 2009 στο έτος 2013, παρατηρείται μια αύξηση κατά τα ίδια έτη, του αριθμού των ατόμων που είναι σε ηλικία εργασίας των διαγενεακών νοικοκυριών που βασίζονται στην σύνταξη. Εύρημα το οποίο μπορεί να αποδοθεί στο γεγονός ότι όσοι είναι σε ηλικία εργασίας και μπορούσαν να επιβιώσουν από τη σύνταξη των ηλικιωμένων προσέφυγαν σε συγκατοίκηση μαζί τους. Στο σημείο αυτό κρίνεται σκόπιμο να αναφέρουμε ότι κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης, εξαιτίας της ανεργίας των νέων, της γενικευμένης κρίσης και της σκληρής λιτότητας, ένα μεγάλο μέρος του εξειδικευμένου προσωπικού της χώρας μας αναγκάστηκε να μεταναστεύσει στο εξωτερικό για εύρεση εργασίας και αναζήτησης καλύτερης ποιότητας ζωής (Σκόνδρα, 2017). Το εν λόγω φαινόμενο αποκαλείται «διαρροή επιστημονικού δυναμικού» ή «διαρροή εγκεφάλων (brain-drain)» και ουσιαστικά αφορά την μετακίνηση επιστημόνων από τις λιγότερο προς τις περισσότερο ανεπτυγμένες χώρες (Λαμπριανίδης, 2011). Φαινόμενο που θα μπορούσε να εξηγήσει τη μείωση του αριθμού των ατόμων που είναι σε ηλικία εργασίας των διαγενεακών νοικοκυριών από το έτος 2009 στο έτος 2013.

Τέλος, όσον αφορά τον αριθμό εργαζομένων υπήρξε μια μείωση από το έτος 2009 στο έτος 2013, τόσο στα διαγενεακά νοικοκυριά, όσο και στα διαγενεακά νοικοκυριά που βασίζονται στην σύνταξη. Εύρημα το οποίο μπορεί να αποδοθεί στην γενικότερη αύξηση του ποσοστού της ανεργίας στην Ελλάδα, το οποίο σχεδόν τετραπλασιάστηκε μεταξύ των ετών 2008 και 2013 (από 7,8% το έτος 2008 σε 27,5% το έτος 2013) (Λεχουρίτη, 2018). Αναλυτικότερα, το ποσοστό της ανεργίας άρχισε να αυξάνεται συνεχώς από το πρώτο κιάλας τρίμηνο του έτους 2009 και το πρώτο τρίμηνο του έτους 2010 σημείωσε άνοδο κατά 1,5 μονάδα. Όμως, κομβικό σημείο αποτελούν τα έτη 2012-2013-2014 κατά τα οποία το ποσοστό της ανεργίας κυμάνθηκε από 24,4% έως και 26,5%. Το εν λόγω ποσοστό αυξήθηκε εξαιτίας μιας σειράς γεγονότων όπως το κλείσιμο μικρών επιχειρήσεων λόγω της πίεσης των μνημονιακών μέτρων ή και μεγαλύτερων επιχειρήσεων, οι οποίες εξαιτίας της αυξημένης φορολογίας επιλέγουν τη συρρίκνωση ή και τη μετανάστευσή τους. Επιπλέον, η ιδιωτική κατανάλωση μειώθηκε σημαντικά λόγω της μείωσης των εισοδημάτων, η οποία οδήγησε σε μειωμένη ζήτηση για αγαθά, η οποία με τη σειρά της οδήγησε σε ανεργία. Καθώς οι θέσεις εργασίας μειώνονται, οι νέοι απόφοιτοι ψάχνουν για θέσεις εργασίας αυξάνοντας τον αριθμό του

εργατικού δυναμικού της χώρας και σε συνδυασμό με τη μη πρόωρη συνταξιοδότηση, επιδεινώνει το πρόβλημα της ανεργίας.

7.2. Προτάσεις για μελλοντική έρευνα

Καθώς τα νοικοκυριά είναι ζωντανοί οργανισμοί που μεταβάλλονται συνεχώς κατά την πάροδο των χρόνων, θα μπορούσε να διενεργηθεί η ίδια έρευνα σε διαφορετική χρονική περίοδο. Για παράδειγμα θα μπορούσαν να εξεταστούν οι ίδιες μεταβλητές για το χρονικό διάστημα πριν και μετά την εποχή του κορωνοϊού στη χώρα μας. Περίοδος κατά την οποία επηρεάστηκε και πάλι τόσο ο αριθμός των εργαζομένων, όσο και η ίδια η μορφή της εργασίας.

Εν συνεχεία, θα μπορούσε να διενεργηθεί ποιοτική έρευνα μέσω συνέντευξης σε δείγμα διαγενεακών νοικοκυριών που βασίζονται στην σύνταξη, ώστε να διερευνηθούν σε βάθος οι λόγοι που τους οδήγησαν στη δημιουργία αυτής της μορφής νοικοκυριού. Με την εν λόγω έρευνα θα γινόταν περισσότερο κατανοητοί τόσο οι οικονομικοί, όσο και οι κοινωνικοί λόγοι που οδήγησαν στην αύξηση του αριθμού των διαγενεακών νοικοκυριών κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα. Παράλληλα θα μπορούσαν να διερευνηθούν και ποιοτικά χαρακτηριστικά όπως η συναισθηματική κατάσταση των ατόμων των διαγενεακών νοικοκυριών και η ικανοποίησή τους από την εν λόγω μορφή συγκατοίκησης.

Τέλος, κατά την ίδια περίοδο της οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα και για το ίδιο δείγμα νοικοκυριών, θα μπορούσαν να διεξαχθούν περισσότεροι στατιστικοί έλεγχοι, ώστε να εξεταστούν και άλλοι παράμετροι που οδήγησαν στην αύξηση του αριθμού των διαγενεακών νοικοκυριών που βασίζονται στην σύνταξη. Για παράδειγμα, θα μπορούσε να δημιουργηθεί ένα στατιστικό μοντέλο πρόβλεψης του αριθμού των εν λόγω νοικοκυριών στο μέλλον.

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

Γιώτσα, Α., (2004). ‘Δομή και λειτουργία της Ελληνικής Οικογένειας: Ομοιότητες και διαφορές με την μορφή της οικογένειας σε άλλες χώρες.’ Επιστημονική Επετηρίδα Παιδαγωγικού Τμήματος Νηπιαγωγών Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, 3, 25-41. Διαθέσιμο διαδικτυακά:

https://www.researchgate.net/publication/283671105_Dome_kai_leitourgia_tes_ellenikes_oikogeneias_Omoiotetes_kai_diaphores_me_te_morphe_tes_oikogeneias_se_alle_s_chores [Προσπελάθηκε 14/11/2022]

Γκίντενς, Α., (2009). ‘Κοινωνιολογία Giddens Anthony’. Μετάφραση – επιμέλεια: Δημήτρης Γ. Τσαούσης. Εκδόσεις Gutenberg.

Δαγκούλη-Κυριάκογλου, Μ., (2017). ‘Οικογενειακές στρατηγικές σε στεγαστικές πρακτικές. Οι νέοι την περίοδο της κρίσης.’ Διαθέσιμο διαδικτυακά: https://dspace.lib.ntua.gr/xmlui/bitstream/handle/123456789/44801/Dagkouli_housing_pathways.pdf?sequence=1 [Προσπελάθηκε 08/11/2022]

Δασκαλάκης, Δ., (2009). ‘Εισαγωγή στην σύγχρονη κοινωνιολογία.’. Εκδόσεις Παπαζήση.

Ελληνική Στατιστική Αρχή, (2007). ‘Έρευνα εισοδήματος και συνθηκών διαβίωσης των νοικοκυριών.’ Διαθέσιμο διαδικτυακά: <https://www.statistics.gr/documents/20181/1a21bad5-762b-4ed5-b5b7-4d220d4a8763> [Προσπελάθηκε 7/11/2022]

ΕΛΣΤΑΤ, (2015α). ‘Πίνακας 1. Απογραφή Πληθυσμού 2001. Οικονομικώς ενεργός και μη ενεργός πληθυσμός κατά φύλο και ομάδες ηλικιών.’ Διαθέσιμο διαδικτυακά: <https://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SAM04/2001> [Προσπελάθηκε 26/11/2022]

ΕΛΣΤΑΤ, (2015β) ‘Πίνακας 36. Απογραφή Πληθυσμού 2011. Ιδιωτικά νοικοκυριά κατά τύπο και μέγεθος και κατά τύπο πυρηνικής οικογένειας.’ Διαθέσιμο διαδικτυακά: <https://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SAM05/ELSTAT> [Προσπελάθηκε 26/11/2022]

ΕΛΣΤΑΤ, (2022). ‘Αποτελέσματα Απογραφής Πληθυσμού Κατοικιών ΕΛΣΤΑΤ 2021’. Διαθέσιμο διαδικτυακά: <https://www.statistics.gr/2021-census-pop-hous-results> [Προσπελάθηκε 26/11/2022]

Eriksen, T., (2007). ‘Μικροί τόποι, μεγάλα ζητήματα: Μια εισαγωγή στην κοινωνική και πολιτισμική ανθρωπολογία’. Εκδόσεις Κριτική.

Κογκίδου, Δ., (2007). ‘Νέοι Τρόποι Οργάνωσης της Οικογενειακής Ζωής «Νέες» Πολιτικές. Το Φύλο και η Συμπεριφορά του -Οικογένειες από Ζευγάρια Ίδιου Φύλου.’ Εκδόσεις Επίκεντρο.

Λαμπριανίδης, Λ., (2011). ‘Επενδύοντας στη φυγή. Η διαρροή επιστημόνων από την Ελλάδα την εποχή της παγκοσμιοποίησης’. Εκδόσεις Κριτική.

Levi, S., (2018). ‘Η αναγέννηση των Κιμπούτς: Ένας θεσμός αποκλειστικά για Ισραηλινούς’. Διαθέσιμο διαδικτυακά: <https://www.cohen.gr/new/articles/middle-east/4572-i-anagennisi-ton-kimpouts-enas-thesmos-apokleistika-israilinos> [Προσπελάθηκε 26/11/2022]

Λεχουρίτη, Ε., (2018). ‘Οικονομική κρίση & ανεργία. Η περίπτωση της Ελλάδας’. Διαθέσιμο διαδικτυακά: <https://hellanicus.lib.aegean.gr/bitstream/handle/11610/21315/Οικονομική%20κρίση%20%26%20ανεργία.%20Η%20περίπτωση%20της%20Ελλάδας.pdf?sequence=1&isAllowed=y> [Προσπελάθηκε 09/03/2023]

Λιανός, Θ., Παπαβασιλείου, Α., Χατζηανδρέου, Α., (2014). ‘Αρχές Οικονομικής Θεωρίας.’ Διαθέσιμο διαδικτυακά: http://ebooks.edu.gr/ebooks/v/html/8547/4722/Arches-Oikonomikis-Theorias_G-Lykeiou-SpOikPliir_html-apli/index1.html [Προσπελάθηκε 7/11/2022]

Μουσούρου, Λ., Μ., (2006). ‘Κοινωνιολογία της Σύγχρονης Οικογένειας.’ Εκδόσεις Gutenberg.

Μπάγκαβος, Χ., (2004). ‘Δημογραφικές διαστάσεις των μεταβολών της οικογένειας και των νοικοκυριών στην Ελλάδα - Μια πρώτη προσέγγιση, στο Λ. Μουσούρου και Μ. Στρατηγάκη (επιμ.) Ζητήματα Οικογενειακής Πολιτικής - Θεωρητικές Αναφορές και Εμπειρικές Διερευνήσεις.’ Αθήνα: Gutenberg, σελ. 31-72.

Νικολαΐδης, Η., (2018). 'Οι Επιπτώσεις Της Κρίσης Στα Εισοδήματα Των Ελλήνων – Μια Έρευνα'. Διαθέσιμο διαδικτυακά: <https://www.dianeosis.org/2018/11/oi-epiptoseis-tis-krisis-sta-eisodimata-twn-ellinwn/> [Προσπελάθηκε 08/03/2023]

Σκόνδρα, Ε., (2017). 'Μετανάστευση των Ελλήνων στο εξωτερικό κατά τη διάρκεια της κρίσης: αιτίες-παράγοντες και συνέπειες'. Διαθέσιμο διαδικτυακά: <https://amitos.library.uop.gr/xmlui/bitstream/handle/123456789/4762/Μεταπτυχιακή%20Διπλωματική%20Εργασία-%20Σκόνδρα%20Ελένη.pdf?sequence=1&isAllowed=y> [Προσπελάθηκε 09/03/2023]

Σωτήρχου, Ι., (2015). 'Τρεις γενιές συντηρεί η σύνταξη του ... παππού'. Διαθέσιμο διαδικτυακά: https://www.efsyn.gr/ellada/koinonia/33121_treis-genies-syntirei-i-syntaxi-toy-pappoy [Προσπελάθηκε 09/03/2023]

Τραγάκη, Α., Μπάκαβος, Χ., Ντούνας, Δ., (2015). 'Περί Δημογραφίας & Πληθυσμιακών Εξελίξεων.' Ελληνικά Ακαδημαϊκά Ηλεκτρονικά Συγγράμματα και Βοηθήματα. Διαθέσιμο διαδικτυακά: https://eclass.unipi.gr/modules/document/file.php/SAE148Διάφορα%οχρήσιμα%20κείμενα/Bagavos_Tragaki.pdf [Προσπελάθηκε 26/11/2022]

Τσαγρής, Μ., (2014). 'Στατιστική με τη χρήση του πακέτου IBM SPSS 22. STATISTICAL PACKAGE for the SOCIAL SCIENCES'. Διαθέσιμο διαδικτυακά: <https://mathbooksgf.files.wordpress.com/2014/03/spss-22.pdf> [Προσπελάθηκε 07/02/2023]

Ξενόγλωσση

Aquilino, W., S., (1990). 'The Likelihood of Parent–Child Coresidence: Effects of Family Structure and Parental Characteristics.' *Journal of Marriage and the Family* 52: 405–19.

Aquilino, W., S., (1996). 'The Returning Adult Child and Parental Experience and Midlife.' Pp. 423–58 in *The Parental Experience at Midlife*, edited by Carol D. Ryff and Marsha Mailick Seltzer. Chicago: University of Chicago Press.

Antonucci, T., Kira, B., and Hiroko, A., (2009). 'Convoys of Social Relations: An Interdisciplinary Approach.' Pp. 247–60 in *Handbook of Theories of Aging*, edited by Vern Bengtson, Merrill Silverstein and Norella Putney. New York: Springer Publishing Company.

Bachman, H., J. and Lindsay, P., C., (2005). 'Custodial Grandmothers' Physical, Mental, and Economic Well-being: Comparisons of Primary Caregivers from Low-income Neighborhoods.' *Family Relations* 54: 475–87.

Becker, G., S., (1974). 'A Theory of Social Interactions.' *The Journal of Political Economy* 82: 1063–93.

Bengtson, V., Giarrusso, R., Silverstein, M. and Wang, H., (2000). 'Families and Intergenerational Relationships in Aging Societies.' *International Journal of Aging* 2: 3–10.

Bernheim, B., D., Schleifer, A. and Summers, L., H., (1985). 'The Strategic Bequest Motive.' *Journal of Political Economy* 93: 1045–76.

Bianchi, S., M., Hotz, V., H., McGarry, K. and Seltzer, J., A., (2007). 'Intergenerational Ties: Alternative Theories, Empirical Findings and Trends, and Remaining Challenges.' California Center for Population Research On-Line Working Paper Series. CCPR-024-06.

Blank, S., (1998). 'Hearth and Home: The Living Arrangements of Mexican Immigrants and U.S. Born Mexican Americans.' *Sociological Forum* 13: 35–59.

Blank, S. and Torrecilha, R., S., (1998). 'Understanding the Living Arrangements of Latino Immigrants: A Life Course Approach.' *The International Migration Review* 32: 3–19.

Boaz, R., F., Jason, H. and Yongjia Y., (1999). 'The Transfer of Resources from Middle-Ages Children to Functionally Limited Elderly Parents: Providing Time, Giving Money, Sharing Space.' *The Gerontologist* 39: 648–57.

Britannica, (2022). 'Oneida Community: utopian religious community'. Διαθέσιμο διαδικτυακά: <https://www.britannica.com/topic/Oneida-Community> [Προσπελάθηκε 26/11/2022]

Burr, J., A. and Mutchler, J., E., (1999). 'Race and Ethnic Variation in Norms of Filial Responsibility Among Older Persons.' *Journal of Marriage and the Family* 61: 674–87.

Cantor, M., H., (1979). 'Neighbors and Friends: An Overlooked Resource in the Informal Support System.' *Research on Aging* 1: 434–63.

Carr, J., H., (2007). 'Responding to the Foreclosure Crisis.' *Housing Policy Debate* 18: 837–60.

Casper, L., M. and Bryson, K., R., (1998). 'Coresident Grandparents and Their Grandchildren: Grandparent Maintained Families.' Washington, D.C.: U.S. Bureau of the Census, Population Division. Working Paper 26. <http://www.census.gov/population/www/documentation/twps0026/twps0026.html>.

Choi, N., G., (2003). 'Coresidence between Unmarried Aging Parents and Their Adult Children: Who Moved in With Whom and Why?' *Research on Aging* 25: 384–404.

Cohen, P., N. and Casper, L., M., (2002). 'In Whose Home? Multigenerational Families in the United States, 1999–2000.' *Sociological Perspectives* 45: 1–20.

Coleman, M., and Ganong, L., (2008). 'Normative Beliefs About Sharing Housing with an Older Family Member.' *International Journal of Aging and Human Development* 66: 49–72.

Cooney, T., M. and Uhlenberg, P., (1992). 'Support from Parents over the Life Course: The Adult Child's Perspective.' *Social Forces* 71: 63–84.

- Cox, D., (1987). 'Motives for Private Income Transfers.' *The Journal of Political Economy* 95: 508–46.
- Crimmins, E., M. and Ingegneri, D., G., (1990). 'Interaction and Living Arrangements of Older Parents and Their Children.' *Research on Aging* 12: 3–35.
- Creswell, J. and Creswell, D., (2018). *Research design. Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches*, Sage Publications, Inc.
- Creswell, J., (2014). *Research design. Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches*, Sage Publications, Inc.
- Duleep, Harriet Orcutt and Daniel J. Dowhan, (2002). 'Insights From Longitudinal Data on the Earnings Growth of U.S. Foreign-born Men.' *Demography* 39: 485–506.
- Duleep, Harriet Orcutt and Mark C. Regets, (1997). 'Measuring Immigrant Wage Growth Using Matched CPS Files.' *Demography* 34: 239–49.
- Eggebeen, David J. and Dennis P. Hogan, (1990). 'Giving between Generations in American Families.' *Human Nature* 1: 211–32.
- Eurostat, (2015a). 'Population: Structure indicators (demo_pjanind)/Median age of population.' Διαθέσιμο διαδικτυακά: <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database> [Προσπελάθηκε 26/11/2022]
- Eurostat, (2015b). 'Population by sex, age and household status'. Διαθέσιμο διαδικτυακά: <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database> [Προσπελάθηκε 26/11/2022]
- Field A., (2009). 'Discovering Statistics Using SPSS'. SAGE Publications.
- Fuller-Thomson, Esme, Meredith Minkler and Diane Driver, (1997). 'A Profile of Grandparents Raising Grandchildren in the United States.' *The Gerontologist* 37: 406–11.
- Glick, Jennifer E., Frank D. Bean and Jennifer V.W. Van Hook, (1997). 'Immigration and Changing Patterns of Extended Household/Family Structure in the United States: 1970–1990.' *Journal of Marriage and the Family* 59: 177–91.
- Goldscheider, F. and Goldscheider, C., (1999). 'The Changing Transition to Adulthood: Leaving and Returning Home.' Thousand Oaks, CA: Sage.

Goldscheider, Francis K. and Leora Lawton, (1998). 'Family Experiences and the Erosion of Support for Intergenerational Coresidence.' *Journal of Marriage and the Family* 60: 623–32.

Hareven, T., K., (1994). 'Aging and Generational Relations: A Historical and Life Course Perspective.' *Annual Review of Sociology* 20: 442.

Hays, J., C., (2002). 'Living Arrangements and Health Status in Later Life: A Review of Recent Literature.' *Public Health Nursing* 19: 136–51.

Kamo, Y., (2000). 'Racial and Ethnic Differences in Extended Family Households.' *Sociological Perspectives* 43: 211–29.

Keene, J.R. and Batson, C.D., (2010). 'Under one roof: A review of research on intergenerational coresidence and multigenerational households in the United States.' *Sociology Compass*, 4(8), pp.642–657.

Logan, John R. and Glenna D. Spitze, (1996). 'Family Ties: Enduring Relations between Parents and Their Grown Children. Philadelphia.' PA: Temple University Press.

Luescher, Kurt and Karl Pillemer, (1998). 'Intergenerational Ambivalence: A New Approach to the Study of Parent–Child Relations in Later Life.' *Journal of Marriage and Family* 60: 413–25.

McGarry, Kathleen and Robert F. Schoeni, (2000). 'Social Security, Economic Growth, and the Rise in Independence of Elderly Widows in the 20th century.' *Demography* 37: 221–36.

Messineo, M., J. and Wojtkiewicz, R., A., (2004). 'Coresidence of Adult Children with Parents from 1960–1990: Is the Propensity to Live at Home Really Increasing?' *Journal of Family History* 29: 71–83.

Mickus, M., Manfred, S. and Charles W. Given, (1997). 'Changes in Living Arrangements of Functionally Dependent Older Adults and Their Adult Children.' *Journal of Aging and Health* 9: 126–43.

Mills, T., L., Gomez-Smith, Z. and De Leon, J., M., (2005). 'Skipped Generation Families: Sources of Psychological Distress among Grandmothers of Grandchildren

Who Live in Homes Where Neither Parent is Present.' *Marriage & Family Review* 37: 191–212.

Minkler, M., (1999). 'Intergenerational Households Headed by Grandparents: Contexts, Realities, and Implications for Policy.' *Journal of Aging Studies* 13: 199–218.

Minkler, M. and Fuller-Thompson, E., (2005). 'African American Grandparents Raising Grandchildren: A National Study Using the Census 2000 American Community Survey.' *Journal of Gerontology: Social Sciences* 60B: S582–92.

Mutchler, J., E. and Baker, L., A., (2004). 'A Demographic Examination of Grandparent Caregivers in the Census 2000 Supplementary Survey.' *Population Research and Policy Review* 2: 359–77.

Naldini, M., & Jurado, T., (2013). Family and welfare state reorientation in Spain and Inertia in Italy from a European perspective. *Population Review*, 52(1).

Piercy, K., W., (1998). 'Theorizing About Family Caregiving: The Role Of Responsibility.' *Journal of Marriage and the Family* 60: 109–18.

Pinto, T. C., & Guerra, I., (2013). Some structural and emergent trends in Social Housing in Portugal. Rethinking housing policies in times of crisis. *Cidades, Comunidades e Territórios*, (27).

Roan, C., L and Raley, R., K., (1996). 'Intergenerational Coresidence and Contact: A Longitudinal Analysis of Adult Children's Response to Their Mother's Widowhood.' *Journal of Marriage and the Family* 58: 708–17.

Rossi, A., S. and Rossi, P., H., (1990). 'Of Human Bonding: Parent-Child Relations across the Life Course.' New York: Aldine de Gruyter.

Ruggles, S., (2003). 'Multigenerational Families in Nineteenth-Century America.' *Continuity and Change* 18: 139–65. Ruggles, Steven 2007. 'The Decline of Intergenerational Coresidence in the United States, 1850 to 2000.' *American Sociological Review* 72: 964–89.

Ruggles, S., (2007). 'The Decline of Intergenerational Coresidence in the United States, 1850 to 2000.' *American Sociological Review* 72: 964–89.

- Sabaté, I., (2016). 'The Spanish mortgage crisis and the re-emergence of moral economies in uncertain times.' *History and anthropology*, 27(1), 107-120.
- Saluter, A., F., (1992). 'Marital Status and Living Arrangements: March 1992 Current Population Reports.' Washington, D.C.: U.S. Government Printing Office.
- Silverstein, M., Conroy, S., J., Wang, H., Giarrusso, R. and Bengston, V., L., (2002). 'Reciprocity in Parent-Child Relations over the Adult Life Course.' *Journal of Gerontology: Psychological and Social Sciences* 57: S3-13.
- Singh, B., K., J. Sherwood, W. and Betsy B., S., (1998). 'An Examination of Extended Family Residence Sharing Predispositions in the United States: 1973-89.' *Marriage & Family Review* 27: 131-43.
- Smith, C., J., Beltran, A., Butts, D., M. and Kingson, E., R., (2000). 'Grandparents Raising Grandchildren: Emerging Program and Policy Issues for the 21st Century.' *Journal of Gerontological Social Work* 34: 81-94.
- Stein, J., P., (1981). 'The Never-Married: Introduction, in *Single Life: Unmarried Adults in Social Context*', ed. J. Peter Stein, New York St. Martin's Press.
- Swartz, T., T., (2009). 'Intergenerational Family Relations in Adulthood: Patterns, Variations, and Implications in the Contemporary United States.' *Annual Review of Sociology* 35: 191-212.
- Szinovacz, M., (1997). 'Adult Children Taking Parents into Their Homes: Effects of Childhood Living Arrangements.' *Journal of Marriage and the Family* 59: 700-17.
- Thomas, J., L., Len, S. and Yarbrough, M., S., (2000). 'Grandparents as Parents: Research Findings and Policy Recommendations.' *Child Psychology and Human Development* 31: 3-22.
- Ward, R., A. and Spitze, G., (2007). 'Nestleaving and Coresidence by Young Adult Children: the Role of Family.' *Research on Aging* 29: 257-77.
- Ward, R., A., Logan, J., R. and Spitze, G., (1992). 'The Influence of Parent and Child Needs on Coresidence in Middle and Later Life.' *Journal of Marriage and the Family* 54: 209-21.

White, L., (1994). 'Coresidence and Leaving Home: Young Adults and their Parents.'
Annual Review of Sociology 20: 81–102.